

katholieke hogeschool
associatie KU Leuven

Studiegebied onderwijs
Doorniksesteenweg 145
8500 Kortrijk

Wereldburgerschapseducatie

**Op welke manier kunnen we bij kleuters
doorheen het jaar werken aan de SDG's, met
de focus op SDG 10 en SDG 16?**

Promotor

Promotor: Mevr. E. De Meyere

Copromotor: Mevr. N. Colle

Mentor

Mevrouw Nele Deweerdt

BACHELORPROEF

aangeboden tot het verkrijgen van de graad
van educatieve bachelor in het onderwijs:
kleuteronderwijs door Amber Pecceu,
Rajmonda Osmanaj, Lucinde Opsomer

Academiejaar 2019-2020

Copyright by VIVES campus Kortrijk

Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van zowel de promotor(en) als de auteur(s) is overnemen, kopiëren, gebruiken of realiseren van deze uitgave of gedeelten ervan verboden.

Voor aanvragen tot, of informatie i.v.m. het overnemen en/of gebruik en/of realisatie van gedeelten uit deze publicatie, kunt u zich wenden tot VIVES, Doorniksesteenweg 145, 8500 Kortrijk. Telefoonnummer: 051/400240 of via e-mail: sandra.devyllder@vives.be.

Voorafgaande schriftelijke toestemming van de promotor(en) is eveneens vereist voor het aanwenden van de in dit afstudeerwerk beschreven (originele) methoden en materiaal en voor de inzending van deze publicatie ter deelname aan wetenschappelijke prijzen of wedstrijden.

Dankwoord

Deze bachelorproef werd opgesteld door ons, Lucinde Opsomer, Rajmonda Osmanaj en Amber Pecceu, drie studenten aan Hogeschool Vives. Het is de laatste stop tot het behalen van het diploma 'educatieve bachelor in het kleuteronderwijs'.

De afgelopen maanden zijn we druk bezig geweest met deze bachelorproef. Om deze tot een goed einde te brengen, werkten wij vlot samen met vele personen die wij hieronder willen bedanken.

Allereerst willen we Elien De Meyere en Nathalie Colle bedanken als onze promotoren. Door hun feedback hebben we deze bachelorproef steeds tot een hoger niveau kunnen tillen. Zij gaven ons een antwoord op al onze vragen en begeleiden ons doorheen deze soms stressvolle periode.

Basisschool De Horizon in Koolskamp, Ardoorie verdient ook zeker een vermelding in dit dankwoord aangezien zij ervoor zorgden dat wij een concreet beeld kregen van hoe wij onze bachelorproef konden uitwerken. Door de openheid van de school en de bereidheid om ons te begeleiden in dit proces is er een eindproduct ontstaan dat voldoende aangepast is aan de school om hier gericht mee aan de slag te gaan. Mede door hun enthousiasme kregen wij nog extra zin om deze bachelorproef tot een goed einde te brengen.

Daarnaast willen wij ook de sprekers van Djapo en Kruit bedanken. Dankzij hun boeiende sessies werden wij ondergedompeld in de wondermooie wereld van wereldburgerschapeducatie. Door onder andere deze informatie kreeg dit thema een nog mooiere betekenis en konden wij met de nodige achtergrondkennis beginnen aan het schrijven van ons eindwerk.

Tenslotte bedanken we onze ouders en vrienden voor de steun tijdens dit intensief parcours. Bedankt voor de hulp waar nodig, om een houvast te zijn, maar ook om deze bachelorproef na te lezen.

Voor u ligt het resultaat van maandenlang hard werken. Wij hopen dat dit harde werk dan ook zichtbaar mag zijn in deze bachelorproef en dat het een inspiratiebron kan zijn voor leerkrachten en scholen die gericht aan de SDG's en wereldburgerschap in het algemeen willen werken.

Opsomer Lucinde, Osmanaj Rajmonda en Pecceu Amber

12 juni 2020

Kortrijk

Inhoudsopgave

	Inleiding.....	3
	Literatuurstudie	4
1	Wereldburgerschap.....	4
1.1	Wat is wereldburgerschap?	4
1.2	Waarom wereldburgerschap?	5
1.3	Wat valt er onder wereldburgerschap?	5
1.4	Wat is een wereldburger?.....	8
2	Sustainable Development Goals (SDG's).....	10
2.1	Wat zijn de SDG's?	10
2.2	De 17 SDG's	10
3	Wereldburgerschapseducatie	14
3.1	Wat is wereldburgerschapseducatie?.....	14
3.2	Waarom wereldburgerschapseducatie?.....	14
3.3	Wanneer wordt WBE reeds gegeven/ toegepast?	14
4	Wereldburgerschapseducatie in de kleuterklas	15
4.1	Hoe kan je WBE aan bod brengen in je klas?.....	15
4.2	Aandachtspunten bij het geven van WBE.....	16
4.3	Hoe worden leerkrachten opgeleid tot wereldeducator?	16
	Praktijkanalyse	18
	Onderzoeksvraag	21
5	SDG 10: ongelijkheid verminderen	22
5.1	Wat houdt deze SDG in?	22
5.1.1	Wat is sociale inclusie?.....	22
5.2	Hoe kunnen we hieraan werken?	24
6	SDG 16: vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	25
6.1	Wat houdt deze SDG in?	25
6.1.1	Alle vormen van geweld en de daaraan gekoppelde sterftcijfers wereldwijd aanzienlijk terugschroeven	25
6.1.2	Vredeseducatie.....	25
6.1.3	Conflicthantering.....	26
6.1.4	Veiligheid	26
6.2	Hoe kan je hieraan werken?	27
	Overzicht van het ontwerp	28
1	Onderzoeksmethodologie.....	28

Eindconclusie	31
Bijlagen.....	I
7 Overzicht van de bijlagen	I
Bijlage I: Kruit/ Kleur bekennen – Metroplan voor wereldburgers: de 8 invalshoeken van wereldburgerschap	I
Bijlage II: Cifal Flanders – 17 SDG’s	I
Bijlage III: Cifal/ Unitar – SDG-wheel + 5 P’s	I
Bijlage IV: Cifal/ Unitar – SDG wedding cake	I
Bijlage I: Kruit/ Kleur bekennen - Metroplan voor wereldburgers: de 8 invalshoeken van wereldburgerschap	II
Bijlage II: Cifal Flanders – 17 SDG’s	II
Bijlage III: Cifal/ Unitar – SDG-wheel + 5 P’s	III
Bijlage IV: Cifal/ Unitar – SDG wedding cake	III

Inleiding

Wij zijn Lucinde Opsomer, Rajmonda Osmanaj en Amber Pecceu, 3 derdejaarsstudenten educatieve bachelor kleuteronderwijs aan de Hogeschool Vives te Kortrijk. Om het laatste jaar van onze opleiding af te sluiten, hebben wij voor onze bachelorproef gekozen voor het thema 'Wereldburgerschapeducatie'. Dit is iets wat niet meer weg te denken is in onze maatschappij, je komt er dagelijks mee in contact. In dit onderzoeksboek kom je ook te weten wat wereldburgerschapeducatie precies inhoudt en met welke onderzoeksvraag wij aan de slag gaan om een ontwerp te maken. In dit onderzoeksboek is een bepaalde structuur te vinden die hieronder wat duidelijker wordt.

De literatuurstudie start met een verkenning van het begrip wereldburgerschap. Daarna lichten we toe wat de *Sustainable Development Goals*, of zoals wij ze noemen duurzame ontwikkelingsdoelen zijn. In een volgend hoofdstuk staan we stil bij wat wereldburgerschapeducatie nu is en hoe we dit kunnen aanbrengen in de kleuterklas, want wereldburgerschapeducatie is helemaal evident om aan te brengen in de kleuterklas. Het zijn zware en abstracte thema's voor de kleinsten in de basisschool. We moeten dus goed nadenken over hoe we dit bij hen aanbrengen. Vervolgens zal u kunnen lezen welke SDG's wij uitwerken en dus als focus nemen.

In de kleuterklassen van de school De Horizon in Koolskamp, waar wij onze bachelorproef uitvoerden, is er nog geen sprake van integratie van de SDG's. Vanuit de praktijkanalyse kregen we te horen dat de school sterk geïnteresseerd is in de SDG's en dat ze zich hierin willen verdiepen. Daarom hebben we ons in de literatuur verdiept rond de SDG's. Om een specifieke focus te kunnen leggen in ons onderzoeksboek en ontwerp hebben we in overleg besloten om rond twee bepaalde SDG's te werken, namelijk ongelijkheid verminderen (SDG 10) en vrede, veiligheid en sterke publieke diensten (SDG 16). We kozen dit omdat de school in hun werking hier vooral de focus op probeert te leggen en omdat dit dus centraal staat in de schoolvisie en werking van de school. Wij gaan hier verder mee aan de slag. Maar omdat alle SDG's toch bij elkaar horen en je ze niet afzonderlijk van elkaar kan zien hebben we toch besloten om de andere SDG's erbij te betrekken. Zo zijn we tot de onderzoeksvraag gekomen die in onze bachelorproef centraal staat: *'Op welke manier kunnen we bij kleuters doorheen het jaar werken aan de SDG's, met de focus op SDG 10 en SDG 16?'*

Om onze onderzoeksvraag te beantwoorden hebben wij een bijhorende methode ontworpen, namelijk 'Een reis door Kosmos'. Deze methode is een handleiding waar leerkrachten gebruik van kunnen maken om de SDG's binnen te brengen in de klas. Natuurlijk ligt ook hier de focus op SDG 10 en SDG 16. Met 'Een reis door Kosmos' willen we een weg creëren naar een goede *mindset* over de SDG's. Op termijn is het de bedoeling dat de SDG's in het dagelijkse leven geïntegreerd worden en dat deze als norm gezien worden. Hierbij geven wij een duwtje in de juiste richting door het aanbieden van onze methode. Deze handleiding is niet opgenomen in dit onderzoeksboek maar kan je apart verkrijgen.

We proberen ervoor te zorgen dat dit zowel voor de kleuters als voor de leerkracht een aangename reis wordt door de wereld van wereldburgerschapeducatie en een reis door 'Kosmos'.

Literatuurstudie

1 Wereldburgerschap

1.1 Wat is wereldburgerschap?

Wat is wereldburgerschap? Iedereen heeft daar een eigen omschrijving over. Er is geen eenduidig antwoord op die vraag want iedereen vult dit in zoals hij/zij zelf wil. Hieronder kunt u 3 verschillende definities vinden rond het begrip wereldburgerschap:

Het Expertisecentrum opvoedingsondersteuning (2018) zegt: Wereldburgerschap is het leggen van verbanden tussen mondiale thema's en het dagelijks leven, kritisch nadenken en oplossingen trachten formuleren.

Ronald Tinnevelt (2019) zegt: Als we wereldburgerschap heel algemeen beschrijven als het besef dat je een burger van de wereld bent en niet alleen van jouw directe omgeving, dan heeft wereldburgerschap voornamelijk te maken met een oproep tot een zekere loyaliteit over de grenzen heen.

Bruno Vanobbergen (2019) zegt: Wereldburgerschap gaat over de manier waarop we met elkaar omgaan en ons verhouden ten opzichte van elkaar. De strategische doelstellingen rond armoede, klimaat of de migratie- en vluchtelingenproblematiek starten bij de manier waarop je naar anderen kijkt en of je bereid bent je eigen perspectief -tijdelijk- opzij te zetten.

We kunnen wel besluiten uit het lezen van de verschillende citaten dat er enkele overeenkomsten zijn in alle omschrijvingen. Wereldburgerschap gaat namelijk over grenzen heen, we kijken niet alleen naar onszelf in onze directe omgeving, maar naar de wereld zelf en anderen die ook op deze wereld leven. Een ander aspect dat ook overeenkomt in alle omschrijvingen is het actieve aspect. Hier komt het erop neer dat we iets willen doen zoals oplossingen formuleren voor bepaalde problemen, onze loyaliteit tonen over de grenzen heen en ons eigen perspectief opzij zetten... Bij wereldburgerschap ligt de focus meer op een actieve rol spelen in onze internationale samenleving. (Kruit, 2019 & Bulckaert, 2019 & Nuffic Academy, z.d.) Om aan wereldburgerschap te doen hoef je niet meteen de grens over om andere culturen te ontdekken, dit kan ook gewoon dicht bij ons. Hier in België is er ook al een mooie verscheidenheid aan verschillende culturen en nationaliteiten waarvan we kunnen leren en verschillen/gelijkenissen kunnen ontdekken.

Wereldburgerschap is een begrip dat je moet beleven met je 'totale' persoon. Hiermee bedoelen we dat je wereldburgerschap moet beleven met je hoofd (kennis), hart (emoties) en handen (doen). Hier een verduidelijking van de verschillende termen die we hierboven hebben benoemd. Hoofd slaat op de kennis die je bezit, zoals bepaalde gebeurtenissen plaatsen in hun context zodat je het begrijpt, de verschillende termen die komen kijken bij wereldburgerschap een betekenis geven, bewust zijn van het feit dat jouw handelingen effect kunnen hebben ergens anders op de wereld en ook verbanden kunnen leggen tussen de verschillende vlakken (ecologisch, economisch, (geo)politiek, sociaal, cultureel, religieus en technologisch) die erbij komen kijken (systeemdenken). Hart slaat dan op empathie (het inleven in de noden en meningen van anderen), verbondenheid voelen met mensen en gebeurtenissen die veraf gebeuren, respect hebben en waarden die invloed kunnen hebben op hoe jij sommige gebeurtenissen inschat. Een laatste aspect zijn de handen, je doet dingen. Enkele zaken die

je kan doen zijn: communiceren, argumenteren, engageren, creëren en samenwerken. (Gouwy & Matton, 2020)

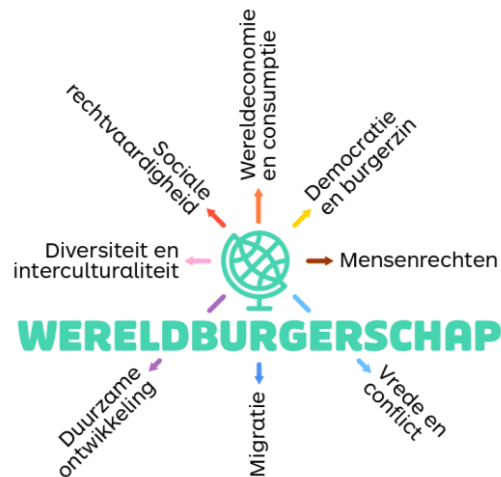
1.2 Waarom wereldburgerschap?

Onze maatschappij is de laatste tijd veel veranderd. Op vlak van cultuur, religies, duurzaamheid, economie, globalisering... In die verandering kunnen we kansen halen om te leren uit de verschillen en de gelijkenissen die we ontdekken in de culturen, religies en nationaliteiten die wij in onze maatschappij kunnen vinden. Ook elders op de wereld is dit het geval. Dit is niet meer te ontlopen. Zowel wij, hier in België, als ook in andere landen op de wereld moeten dit een plaats geven. Wereldburgerschap is de laatste jaren populairder geworden mede door onze samenleving die, zoals hierboven beschreven, heel veel veranderd is. Daarom moet wereldburgerschap een plaats krijgen in onze maatschappij.

Wereldburgerschap is belangrijk omwille van het feit dat wij samenleven met 7.53 miljard mensen op de wereld. Alle mensen op de wereld zijn verbonden met elkaar ook al beseffen ze het zelf niet en willen ze het misschien niet. We kunnen zeggen dat wat we hier doen gevolgen kan hebben ergens anders op de wereld en omgekeerd. De zaken die ergens anders in de wereld gebeuren hebben dus ook gevolgen hier bij ons. Want lokaal heeft invloed op globaal en globaal heeft invloed op lokaal. Een ander aspect van het belang van wereldburgerschap, is dat we kunnen leren van anderen op de wereld. Hiermee wordt bedoeld dat we van anderen kunnen leren om zo misschien een bepaalde oplossing te vinden voor een probleem. (Kruit, 2020)

1.3 Wat valt er onder wereldburgerschap?

Wereldburgerschap kunnen we onderverdelen in acht invalshoeken, volgens de organisatie Kruit, namelijk sociale rechtvaardigheid, diversiteit/interculturaliteit, duurzame ontwikkeling, migratie, vrede versus conflict, mensenrechten, democratie/burgerzin en wereldeconomie/consumptie. Er zijn ook andere organisaties en websites die deze invalshoeken gebruiken. Onder andere Klasse (z.d.) gebruikt deze onderverdeling en UCLL (z.d.) baseert zich op de onderverdeling van Kruit/Kleur Bekennen. Ze hebben de invalshoeken geclusterd in 6 invalshoeken. De 6 invalshoeken zijn gebaseerd op de 8 invalshoeken, maar sommige zijn samengevoegd. Ze zijn soms anders verwoord, maar ze komen wel op hetzelfde neer. De voorbeelden en uitleg over deze invalshoeken zijn gebaseerd op de website van de organisatie Kleur Bekennen waar alle invalshoeken te vinden, zijn voorzien van een duidelijke uitleg en voorbeelden. Deze 8 invalshoeken zijn hieronder terug te vinden:

Bron: Klasse.be - Wereldburgerschap, meer dan dikketruidendag

Sociale rechtvaardigheid:

In een samenleving heeft elke mens recht op en toegang nodig tot de basisbehoeften. Die basisbehoeften zijn vrijheid, veiligheid, onderwijs en voedselzekerheid. Dit is de sociale rechtvaardigheid, want alleen zo kan je het welzijn voor iedereen blijven garanderen. De invalshoek mensenrechten is hier nauw aan gelinkt. De schending van mensenrechten leidt tot sociale onrechtvaardigheid. Sociale rechtvaardigheid hangt niet alleen af van economische factoren en basisbehoeften maar ook van de mate waarin mensen kunnen en willen functioneren in de samenleving.

Bijvoorbeeld: Ik kies in de winkel producten waarvoor de producent een eerlijk loon krijgt.

Wereldeconomie en consumptie:

Onze wereldeconomie is afhankelijk van welke keuzes bedrijven en overheden maken, maar ook wij als consument spelen hier een rol in want onze gedragskeuzes kunnen dit beïnvloeden en veranderen. Daarom moeten wij door onze verantwoordelijkheid op te nemen, in zetten op een rechtvaardige wereldeconomie en duurzame consumptie en bijdragen aan een economie die inzet op welvaart, welzijn en ontwikkeling.

Bijvoorbeeld: Door fairtrade producten te kopen, dragen we bij aan een eerlijk loon voor de koffieboeren in ontwikkelingslanden.

Democratie en burgerzin:

In een democratie heeft iedereen in principe dezelfde rechten en plichten. In de realiteit is dit niet altijd zo eenvoudig. Daarom heeft elke democratie burgers nodig die actief deelnemen aan de samenleving en die getuigen van burgerzin. Burgerzin houdt in dat de burgers een actieve rol spelen aan het mee vorm geven van een democratische samenleving en aan hun plaats binnen die samenleving. Daarbij moeten ze kunnen kritisch reflecteren, actie ondernemen en participeren.

Bijvoorbeeld: België is één van de drie Europese landen waar opkomstplicht geldt.

Mensenrechten:

Mensenrechten zijn rechten die gelden voor alle mensen, overal en altijd. Ze staan beschreven in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Deze bestaat uit 2 verdragen. Enkele mensenrechten kunnen zijn: recht op goed onderwijs, recht op privacy, vrijheid om te kiezen welk geloof/religie ...

Bijvoorbeeld: Een moslim in België heeft het recht om hier naar de moskee te gaan als hij/zij dat wil.

Vrede en conflict:

Er bestaan 2 soorten vrede namelijk positieve en negatieve vrede. Positieve vrede bereik je door te werken aan een omgeving waarin je geweldloosheid en rechtvaardigheid nastreeft. Negatieve vrede heb je door direct geweld of oorlog te stoppen. Je kan ook werken aan een vredescultuur. Dan keur je oorlog af en vermijd je conflicten door te communiceren of in dialoog te gaan. We streven dus naar attitudes die dit mogelijk maken.

Bijvoorbeeld: Een anti-pestcampagne op school.

Migratie:

Onder migratie verstaan we alles wat te maken heeft met het verhuizen van mensen. Er kunnen verschillende redenen zijn waarom mensen verhuizen, bijvoorbeeld oorlog, een nieuwe job, milieuproblemen. Dit kan gaan over verschillende factoren zowel politiek, economisch als ecologisch. Verhuizen kan zowel binnen het eigen land of naar het buitenland. Maar migratie gaat niet enkel om vluchtelingenproblematiek, het gaat om veel meer dan dat.

Bijvoorbeeld: Iemand woont in Nederland maar heeft een nieuwe job aangeboden gekregen en is geëmigreerd naar België.

Duurzame ontwikkeling:

Duurzame ontwikkeling wil ervoor zorgen dat er altijd genoeg is voor iedereen, zowel voor de huidige generaties als voor de toekomstige. Dus we zorgen dat de generaties kunnen voorzien worden in al hun behoeften.

Bijvoorbeeld: Ik sorteer het afval want dat is beter voor het milieu.

Diversiteit en interculturaliteit:

Diversiteit betekent verscheidenheid. Diversiteit is vanzelfsprekend en komt overal voor en heeft verschillende aspecten: een historisch, een sociaal-economisch, een cultureel, een demografisch, een ecologisch en een biologisch. We spreken daarom ook van historische diversiteit, een interculturele samenleving, een diverse samenleving en biodiversiteit.

Bijvoorbeeld: In mijn klas zitten kinderen van 7 verschillende culturen.

Deze 8 invalshoeken zijn onderling met elkaar verbonden. Een schema waarop dit duidelijk te zien is, is het metroplan van wereldburgerschap (gemaakt door de organisatie Kleur Bekennen/Kruit). Het

metroplan kan je vinden in bijlage I. Daarop kan je duidelijk zien dat alles met elkaar verbonden is. Dit toont ook aan dat de zaken soms complexer in elkaar zitten dan wij soms voorstellen. Wij willen het simpel houden, maar dat is zeker niet het geval. Op het metroplan kan je zien dat de invalshoeken verschillende onderverdelingen bezitten. Die onderverdelingen kunnen dan weer horen bij verschillende invalshoeken waardoor deze met elkaar verbonden worden en één groot web aan lijnen maken. Alle lijnen kunnen leiden naar verschillende invalshoeken en die invalshoeken zijn op die manier weer verbonden aan elkaar. Zo is te zien dat het ene invloed kan hebben op het ander. Dus als er wordt gewerkt aan 1 invalshoek, werk je ook aan een andere invalshoek. Het is iets dat dus zeer complex is maar zoals we hieronder nog vermelden, is dit iets dat we accepteren.

1.4 Wat is een wereldburger?

Een wereldburger wil betrokken zijn bij de wereld en probeert om een actieve rol op te nemen in het vormgeven van onze maatschappij. Het is een bewuste keuze die je maakt. Een wereldburger wordt je niet zomaar, je kiest ervoor om het te worden en je onderneemt er iets voor. Je maakt zelf de keuze of je een wereldburger wordt. Je bent niet gewoon een wereldburger omdat je op de wereld geboren bent. Een wereldburger is iemand in de wereld die ervoor kiest om initiatief te nemen en iets te veranderen aan die bepaalde wereld. (Gouwy en Matton, 2020) In het document Extra Gekruit kunnen we de definitie vinden die Kruit geeft van een wereldburger.

De definitie van een wereldburger volgens Reineke Gouwy en Jan Dessein (2016): Een wereldburger heeft een heel eigen manier van denken. Hij of zij omarmt de complexiteit. De wereldburger ziet de verschillende aspecten en beseft dat alles onderling verbonden is en een impact heeft op 7 miljard andere mensen. Maar die complexiteit verlamt de wereldburger niet. Een wereldburger is betrokken op de wereld waarin hij leeft en op de mensen met wie hij samenleeft. Vanuit zijn open denkhouding is een wereldburger - zonder zichzelf te verloochenen - empathisch en verdraagzaam. En verantwoordelijk. Een wereldburger weet dat zijn daden impact hebben op de rest van de globale metropool. Vanuit die kennis kan een wereldburger initiatief nemen.

Dit is de definitie volgens Reineke Gouwy en Jan Dessein (2016) van de organisatie Kruit. Die volgens ons een goede omschrijving is van wat een wereldburger doet en wat hem/haar beschrijft.

Als we een wereldburger willen worden, dan moeten we ons en anderen bewust maken van de verbanden tussen onszelf en anderen, zowel dichtbij als ver(der) weg. Een burger die zich hiervan bewust is, is betrokken bij de wereld en zal makkelijker die actieve rol opnemen om de maatschappij vorm te geven. Een wereldburger bezit enkele competenties die belangrijk zijn om wereldburger te worden. Een wereldburger werkt actief mee en durft initiatieven nemen om mee te werken aan een meer rechtvaardige wereld. Een wereldburger zoekt en probeert waar hij/zij het verschil zou kunnen maken en deelt ook zijn falen en successen zodat anderen ervan kunnen leren. Hij/zij denkt kritisch na over wat ze kunnen ondernemen. Ze hebben een open denkhouding en staan open voor alles en iedereen. Een wereldburger stelt zichzelf verantwoordelijk op voor zijn eigen daden en weet dat die impact hebben op anderen in de wereld. Maar hij/zij voelt zich ook zelf verantwoordelijk voor anderen. Een wereldburger kan empathisch zijn en verdraagzaam. Ze zien de gelijkenissen en verschillen in een rijke verscheidenheid aan mensen, culturen, nationaliteiten en aanvaarden die. (Gouwy & Dessein, 2016), (Gouwy & Matton, 2020), (Expoo, 2018), (Verschueren, 2019), (Nuffic academy, z.d.)

We kunnen dus besluiten dat een wereldburger graag het verschil wil maken en zorgen voor een meer rechtvaardige wereld waar iedereen deel van uitmaakt.

2 Sustainable Development Goals (SDG's)

2.1 Wat zijn de SDG's?

'Sustainable Development Goals' (SDG's) of ook wel de 'Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen' genoemd zijn 17 doelstellingen die in september 2015 gelanceerd zijn door de Verenigde Naties om tegen 2030 een leefbare wereld te creëren voor iedereen. Dit vraagt inspanningen van overheden, bedrijven, organisaties, onderwijs alsook van burgers.

Deze SDG's bieden mensen een manier om onze wereld te transformeren zodanig dat iedereen er baat bij heeft. Dit is ook wat duurzame ontwikkeling wil zeggen. Daarom zijn deze ontwikkelingsdoelstellingen de duurzame ontwikkelingsdoelen. De SDG's leggen een bijzondere nadruk op multilaterale samenwerking en mondiale acties. De 17 SDG's zijn onderling verbonden en kunnen geïntegreerd gebruikt worden. Dit wil zeggen dat een actie op het ene gebied invloed zal hebben op de resultaten van een ander gebied.

De SDG's bieden een richtinggevend doelstellingskader met conceptualisering van verschillende duurzame thema's. De doelstellingen bieden ook ruimte voor herinterpretatie. Er is dus een ademruimte om de SDG zelf voor een stuk te interpreteren. Dit is ook te zien in enkele voorstellingen van de SDG's, (zie bijlage II) namelijk de witruimte tussen de verschillende SDG's staat symbool voor de ademruimte die er is om zelf te interpreteren.

De SDG's zijn gebaseerd op de mensenrechtenprincipes. Dus je kan bijna alle targetdoelen linken aan 1 van de mensenrechten. De SDG kan je ook koppelen aan de 5 P's voor duurzame ontwikkeling. Duurzame ontwikkeling is: *"ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen, aldus de definitie van de VN-commissie Brundtland uit 1987"*. De P's zijn: people, planet, profit, peace en partnership. Alle SDG's kan je onderverdelen in 1 van deze onderverdelingen (zie bijlage III). Een voorbeeld hiervan is SDG 16: vrede, veiligheid en sterke publieke diensten die past bij de P van Peace. Maar ook SDG 17: partnerschap om doelstellingen te begrijpen die past bij de P van Partnership. Door deze 2 SDG's en P's worden we aangezet om over de andere SDG's na te denken en te reflecteren.

De SDG's staan eigenlijk niet echt in de juiste volgorde. Een model waarop dit te zien is, is de SDG 'wedding cake', een afbeelding hiervan vind je bij bijlage IV. Dit model ziet eruit als een bruidstaart maar staat symbool voor de volgorde van de SDG's en om aan te tonen dat de economie en de samenleving moeten gezien worden als delen van onze planeet. Het moet niet als afzonderlijk deel worden beschouwd maar als één geheel. Eerst moeten we beginnen met de 4 doelen die samen de toestand van onze planeet bepalen. Daarna kunnen we pas aan de slag gaan met de overige doelen als de veiligheid voor onze planeet gewaarborgd is. Zo kan je de hele 'wedding cake' beklimmen om de bovenste laag te bereiken. Er staan ook 2 SDG's helemaal bovenaan. Deze 2 SDG's zijn eigenlijk de kritische reflectie voor de andere. Zij kunnen helpen om de doelen te halen en om de andere SDG's te reflecteren over hoe ze het bereikt hebben. (Wollaert, 2020)

2.2 De 17 SDG's

De duurzame ontwikkelingsdoelen zijn onderverdeeld in 17 SDG's die zich elk focussen op een specifiek probleem in de wereld. Hieronder is een kort overzicht van de SDG's te vinden en waar ze zich op focussen (UNDP, z.d.):

- *Doel 1: geen armoede*
Eén van de grootste uitdagingen voor de mens is het uitroeien van armoede. Het aantal mensen die in extreme armoede leven is tussen 1990 en 2015 voor meer dan de helft gedaald, maar nog steeds hebben mensen het moeilijk met de elementaire menselijke behoeften. Dit is natuurlijk niet alleen bij ons van toepassing, maar ook in Zuid-Azië en Sub-Sahara Afrika, waar 80 procent van de mensen in armoede leeft. Volgende zaken zorgen ervoor dat er nog meer werk is om mensen uit de armoede te halen: klimaatveranderingen, conflicten en voedselonzekerheden.
- *Doel 2: geen honger*
Extreme honger en ondervoeding blijven in verschillende landen helaas een enorme struikelblok voor ontwikkeling. Vanaf 2017 zijn naar schatting 821 miljoen mensen chronisch ondervoed, de oorzaak hiervan ligt bij de aantasting van het milieu, droogte en verlies van biodiversiteit.
- *Doel 3: goede gezondheid en welzijn*
Hierin hebben we al vooruitgang geboekt tegen belangrijke oorzaken van ziekte en dood. De levensverwachtingen zijn al extreem gestegen. Een goede gezondheid is essentieel voor een duurzame ontwikkeling. Deze twee hebben een onderlinge verbondenheid. Maar toch is de wereld niet op weg om de gezondheid gerelateerde SDG's te bereiken. De vooruitgang verloopt oneven, zowel tussen, als in landen. Er is een verschil van 31 jaar tussen de landen met de langste en kortste levensverwachting. Terwijl er landen zijn die grote vooruitgangen maken, verstopt het nationaal gemiddelde de vele landen die achterblijven.
- *Doel 4: kwaliteitsonderwijs*
Er is sinds 2000 al een enorme stap vooruit gezet bij het bereiken van het doel universeel basisonderwijs. Het wereldwijde aantal niet-schoolgaande kinderen is bijna met de helft gedaald. Het bereiken van kwaliteitsvol en inclusief onderwijs voor iedereen toont opnieuw aan dat onderwijs een van de sterkste motoren is voor duurzame ontwikkeling.
- *Doel 5: gendergelijkheid*
Het stoppen van discriminatie van meisjes en vrouwen is een fundamenteel mensenrecht. Het is van groot belang voor een duurzame ontwikkeling. Het is bewezen dat de 'empowerment' van de vrouwen en meisjes onze economische groei en ontwikkeling stimuleert. In sommige regio's zijn er echter nog steeds grote ongelijkheden, waarbij de vrouwen niet dezelfde arbeidsrechten krijgen als de mannen. Seksueel geweld en uitbuiten, ongelijke verdeling van huishoudelijk werk, discriminatie in het openbaar ambt... blijven grote struikelblokken.
- *Doel 6: schoon water en sanitair*
Er wordt in meer en meer landen waterstress ervaren. De toenemende droogte en woestijnvorming verergeren dit allemaal. Er wordt voorspeld dat tegen 2050 ten minste één op de vier mensen terugkerende watertekorten zal hebben.

Het voorzien van veilig en betaalbaar drinkwater tegen 2030 zorgt ervoor dat we moeten investeren in infrastructuur, dat we sanitaire voorzieningen bieden en dat we hygiëne gaan aanmoedigen. Ook is het herstellen en beschermen van watergerelateerde ecosystemen van groot belang.

- *Doel 7: betaalbare duurzame energie*

De bevolking blijft groeien, hierdoor zal de vraag naar goedkope energie en een economie die afhankelijk is van fossiele brandstoffen een enorme verandering voor ons klimaat met zich meebrengen.

Investeren in wind-, zonne- en thermische energie, de energieproductiviteit verbeteren en voor iedereen energie garanderen is van essentieel belang om SDG 7 te bereiken tegen 2030.

- *Doel 8: waardig werk en economische groei*

De wereldeconomie blijft zich herstellen, ondertussen zien we echter een trage groei, toenemende ongelijkheid en te weinig banen om de groeiende bevolking bij te houden.

Het is de bedoeling om tegen 2030 complete en productieve werkgelegenheid en fatsoenlijk werk te bereiken voor alle mannen en vrouwen.

- *Doel 9: industrie, innovatie en infrastructuur*

Investering in de infrastructuur en de innovatie zijn belangrijke factoren voor een groeiende economische ontwikkeling. Massatransport en hernieuwbare energie worden belangrijker, doordat de helft van de wereldbevolking zich in steden vestigt. Ook de groei van nieuwe industrieën en informatie- en communicatietechnologieën worden steeds belangrijker.

Ook om duurzame oplossingen te vinden is de technologische groei fundamenteel.

- *Doel 10: ongelijkheid verminderen*

Deze SDG streeft ernaar om tegen 2030 de sociale, economische en politieke integratie van iedereen te bevorderen, ongeacht de leeftijd, geslacht, beperkingen, etniciteit, huidskleur, afkomst, geloofsovertuiging of economische status, en hun gelijke kansen te verzekeren.

- *Doel 11: duurzame steden en gemeenschappen*

Door de stijging van de bevolking en de toenemende migratie groeien de steden sneller. Dit heeft geleid tot een exponentiële groei in grootsteden. Steden ombouwen tot duurzame steden betekent carrière- en zakelijke kansen ontwikkelen en bieden, veilige en betaalbare woningen en veerkrachtige samenleving en economieën opbouwen.

- *Doel 12: verantwoorde consumptie en productie*

Als we economische groei en duurzame ontwikkeling willen bereiken, moeten we onze ecologische voetafdruk drastisch verminderen. Dit kunnen we doen door de wijze waarop we goederen en hulpbronnen produceren en consumeren op een andere manier te doen.

- *Doel 13: klimaatactie*

Elk land ervaart de drastische gevolgen van de klimaatveranderingen. Het is de opwarming van de aarde die zorgt voor de langdurige veranderingen in ons klimaatstelsel. Dit brengt gevolgen met zich mee die niet meer omkeerbaar zijn als we niet tot actie overgaan.

- *Doel 14: leven in het water*

Hoe we deze hulpbron beheren, is van groot belang voor de mensheid en om de gevolgen van de klimaatverandering tegen te gaan.

Het grootste deel van de vervuiling van de zee is afkomstig van bronnen op het land. Dit bereikt nu een alarmerend niveau, er bevinden zich gemiddeld 13.000 stukjes plastic afval op elke vierkante kilometer oceaan.

- *Doel 15: leven op het land*

80% van de menselijke voeding is afkomstig van het plantenleven. Ook is de landbouw een belangrijk economische hulpbron, toch gaat elk jaar 13 miljoen hectare bos verloren. Ondertussen is 3,6 miljard hectare al verwoest. Ook de handel in wilde dieren tast de biodiversiteit aan en zorgt ook voor onveiligheid, zorgt voor conflicten en voedt corruptie.

- *Doel 16: vrede, veiligheid en sterke publieke diensten*

Onze wereld is steeds meer verdeeld. Zonder vrede, stabiliteit, mensenrechten... kunnen we niet hopen op een duurzame ontwikkeling. Er zijn regio's die genieten van vrede, veiligheid en welvaart, terwijl andere regio's in een uitzichtloze cyclus van conflicten en geweld leven. Dit is iets waar actie kan en moet ondernomen worden.

- *Doel 17: partnerschap om doelstellingen te begrijpen*

Samenwerking is van groot belang als we de SDG's willen realiseren. Iedereen is aan zet als we de SDG's willen volbrengen. Bedrijven, scholen, overheden en zelfs wij als individu kunnen als we samenwerken veel meer bereiken dan alleen.

Om echt aan de SDG's te gaan werken is het belangrijk om de volwassenen van later hier bewust van te maken. Dit is dan ook de taak van ons als leerkracht. Wij willen dat het werken aan de SDG's als normaal geacht wordt in het onderwijs en dat de kleuters hier onbewust aan gaan werken. Werken aan de SDG's in het onderwijs wordt wereldburgerschapeducatie genoemd.

3 Wereldburgerschapeducatie

3.1 Wat is wereldburgerschapeducatie?

Wereldburgerschapeducatie, ofwel afgekort WBE, komt overeen met wereldburgerschap maar legt de focus op het overbrengen van kennis en vaardigheden/competenties naar de kinderen toe om hen inzicht te geven in verschillende wereldthema's waarmee ze dagelijks in contact komen.

3.2 Waarom wereldburgerschapeducatie?

De scholen zijn een uitstekende plaats om aan wereldburgerschapeducatie te doen want scholen zijn eigenlijk een kleine mini-samenleving. Er zijn mensen en kinderen die verschillende culturen, religies, nationaliteiten maar ook verschillende financiële situaties vertegenwoordigen. Ook duurzaamheid en democratie maken deel uit van wereldburgerschapeducatie. In de klassen en scholen komen de kinderen er dagelijks mee in contact. Dus het is een ideale gelegenheid om wereldburgerschapeducatie een plaats te geven in de scholen.

Om de wereld toch nog net een tikkeltje verdraagzamer te maken, is er bewustwording rond verschillende thema's en problematieken nodig. Deze kan enkel verworven worden door praktisch en gericht met deze thema's aan de slag te gaan. Het echt ondervinden en onderzoeken van wereldburgerschapsthema's kunnen hiervan een begin zijn. Bewustwording is dus één van de sleutelwoorden wanneer het over wereldburgerschapeducatie gaat.

Kortom: "Via wereldburgerschapeducatie (WBE) vorm je je leerlingen tot kritische en verantwoordelijke burgers die zich bewust zijn van het belang van internationale solidariteit. En die actief en geëngageerd bijdragen aan een rechtvaardigere wereld." (Jan Verschueren, 2015)

Waar ligt het probleem dan? Vaak wordt de zin 'ik alleen kan de wereld niet verbeteren' gebruikt. Dit klopt. Wanneer alle mensen deze zin zouden blijven gebruiken, zouden we nooit een stap vooruit geraken. Kris Van den Branden (2015) zegt hierover: "Het betekent niet dat individuele leerlingen de hele wereld kunnen redden, maar als elke leerling een positieve bijdrage tot een betere 'wereld-om-zich-heen' levert, dan kan het totaaleffect wel gigantisch en globaal zijn."

Binnen het onderwijs is een klaslokaal een plek om abstract kennis te bieden aan de kinderen, maar evenzeer kennis waar de kinderen zich op één of andere manier bij verbonden voelen. Een klaslokaal moet voor de kinderen een context bieden voor het stimuleren van het morele inlevingsvermogen. Want alleen door zich te verplaatsen in de positie van een ander, kom je meer te weten over het leven van de ander. (Tinnevelt, 2019)

3.3 Wanneer wordt WBE reeds gegeven/ toegepast?

Wereldburgerschapeducatie wordt reeds en meestal gegeven op occasionele momenten. Voorbeelden van deze momenten zijn Broederlijk Delen, Dikke Truiendag .... Dit zijn verschillende acties die eens per jaar voorkomen. In de basisschool besteden ze hier vooral aandacht aan. Verder komt wereldburgerschapeducatie nog niet zo veel aan bod. Een actie zoals hierboven kan een startpunt vormen voor WBE. Je kan daarna nog nadenken waarom je die actie doet, waarom je geld verzamelt... Daarnaast kan je hierrond nog werken in een klascontext. Hierbij kan je gebruik maken van de wereld die zich al in je klas bevindt. Zo is het een stuk makkelijker om wat vaker rond WBE te werken in de klas. Meer over wereldburgerschapeducatie in de klaspraktijk vind je in de paragraaf hieronder. (Verschueren, 2017)

4 Wereldburgerschapeducatie in de kleuterklas

4.1 Hoe kan je WBE aan bod brengen in je klas?

Wereldburgerschapeducatie heeft pas effect als je niet op occasionele momenten eraan werkt of 1 week rond een bepaald thema werkt maar als je op regelmatige tijdstippen rond wereldthema's werkt. Zo verankert dit zich bij de kinderen. Dit kan al beginnen van in de kleuterklas. Je kan in verschillende thema's aansluiting vinden met wereldburgerschapsthema's. Maar ook in dagdagelijkse situaties kan dit ook voorkomen zoals kinderen die ruzie maken of een gevoel van samenhang ervaren tijdens een kringgesprek. In het artikel: 'Wereldburgerschap in de kleuterklas' valt te lezen hoe juf Sylvie in haar kleuterklas werkt aan wereldburgerschapeducatie. Ze brengt zware thema's zoals oorlog en vrede aan op een manier geschikt voor de kinderen maar ook op een manier die ze kunnen begrijpen. Oorlog en vrede vindt op een soort manier ook plaats in de kleuterklas maar in een zeer milde vorm namelijk ruziemaken en het weer bijleggen. Zo leer je de kleuters ontwikkelingsdoelen rond sociale vaardigheden en dat is ook wereldburgerschap. Je hoeft daarvoor geen rechtstreekse link te leggen met oorlog volgens haar. Zware onderwerpen bied je het beste aan in kindertaal. Jonge leerlingen moet je niet alleen wijzen op de gruwel in de wereld, maar moet je ook hoop geven. (Fastenau, 2017)

Kleuters kijken nog zonder vooroordelen naar de wereld om hen heen. Het is de taak van een kleuterleid(st)er om de grote zaken te vertalen naar hun eigen kleine wereldje. Je sluit aan bij de ervaringen die de kleuters zelf beleven of zaken die de kleuters zelf van buitenaf binnenbrengen in de klas(groep). Enkele voorbeelden hiervan uit een brochure 'de wereld wordt kleiner als je groter wordt':

- De thuishalen van de kinderen in de groep geven de kans liedjes in verschillende talen te zingen.
- Je viert samen verschillende feesten die te maken hebben met het geloof, de cultuur of het thuisland van kinderen in de groep.
- Je leert ze ruimte, speelgoed, aandacht en aanwezigheid met elkaar te delen.
- Je leert ze kleine botsingen samen op te lossen.
- Ze vertellen over thuis, over familie of vakantie en brengen dingen mee die daarmee te maken hebben.
- Je gaat samen met hen verkennen wat er in de buurt te zien is.
- Je praat met hen over wat ze lekker vinden en wat heel gezond is om te eten.

Wereldburgerschap voor kleuters is zoals besproken hierboven ook al van toepassing, maar het vraagt wel om een andere aanpak, een aanpak geschikt voor de kleinsten. We kunnen die wereldburgerschapsthema's vertalen naar een kleuteraanpak door bijvoorbeeld verbondenheid met andere mensen en met de aarde te vertalen naar hun leefomgeving (hun familie, op vakantie gaan...) ook wie ben ik, wie is de ander is wereldburgerschap (uiterlijk, herkomst, familie, gezin, feesten, liedjes, eten...), hoe maken we het prettig voor elkaar? Door vaste regels en rituelen in te voeren maar ook door conflicten op te lossen en elkaar te helpen en troosten, samen delen van de ruimte en speelgoed is ook een manier om aan wereldburgerschap te werken. Er zijn nog talloze manieren om aan wereldburgerschap te werken met kleuters. We moeten er gewoon rekening mee houden dat we het voor onze kleinsten allemaal dicht bij hun eigen leefomgeving zoeken. (Prior en Walraven, 2009)

Wereldburgerschapeducatie is iets dat je moet aanpakken in de school met hoofd, hart en handen. Zoals vermeld bij 1.1 is wereldburgerschap iets dat je moet beleven met je totale persoon. Vooraleer je iets kan doen aan een bepaald probleem of uitdaging moet je eerst kennis vergaren over dat

bepaalde thema. Als je die kennis hebt verworven, kan je op een bepaalde manier betrokken raken bij het probleem of uitdaging en verbondenheid voelen met mensen die dat probleem of die uitdaging ervaren. Pas daarna kan je er iets aan doen. Dit is ook belangrijk bij kleuters. Zij moeten eerst een begrip ervaren en begrijpen voordat ze ermee aan de slag kunnen gaan. (Gouwy en Matton, 2020)

Om aan wereldburgerschap te doen in je klas kan je gebruik maken van enkele richtinggevende kaders. Deze kunnen een hulp bieden om hieraan te werken. Een voorbeeld van een richtinggevend kader zijn de 'Duurzame ontwikkelingsdoelen'. Deze doelen zijn hierboven al beschreven en later komen ze ook nog even aan bod want met deze doelen gaan wij aan de slag. Met zo'n kader kan je een manier vinden om wereldburgerschap te integreren in de klas aan de hand van de doelen die beschreven staan.

4.2 Aandachtspunten bij het geven van WBE

Bij het geven van wereldburgerschapseducatie zijn er bepaalde aandachtspunten waarmee je rekening moet houden. Een eerste aandachtspunt komt van Jan Verschuere (2017) die zegt dat: 'Je moet er niet naar streven om van je leerlingen 'überwereldburgers' te maken. Dat is ook niet wenselijk, want dan creëer je morele superwezens die zich nergens mogen op laten betrappen. Neen, je moet je leerlingen duidelijk maken hoe ze in die complexe wereld kunnen staan, welke keuzes ze kunnen maken. Niet alleen als consument, maar ook als burger. Waar mensen naartoe gaan, dat is hun eigen keuze. Maar je kan hen wel vaardigheden aanleren om kritisch te denken en zo zichzelf een plaats te geven (of een houding aan te meten) in deze complexe mondiale maatschappij. Je moet aan educatie doen, niet aan indoctrinatie.' (Bulckaert, 2017)

Ten tweede zou je best rekening houden met de maatschappelijke en culturele omgeving van de school. Dus je zoekt aansluiting met de realiteit en wat er op school nog nodig is. Hiermee bedoelen we dat het belangrijk is om te achterhalen wat er reeds aanwezig is op school zodat deze thema's zo respectvol mogelijk kunnen benaderd worden. Zoek wat de leerlingen bezighoudt of wat er bij hen leeft. Zo kun je inspelen op hun interesses want enkel wanneer kinderen geboeid zijn, zullen ze zware thema's ter harte nemen en beter begrijpen. Probeer steeds rekening te houden met leerlingkenmerken. Hiermee bedoelen we dat iedere leerling een persoonlijke geschiedenis heeft waar op een discrete manier rekening mee moet gehouden worden. (Universiteit Gent & Steunpunt diversiteit en leren, 2007)

Ten derde kunnen er enkele valkuilen zijn waar je als wereldeducator het beste voor oplet, namelijk dat je niet vertrekt vanuit negativiteit maar dat je ook positieve kanten laat zien van een bepaald thema. Je kan ook te grote ambities hebben en onvoldoende tijd hebben om ze uit te voeren. Door een onduidelijke visie en missie kunnen er ook altijd problemen optreden. Als je geen duidelijke visie hebt, kun je dit ook niet duidelijk overbrengen naar de leerlingen toe. (Sierens, 2007)

4.3 Hoe worden leerkrachten opgeleid tot wereldeducator?

Volgens Diversiteit In Actie, afgekort DIVA (z.d.) zijn er 6 belangrijke sleutelcompetenties om om te gaan met diversiteit. Deze 6 sleutelcompetenties zijn multiperspectiviteit, bevooroordeeldheid & non-discriminatie, dialoog & samenwerking, flexibiliteit, normaliteit en leren van elkaar.

Een eerste sleutelcompetentie is multiperspectiviteit. Maar wat is multiperspectiviteit precies? Volgens 'diversiteit in actie' kan multiperspectiviteit als volgt beschreven worden: 'Multiperspectiviteit houdt in dat men zich los kan maken van het eigen perspectief, via verschillende invalshoeken naar

zaken kan kijken én zich kan inleven in het perspectief van degenen met wie men in interactie treedt.’ Deze kwaliteit is een sleutelwoord wanneer het om wereldburgerschapsonderwijs gaat.

Een tweede is bevooroordeeldheid en non-discriminatie. Omgaan met diversiteit en wereldburgerschap betekent dat we ons bewust worden van onze stereotypen en deze zeker niet laten uitmonden in vooroordelen (= oordelen die we over anderen vormen op basis van onze stereotypen, dus zonder hen echt te kennen). We gaan anderen beschouwen als individuen en hen onbevangen observeren in een specifieke context. Daarnaast hoeden we ons ervoor om anderen niet te discrimineren.

Een derde sleutelcompetentie is dialoog en samenwerking. Specifiek houdt dit in dat we in dialoog gaan met elkaar. Zo leren we naar elkaar te luisteren en de mening van anderen te respecteren. Samenwerken slaat dan weer op de handwijze die bij iedereen verschilt. Dit kan soms leiden tot conflicten. Maar dat is een normaal gegeven waar we moeten leren mee omgaan.

Een vierde is flexibiliteit. We leven in een veranderende maatschappij waarin iedere seconde wel iets verandert. Daarom moeten we flexibel kunnen omgaan met die veranderingen. Maar ook als een oplossing voor een bepaalde uitdaging die bedacht werd niet loopt zoals verwacht. Hiermee flexibel kunnen omgaan en een andere oplossing zoeken.

Een vijfde competentie is normaliteit. Diversiteit is alomtegenwoordig. Het is een basiskenmerk van een democratische samenleving. We kunnen en mogen op alle mogelijke manieren van elkaar verschillen. Dit kan soms verwarrend, raar en vervelend zijn maar dit heeft ook zijn positieve kanten. Doordat we allemaal verschillen van elkaar kunnen we ook van elkaar leren, kunnen we leren omgaan met anderen en leren we omgaan met verschillen.

Een zesde en laatste competentie is leren van elkaar. We creëren onder invloed van onze interactie met anderen actief nieuwe referentiekaders en stellen de bestaande voortdurend bij. Essentieel hierbij is een basishouding van reflectie en zelfreflectie, zowel op ons zelf als op tradities, verworvenheden, normen en waarden van de groepen waartoe we behoren.

Deze 6 sleutelcompetenties zijn gebaseerd op DIVA (z.d.) en Extra Gekruit (2019). Ze komen in beide documenten voor en sluiten op elkaar aan.

Praktijkanalyse

De school(omgeving)

De school waarvoor wij onze bachelorproef uitwerken is GVB De Horizon in Koolskamp. Dit doen we voor de hele kleuterschool, dus peuter, eerste, tweede en derde kleuterklas. Bij het eerste contact werd ons al meteen duidelijk dat deze school bereid is om gericht aan de slag te gaan. De school is gelegen in een woongebied vlak bij de kerk van Koolskamp. Er is enerzijds de drukke Kloosterstraat maar anderzijds een rustige zijstraat, de Ardooiestraat. In deze omgeving is wel af en toe wat groen te zien, toch blijven gebouwen in dit gebied primeren.

Waarom SDG's in deze school?

Twee leerkrachten van de derde graad volgden vorig schooljaar 2018-2019 een bijscholing rond de SDG's. Zij waren hierover zeer enthousiast en zo het team dus ook. Daarvoor waren de SDG's nog onbekend binnen de school. Om die reden hebben ze samen met het volledige team een pedagogische studiedag georganiseerd in het wereldhuis rond de SDG's en wereldburgerschap. Daar werd het iedereen duidelijk dat een geïntegreerde aanpak nodig is. De SDG's zijn voor iedereen belangrijk en hoeven niet enkel op 'hoog niveau' aangepakt te worden, met andere woorden: wij kunnen aan de slag gaan om beetje bij beetje ons steentje bij te dragen. Dit besloten ze dan ook te doen. Na wat kennis te maken met wat de SDG's zijn en wat ze inhouden, gingen de leerkrachten van de derde graad aan de slag. Momenteel wordt er dus vooral in het vijfde en zesde leerjaar rond de SDG's gewerkt.

Op schoolniveau probeerden ze al wat thema's uit om de SDG's uit te werken en werden er al verschillende projecten opgestart die, zonder dit echt te beseffen, onder bepaalde doelstellingen vallen. In de kleuterklassen is hier echter nog geen sprake van. Dit komt doordat er maar sinds 2019 echt kennis is verworven over dit onderwerp. Zo werd het de school eens te meer duidelijk dat je met mooie intenties alleen niet ver zal geraken. Actie nemen op lokaal vlak met de opgedane kennis is de absolute sleutel tot het succesvol integreren en aan bod brengen van de 17 doelstellingen.

Duurzaam aan de slag gaan is, zoals eerder al gezegd, onbewust toch al heel actief aanwezig op deze school. Bijvoorbeeld dat de school een MOS-school is, dat ze meedoen aan het project 'drinkraantjeswater'... maar daar leest u straks nog wat meer over.

Eerst en vooral is het belangrijk dat de integratie van 'het warme nest' gekaderd wordt. Dit schooljaar werkt de school een nieuw project uit, namelijk het bouwen aan een 'warm nest'. Kort gezegd beoogt dit nest enkele duidelijke functies. Om te beginnen willen ze de ouderbetrokkenheid bevorderen door een ontmoetingsplaats te creëren waar er zowel door de ouders onderling als met de leerkrachten gepraat kan worden. Verder dient het nest als een speeltuig voor de kinderen. Uiteraard schuilt daar een hele visie achter. Dit gevisualiseerde nest staat symbool voor de school zelf die een veilig en vooral warm nest wil zijn voor de kinderen.

Het nest

"Onze school wil een 'warm nest' zijn zowel voor de kinderen als voor de leerkrachten, personeel, ouders. Deze nestgedachte zouden we willen concretiseren op onze vergroende speelplaats: we zouden een heus (speel)nest willen bouwen in 'echte' bomen. Rond ons nest timmeren we banken

ineen waarop gespeeld en gezeten kan worden, zowel door de kinderen als door de ouders die hun kinderen opwachten. Er zou dus een openluchtontmoetingsplaats moeten groeien. Dit alles kadert in de brede werking van onze school en moet meer zijn dan een mooi projectje. Verder moet de school een plaats zijn waar onze 4 V's gepromoot worden in de omgang met elkaar. De vier V's 'Verbondenheid, vrijheid, vertrouwen en verantwoordelijkheid' passen perfect in wereldburgerschapeducatie. Je werkt er immers aan in alle vrijheid, in verbondenheid, met vertrouwen en vanuit een verantwoordelijkheid." (Hanne Stroobant, beleidsondersteuner GVB De Horizon, 2019)

Door deze ontmoetingsplaats wordt het 'warm nest' gevisualiseerd en hoopt de school op een laagdrempelige manier mondiale links te kunnen leggen met de ouders. Alle ouders, met elk hun eigen achtergrond, mogen hier samenkomen over de grenzen van taal, cultuur en religie heen om te praten. Om dit 'praten' te bevorderen wordt gebruik gemaakt van de 'koffiekletsmethode': zorg voor wat koffie of thee en de mensen praten automatisch met elkaar.

Ouderbetrokkenheid

Ook de ouders krijgen geregeld de kans om mee te helpen met verschillende zaken. Op die manier worden zij betrokken en wordt het een stukje 'hun' project. Dankzij hun actieve ouderraad kan veel gerealiseerd worden op een informele manier. Juist omdat de ouders van De Horizon zo betrokken zijn, vindt de school het een must dat ook zij weet krijgen van de SDG's. Zo wordt er in hun maandelijkse nieuwsbrief (Het Infootje) over de acties van de school rond de SDG's gecommuniceerd.

Speeltuig

Ook het speelelement is uiteraard belangrijk. De school wil dat de kinderen in die bomen van het nest kunnen spelen, klauteren en klimmen. Bij dit spel worden verschillende vaardigheden geoefend zonder er stil bij te staan: leren omgaan met elkaar, afspraken maken, conflicten oplossen, op de één of andere manier duidelijk maken wat ze bedoelen ook al spreken ze niet dezelfde taal. Taalverwerving en integratie op een hoog niveau dus (letterlijk dan).

Het nest is dus duidelijk een creatieve manier om grenzen te doorbreken, toch werkt de school op nog andere manieren, al dan niet bewust, aan wereldburgerschap en aan de SDG's. Zo werken ze aan een gezondheidsbeleid waarbij gezonde voeding en bewegen centraal staan. Ieder kind krijgt de kans om in de klas een tas gratis soep te drinken. Op die manier worden ze van wat extra vitaminen voorzien zonder dat de ouders hiervoor moeten betalen. Ook het bewegen is hierbij belangrijk en daar wordt bij de aanleg van de groene speelplaats rekening mee gehouden

De directie kwam nog met een belangrijk aandachtspunt dat we in ons achterhoofd moeten houden bij het uitwerken van ons project. Ze vroeg ons om er rekening mee te houden dat alle ontwerpen duurzaam zijn. Hiermee wordt bedoeld dat de ontwerpen materialen bevatten die lang genoeg zullen en kunnen meegaan en die van goede kwaliteit zijn. Daar wordt namelijk veel belang aan gehecht in de school. Zo is iedereen verplicht om water mee te nemen in een hervulbare drinkfles, worden koek en fruit in een plastic doos meegenomen (dus geen plastic zakjes of papiertjes), worden er whiteboards gebruikt om oefeningen te maken zodat er geen papier verspild wordt... Door onder andere deze initiatieven is de school al jaren een 'PMD-luwe' school. Toch blijft het promoten van het vermijden van plastic afval zowel voor de leerlingen, als voor de leerkrachten nog een aandachtspunt. Tenslotte beschikt De Horizon nog over een schooltuin waar uiteraard biologisch wordt gewerkt. Met deze producten wordt af en toe iets gemaakt waarna iedereen eens kan proeven. Bij een schooltuin

hoort uiteraard ook een compostbak. Op die manier leren de kinderen dat de natuur zichzelf voorziet van voedsel. Ook voor de kleine kriebelbeestjes is er plaats in de schooltuin, die vinden hun thuis in een ruim insectenhotel. Zelfs bij de uitwerking van het nest werd er rekening gehouden met duurzaamheid en het gebruik van streekgeïmporteerde producten. Zo wordt het nest bewust gebouwd uit streekgeïmporteerde bomen (wilgen) en de geplande banken worden gemaakt met robiniahout uit de streek.

Net omdat de school nog niet lang geleden kennis heeft gemaakt met de SDG's leek het ons de ideale kans om een product uit te werken waarmee de school gedurende de komende schooljaren zeker mee aan de slag kan. Wij proberen aan de hand van ons product de aanzet te geven om in de kleuterklassen creatief om te gaan met het aanbrenge van deze belangrijke thema's. De school was onbewust al bezig met verschillende thema's rond de SDG's en net daarom leek het ons interessant om hen hier ook bewust mee aan de slag te laten gaan.

Focus

Samen met enkele betrokkenen hebben we nagedacht rond welke SDG's de school graag wil werken en waar ze baat bij zouden hebben. Mede door het nest die ze op school willen maken en laten leven hebben we gekozen voor twee bepaalde SDG's die hierbij aansluiten namelijk: ongelijkheid verminderen (SDG 10) en vrede, veiligheid & sterke publieke diensten (SDG 16). Zoals hierboven al beschreven is, is het nest een symbool dat iedereen in de school welkom is en willen ze een veilig nest bieden voor de kinderen in de school. Deze SDG's gaan hierover. Ons werd verder gevraagd vanuit de school om de kleuters te laten kennis maken met de SDG's zodat we samen met hen alles rond de SDG's kunnen ontdekken. Op die manier kan de school later dan verder werken aan de andere SDG's. Dus samen met de school en onze promotor zijn we gekomen tot het besluit dat we alle SDG's willen betrekken maar de focus leggen op SDG 10 en 16.

Onderzoeksvraag

Na enkele gesprekken met de betrokken leerkrachten en directie kregen we te horen dat de school graag de opstart rond de SDG's wil maken met betrekking van het nest. Het team heeft al een pedagogische studiedag gevolgd in het wereldhuis en het leek hen interessant om hierrond aan de slag te gaan in de gehele school. In de school wordt er al beperkt gewerkt rond de SDG's maar dit nog alleen in de derde graad.

In samenspraak met de school is er beslist om rond 2 bepaalde SDG's te werken. Namelijk SDG 10: ongelijkheid verminderen en SDG 16: vrede, veiligheid en sterke publieke diensten. Wij hebben ervoor gekozen om te werken rond één specifiek targetdoel van SDG 10:

10.2 Tegen 2030 de sociale, economische en politieke inclusie van iedereen mogelijk maken en bevorderen, ongeacht leeftijd, geslacht, handicap, ras, etniciteit, herkomst, godsdienst of economische of andere status

Bij SDG 10 wordt de focus vooral gelegd op de sociale inclusie van iedereen: iedereen is welkom. Dit targetdoel past dus ook perfect in hun visie van hun 'warm' nest waarin ze iedereen willen welkom heten en iedereen erbij willen betrekken. SDG 16 gebruiken we als middel om de sociale inclusie te bekomen. Zoals al beschreven werd in de literatuurstudie bij hoofdstuk 2.

We zijn zo tot de volgende onderzoeksvraag gekomen:

Op welke manier kunnen we bij kleuters doorheen het jaar werken aan de SDG's, met de focus op SDG 10 en SDG 16?

Vanuit deze onderzoeksvraag hebben we enkele deelvragen opgesteld die mee kunnen helpen om een antwoord te bieden op de onderzoeksvraag:

- **Wat is het verband tussen SDG 10 en 16?**
- **Wat is sociale inclusie?**
- **Hoe kunnen we werken aan de SDG's met kleuters?**
  - o Op welke manier kunnen we doorheen het jaar met SDG 10 en 16 aan de slag gaan?

Wij willen met deze onderzoeksvraag een ontwerp uitwerken waarbij we vooral de focus leggen op de twee SDG's die zowel het beste bij het nest passen en die we samen besloten hebben met de betrokken personen. Specifiek betekent dit dat we de kinderen nog meer over de verschillen, maar ook vooral over de gelijkenissen, met elkaar willen laten spelen terwijl dat ze elkaar accepteren en respecteren.

We kozen ervoor om iets uit te werken dat heel het jaar aanwezig is in de klas. Dit deden we bewust omdat zware thema's zoals deze 17 SDG's voldoende tijd moeten krijgen om aangebracht te worden. Tenslotte is alleen het werken errond niet genoeg. We proberen ervoor te zorgen dat de thema's die worden aangebracht echt binnenkomen bij de kinderen zodat deze begrepen worden en zo ook omgezet kunnen worden in de realiteit. Zo zorgen we voor een spilfiguur die steeds terugkomt en proberen we de herkenbaarheid voor de kinderen in ons product te verwerken.

5 SDG 10: ongelijkheid verminderen

5.1 Wat houdt deze SDG in?

Met deze SDG wil de Verenigde Naties (VN) de ongelijkheid tussen en in landen terugdringen. Er kan sprake zijn van ongelijkheid op verschillende vlakken zowel op vlak van inkomen, ras, gender, leeftijd, handicap, seksuele geaardheid, klasse, etniciteit, religie en kansen. Dit blijft over de hele wereld bestaan, zowel binnen en tussen landen. We kunnen geen duurzame ontwikkeling bereiken en ook de planeet niet beter maken voor iedereen als mensen worden uitgesloten van kansen, diensten maar ook de kans op een beter leven. Ondanks de vooruitgang op sommige gebieden, blijft vooral de inkomensongelijkheid in veel delen van de wereld toenemen. Volgens Oxfam (z.d.) betekent ongelijkheid dat niet iedereen als even belangrijk wordt gezien in de maatschappij.

Zelfs mensen die niet veel van die ongelijkheid merken, kunnen er ook problemen van ervaren. De rijkste landen hebben ook nog steeds mensen die in extreme armoede leven. Wereldwijde ongelijkheid treft ons allemaal, ongeacht wie we zijn of waar we vandaan komen.

Gelijkheid kan en moet worden bereikt om een waardig leven voor iedereen te garanderen. Maar wat kunnen we zelf doen? Ongelijkheid verminderen vereist een verandering van gedrag in de mensen zelf. Er zijn heel veel inspanningen nodig om ongelijkheid te verminderen zowel voor jongeren als migranten en andere kwetsbare gemeenschappen. De context waarin wij ons bevinden, de basisschool, is een context waarin wij kleine stappen kunnen zetten om die ongelijkheid te verminderen. (VN, 2015)

SDG 10 streeft er ook naar om tegen 2030 de sociale, economische en politieke integratie van iedereen te bevorderen, ongeacht hun leeftijd, geslacht, beperkingen, etniciteit, huidskleur, afkomst, geloofsovertuiging of economische status, en hun gelijke kansen te verzekeren. (Unric, 2015)

Deze SDG kan onderverdeeld worden in 7 targetdoelen. Ieder targetdoel focust zich op een ander concreet punt van de ongelijkheid die ze willen verminderen. Voor deze bachelorproef ligt de focus op targetdoel 10.2 en 10.3:

10.2 Tegen 2030 de sociale, economische en politieke inclusie van iedereen mogelijk maken en bevorderen, ongeacht leeftijd, geslacht, handicap, ras, etniciteit, herkomst, godsdienst of economische of andere status

10.3 Gelijke kansen verzekeren en ongelijkheden wegwerken, ook door het afvoeren van discriminerende wetten, beleidslijnen en praktijken en door het bevorderen van de geschikte wetgeving, beleidslijnen en acties in dit opzicht

Onze diepere focus ligt vooral op de sociale inclusie van iedereen en hoe dit mogelijk gemaakt kan worden in de kleuterklassen.

5.1.1 Wat is sociale inclusie?

Om sociale inclusie te begrijpen moeten we eerst weten wat inclusie is. Volgens Redeker (2020) is inclusie "de insluiting in de samenleving van achtergestelde groepen, het meedoen en erbij horen in de samenleving. Bij inclusie streef je naar een samenleving waar iedereen aan kan meedoen. Vroeger werd er veel gepraat over integratie waarbij de persoon in kwestie, bijvoorbeeld een persoon met een beperking, zich moet aanpassen aan de maatschappij. Inclusie legt de nadruk op de samenleving die

moet openstaan voor iedereen en zorgen dat iedereen kan meedoen. Er zijn natuurlijk twee factoren die moeten meewerken. Ten eerste moet de samenleving ervoor openstaan maar ten tweede moet de persoon zelf ook willen meewerken. Die inclusie gaat natuurlijk niet vanzelf, je moet er zelf aan werken en actie ondernemen.” (Redeker, 2020)

De definitie volgens de organisatie Unia (z.d.): *‘Inclusief onderwijs betekent dat alle leerlingen samen leren in dezelfde schoolomgeving. Zowel leerlingen met of zonder handicap, maar ook anderstalige nieuwkomers of leerlingen uit gezinnen die het wat moeilijker hebben.’*

Met inclusie wordt bedoeld dat de scholen hun methode, materiaal, infrastructuur en personeelsbeleid afstemmen op alle leerlingen. Zo zorgen ze ervoor dat elke leerling zich thuis voelt in de school. Bij inclusie past het onderwijssysteem zich aan aan de behoeften van individuele leerlingen en hoeven de leerlingen zich niet aan te passen aan het onderwijssysteem. Heel belangrijk hierbij is dat de focus ligt op kwaliteitsvol onderwijs voor iedereen, zodat alle scholen elke leerling apart kunnen ondersteunen om hen zo de beste leerresultaten te laten behalen maar ook om hen zo volledig mogelijk te laten participeren. Daarom bekijken en erkennen ze dat elke leerling anders is en ook andere behoeften heeft. Om zo ook als school te helpen voldoen aan de behoeften van iedere leerling. Een inclusief schoolsysteem zorgt ervoor dat het onderwijs voor alle leerlingen verbetert en dit ook ongeacht hun beperking, migratieachtergrond, taalachterstand of sociaal-economische status enz. Want inclusie gaat namelijk uit van de diversiteit van leerlingen. (Unia, z.d.)

Inclusief onderwijs is heel belangrijk want elke leerling heeft recht op kwaliteitsvol onderwijs en dit vormt een heel belangrijke stap richting een inclusieve samenleving. Want een school waar iedereen zich thuis voelt, is een belangrijke stap naar een samenleving waar iedereen meetelt. Doordat kinderen samen les volgen in een inclusieve school, zullen ze ook later het normaal vinden om met elkaar om te gaan. Hiermee bedoel ik dat kinderen zullen accepteren en respecteren dat niet iedereen hetzelfde is en dat dit ook als normaal wordt beschouwd. Zo kan er ook een samenleving ontstaan waar er verdraagzaamheid, inclusie en sociale rechtvaardigheid heerst. Met inclusief onderwijs wordt er voorkomen dat bepaalde leerlingen, zoals leerlingen met een beperking, leerlingen met leerproblemen maar ook leerlingen die uit een moeilijke situatie komen zoals (kans)armoede, worden uitgesloten. Als deze leerlingen in een apart schoolsysteem les krijgen, bevordert dit niet de sociale inclusie van die leerlingen. (Unia, z.d.)

Als we over inclusie spreken in het onderwijs wil dit zeggen dat iedereen erbij hoort. Dus iedere leerling moet zich dus gewaardeerd, gerespecteerd, betrokken en gehoord voelen. Je kan dit bereiken door vooroordelen aan te pakken en samen met de leerlingen te werken aan een veilige en positieve leeromgeving. (Unia, z.d.)

Nu het begrip inclusie al wat duidelijker is, kunnen we het begrip sociale inclusie duidelijker maken. Via sociale inclusie wordt ervoor gezorgd dat alle personen betrokken kunnen worden in de samenleving, ongeacht hun achtergrond, economische status maar zo ook personen met een beperking. Stereotypering en stigmatisering liggen dikwijls aan de oorzaak van ongelijkheid. Om ongelijkheid te verminderen moeten we ook stereotypering en stigmatisering van personen ook verminderen. (Unicef, 2018) Met sociale inclusie is er net zoals bij het inclusief systeem sprake van het aanvaarden en accepteren van de diversiteit die in de school aanwezig is. De leerlingen worden geaccepteerd zoals ze zijn. (Unia, z.d.)

5.2 Hoe kunnen we hieraan werken?

Om die sociale inclusie te bereiken in basisscholen maar vooral in de kleuterklassen, moet het thema bespreekbaar gemaakt worden in de klas. Het is belangrijk om de verschillen die er zijn duidelijk aan te kaarten en hierover in interactie te gaan. Het is zeker niet de bedoeling dat de verschillen niet gezien worden. Hiermee bedoelen we dat we ervoor moeten zorgen dat de verschillen erkend en geaccepteerd worden. Je moet zeker niet enkel de verschillen erkennen en zien, er zijn ook gelijkenissen die gezien moeten worden.

Een school met een visie rond sociale inclusie kan je herkennen aan het feit dat diversiteit als normaal beschouwd wordt. Zij zijn erop uit om alle leden van de scholengemeenschap te sensibiliseren om te erkennen dat mensen verschillen. Dit kan zowel op vlak van levenswijze, gebruiken, tradities en levensopvattingen zijn als op vlak van achtergronden. Door deze verscheidenheid aan achtergronden wordt ons leven verrijkt. Ze willen een onderwijs dat rondom het volledige kind draait, maar ook rond het vormen van karakter en burgerschap door het vormen van relaties in de cultuur van de schoolomgeving. (Unia, z.d.)

Om hieraan te kunnen werken en dit optimaal te laten leven bij de kinderen komen opnieuw de begrippen hoofd, hart en handen naar boven. Deze kunnen we weer linken aan de begrippen zodat de kinderen dit thema met hun totale persoon beleven. Deze begrippen zijn al uitgelegd hierboven bij het deel wereldburgerschap. Kruit/Kleur Bekennen kan hierbij enkele voorbeelden geven zodat dit duidelijker wordt:

Hoofd: Iedereen is anders en de kinderen kunnen hiervan leren. Ze kunnen leren de verschillen te zien maar ook de gelijkenissen. Iedereen, ongeacht leeftijd, geslacht, religie, nationaliteit ... kan van elkaar leren en heeft een plek in de maatschappij maar ook in de scholen.

Hart: Bekijk met hen dat die mensen ook proberen. Zorg er wel voor dat deze mensen zich niet geïsoleerd voelen maar dat ze zich welkom voelen. Een manier om hiermee te helpen kan zijn het inleven in de ander en ook empathie en solidariteit ontwikkelen. Vooral het gevoel van iedereen is welkom, ongeacht leeftijd, geslacht, religie, nationaliteit is hierbij heel belangrijk en moeten de kinderen begrijpen.

Handen: Creëer een veilige sfeer waarin iedereen zich goed voelt en werk samen met de kinderen aan een gevoel waar iedereen zich goed bij voelt en waar iedereen welkom is.

6 SDG 16: vrede, veiligheid en sterke publieke diensten

6.1 Wat houdt deze SDG in?

Concreet is het doel van deze SDG om geweld over heel de wereld te verminderen, alsook de doden dat het geweld met zich meebrengt.

Deze SDG is een middel om aan alle andere SDG's te werken. Want zonder dat er vrede, veiligheid en sterke publieke diensten zijn, is er bijna geen ontwikkeling mogelijk. Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten zorgen voor ontwikkeling, en ook andersom. Ze versterken elkaar.

Ook deze SDG is onderverdeeld in 10 targetdoelen. Voor deze bachelorproef zullen wij de focus leggen op het algemene hoofddoel, namelijk de vrede, veiligheid en sterke publieke diensten maar ook op targetdoel 16.1:

6.1.1 Alle vormen van geweld en de daaraan gekoppelde sterftecijfers wereldwijd aanzienlijk terugschroeven

Met dit targetdoel willen wij ons focussen op de conflicten tussen kinderen en een gevoel van vrede te creëren door aan conflicthantering te doen. We willen een gevoel van veiligheid creëren zodat de kinderen optimaal tot leren en ontdekken komen. Om deze veiligheid te garanderen moeten uiteraard alle conflicten eerst weggewerkt worden. Een manier om dit aan te brengen bij kleuters is aan de hand van vredeseducatie en conflicthantering en dit in een veilige omgeving.

6.1.2 Vredeseducatie

De definitie van vredeseducatie hangt af van wat je onder vrede verstaat. De doelen van vredeseducatie zijn zeer breed waardoor het allesomvattend wordt. Hieronder kan je de verschillende betekenissen lezen die door Spruyt, Elchardus, Rochemans en Van Droogenbroeck in 2015 beschreven worden met een korte verduidelijking:

Een eerste betekenis van vrede is de afwezigheid van oorlog. Vredeseducatie is daarbij gericht op het beheersen en vermijden van gewelddadige conflicten.

Een tweede betekenis is dat vrede beschouwd wordt als gelijke machten tussen personen en organisaties. Dit op politiek, sociaal, cultureel als technologisch vlak. Een conflict of oorlog breekt op zijn beurt uit wanneer er geen evenwicht meer te vinden is in het systeem. Binnen vredeseducatie worden de kennis en vaardigheden die nodig zijn om dat evenwicht te bewaren besproken.

Een andere betekenis van de definitie van vrede is het contact tussen verschillende culturen. Die contacten worden soms gekenmerkt door ongelijkheid, waarbij de sterkste de zwakkere overheerst. Daarom wordt gesproken van cultureel geweld en dus ook van culturele vrede. Die kan worden bereikt als contacten tussen culturen, zowel op groot vlak als op klein vlak, de vorm van positieve interacties aannemen. Daarmee wordt interculturele dialoog eveneens tot de opdracht van vredeseducatie gerekend. Op die manier is vrede een zeer ruim begrip geworden, en vredeseducatie een bijzonder complexe en veel omvattende aangelegenheid.

De vierde betekenis stelt dat vredeseducatie ook milieu-opvoeding moet bevatten. Men koppelt dat aan het bestrijden van een op de mens gericht wereldbeeld. Het doel van die vorm van educatie is dan dat mensen zorgzame gevoelens ontwikkelen voor het welzijn van de aarde. Dit wordt ook dikwijls verbonden met het streven naar een meer holistische visie op mens en natuur.

Ten slotte moet vrede ook een spirituele dimensie hebben. Mensen moeten ook werken aan hun innerlijke vrede of toch tenminste aan zelfvertrouwen, wat volgens sommigen de voorwaarde of de basis van de andere vormen van vrede vormt.

Vredeseducatie moet kinderen informatie bieden over het destructieve van geweld en over strategieën voor vrede. Kinderen wordt aangeleerd hoe problemen leiden tot geweld en welke strategieën voorhanden zijn om die problemen anders op te lossen. De verschillende vormen van vredeseducatie hebben volgens Harris (2015) één ding gemeen: een focus op de oorzaken van geweld en aandacht voor de alternatieven voor geweld.

Vrede kan dus verschillende betekenissen hebben waardoor vredeseducatie verschillende inhouden kan hebben. (Spruyt, Elchardus, Roggemans, Van Droogenbroeck, 2015)

6.1.3 Conflicthantering

Conflicthantering is het tweede waarop wij willen inzetten in de kleuterklas om SDG 16 bij kinderen aan te brengen. Conflicten horen nu eenmaal bij kleine kinderen en worden gezien als een middel van opgroeien en leren. Ze komen af en toe in conflicten terecht en dat is nooit makkelijk. Dit hoort bij het leven maar wij kunnen hen helpen door hen te leren op een goede manier met die conflicten om te gaan. Volgens Willemsen (2017) zijn dit enkele vaardigheden die de kinderen kunnen helpen om op een goede manier met conflicten om te gaan:

- Het verplaatsen in een ander: dit is heel moeilijk voor jonge kinderen. Ze zijn nog heel egocentrisch ingesteld en kunnen zich nog niet verplaatsen in een ander. Ze zijn nog niet in staat om tijdens een conflict na te denken hoe en wat de ander daarbij voelt.
- Het goedmaken na een conflict: je laat de twee kinderen een hand geven en 'sorry' zeggen. Dit is een hele belangrijke basis bij het oplossen van conflicten. Maar kinderen moeten ook leren dat dit niet altijd genoeg is. Soms moet je extra stappen ondernemen om iets goed te maken.

6.1.4 Veiligheid

Met veiligheid bedoelen we in onze context een veilig klasklimaat. Kinderen leren van en met elkaar. Vooral omdat er in de meeste klassen zoveel verschillen zitten, is het goed om van elkaar te leren. Om dit te bereiken, is het nodig dat de kinderen zich goed en veilig voelen in de klas. Zodat ze zichzelf kunnen zijn en dat dit geaccepteerd en gerespecteerd wordt. Zoniet durven de kinderen nooit zichzelf te zijn en zien de andere kinderen ook nooit hoe het kind in het echt is. Als het kind zich gerespecteerd en geaccepteerd voelt, kan het kind echt zichzelf zijn. (DIVA, z.d.)

Volgens sommigen kan er ook een onderscheid gemaakt worden tussen 2 klasklimaten namelijk een prestatiegericht en een gemeenschapsgericht klasklimaat. Een prestatiegericht klasklimaat wordt gekenmerkt door hoge verwachtingen ten aanzien van de leerlingen, een uitgebreid curriculum met uitdagingen, duidelijke en prestatiegerichte doelstellingen, een hoge effectieve leertijd, het waarderen en belonen van goede prestaties, een systematische opvolging van de prestaties, een heldere regelgeving en een sterke mate van voorbereiding door leerkrachten. Een gemeenschapsgericht klasklimaat daarentegen legt de nadruk op een gevoel van samenhang, het is een klimaat waarin groepsleden zich gewaardeerd, gerespecteerd en gestimuleerd voelen en het gevoel hebben dat ze een belangrijke bijdrage leveren aan de groep. Het gaat om een klimaat waar de kinderen om elkaar

geven en elkaar ondersteunen, een gevoel hebben dat ze er echt bij horen. Een gevoel van veiligheid is in dit klasklimaat heel belangrijk en kan zeker niet ontbreken. (Vandendriessche, 2008)

Dit klasklimaat kunnen we ook toepassen op de sociale inclusie. Want enkel in een veilige omgeving durf je jezelf echt te tonen en heb je een gevoel dat je erbij hoort. Daar word je geaccepteerd en gerespecteerd zoals je bent.

Bij SDG 10 gaat het vooral over zorgen dat iedereen erbij hoort. Zoals hierboven vermeld is dit een thema dat zeker belangrijk is bij kleuters en bespreekbaar moet zijn. Iedereen is gelijk ongeacht inkomen, ras, gender, leeftijd, handicap, seksuele geaardheid, klasse, etniciteit, religie... Het is een thema dat vaak aan bod komt in scholen maar niet altijd even bespreekbaar is of waar niet echt specifiek op ingezet wordt. Dit willen wij veranderen met ons project.

Zoals je merkt bij SDG 16 hangt vredeseducatie, conflicthantering en veiligheid nauw samen. Zonder vredeseducatie kan er niet aan conflicthantering gedaan worden en zal je je dus ook niet veilig voelen. Het lijkt ons dan ook van groot belang om de kinderen indirect met deze SDG in contact te laten komen. We willen dat de kleuters begrijpen wat 'vrede' inhoud. Pas dan zullen ze beter kunnen omgaan met conflicten en dit eventueel zelfstandig beter kunnen oplossen. Wanneer je deze twee zaken hebt volbracht, zullen de kleuters zich ook veiliger voelen in de klas en je zal dus zorgen voor een goed klasklimaat.

6.2 Hoe kan je hieraan werken?

Hierboven werden al drie verschillende manieren beschreven waar wij op zouden inzetten bij het werken aan SDG 16. Een andere manier om deze zaken aan te brengen zijn de begrippen 'hoofd, hart en handen'. Kleur Bekennen/Kruit (z.d.) heeft vrede en conflict hier ook op toegepast en enkele ideeën opgesteld om hiermee om te gaan:

Hoofd: Leer je kinderen de rechten van de mens kennen, leer hen hierover nadenken en verduidelijk dit als ze het nodig hebben. Sta in de klas stil bij verschillende vormen van conflicten. Bespreek ook conflicten die uit de actualiteit te halen zijn, laat de kinderen niet in de waan door hier niet op in te gaan. Help de kinderen met verbanden te leggen tussen bijvoorbeeld vrede en conflict of door een voorbeeld aan te halen uit de klas.

Hart: Leer de kinderen om te luisteren en te praten met elkaar. Communiceren met anderen kan je leren en is een belangrijke vaardigheid, ook naar later toe. Geef ook aandacht aan relationele vaardigheden, zoals: hoe los je een ruzie op? Hoe excuseer je jezelf? Hoe werk je samen? Hoe zorg je voor een veilig gevoel in de groep? Hoe ga je met respect om met elkaar? Het is belangrijk dat de kinderen verbondenheid en respect ervaren zowel voor een ander als voor een andere cultuur, een ander land of een andere religie. Verschillen, maar vooral ook gelijkenissen kunnen aan bod gebracht worden om hen hier kennis mee te laten maken. Om hen conflicten te leren beheersen, kan je hen bijvoorbeeld leren om assertief te zijn in plaats van agressief.

Handen: Organiseer een project rond diversiteit, gelijkwaardigheid, vooroordelen en stereotypering of bespreek met de kinderen hoe ze hieraan kunnen werken en hoe ze kunnen bijdragen aan een veilige samenleving of klasgevoel.

Overzicht van het ontwerp

1 Onderzoeksmethodologie

Wanneer we al deze zaken samenvoegden, kwamen we al snel uit bij het willen ontwikkelen van een methode. Met de methode 'Een reis door Kosmos' proberen we de kleuterklassen op een speelse manier gedurende het schooljaar kennis te laten maken met de SDG's.

Het maken van een methode leek ons de meest efficiënte manier om dit te doen aangezien de SDG's best wel een zware inhoud hebben. Deze kunnen niet zomaar eens aangebracht worden. Dat is namelijk ook niet onze bedoeling. Wanneer de inhoud van de duurzame ontwikkelingsdoelen enkel platonisch aan boord wordt gelegd, zal dit geen effect hebben op de kinderen. Onze bedoeling is dan ook vooral om een *mindset* te creëren bij de kinderen die ervoor zorgt dat zij als wereldburgers opgroeien.

Zo kreeg onze handleiding al snel vorm. Met de nadruk op het speelse en de vrijheid die de leerkrachten krijgen bij het uitvoeren van de activiteiten, kwamen we al snel bij een duidelijke inhoud die wij wilden verwerken. De methode is gebaseerd op het dorp 'Kosmos' waar 17 verschillende dieren wonen. Deze dieren wonen allemaal dicht bij elkaar maar elk in hun eigen huis, letterlijk dan. Om deze dieren wat beter te leren kennen zijn er identiteitskaarten gemaakt die de leerkrachten een beter beeld geven waarom dat dier bij die SDG past. In Kosmos heerst er een grote verdeeldheid en net dit is iets wat Sam De Geit, van huisje 17, helemaal niet fijn vindt. SDG 17 staat namelijk voor 'partnerschap om doelstellingen te bereiken'. Hij besluit bij alle huizen langs te gaan om te zien wat er aan de hand is. Sam De Geit wil dat iedereen kan samenwerken om zo in een gezellig dorp te kunnen wonen.

Door het maken van een dorp leek het ons overzichtelijk om per huis, met elk zijn spilfiguur, te werken. Op die manier kunnen de kinderen de dieren linken aan hun eigen huisje en weten ze na een tijdje welk dier voor welk huis staat. Ieder huisje is, op zijn beurt, verdeeld in kamers met elk z'n eigen activiteiten. Deze activiteiten werden gebaseerd op de inhoud van een kamer. Elke kamer staat namelijk voor een ander onderdeel van het huis, ofwel de SDG.

In de methode is er een bepaalde leerlijn die wordt gebruikt. We hebben twee groepen waar wij ons specifiek op focussen namelijk de jongste en oudste kleuters.

De algemene leerlijn voor deze handleiding is:

Enthousiast zijn over, nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om de SDG's te ontdekken en erover te leren.

Omdat wij onze focus leggen op SDG 10 en 16, kun je hier enkele leerlijnen en de bijhorende ontwikkelstappen per groep terugvinden voor deze twee specifieke SDG's:

SDG 10:

- Kamer van iedereen is anders:
  - *Het zien, herkennen en benoemen van uiterlijk zichtbare en niet-zichtbare kenmerken tussen zichzelf, klasgenoten en andere mensen. Oog hebben voor de verscheidenheid aan mensen in de wereld.*
    - *Jongste kleuters: het **zien** van **uiterlijk zichtbare kenmerken** tussen klasgenoten en zichzelf, zowel verschillen als gelijkenissen.*
    - *Oudste kleuters: het **zien, benoemen en vergelijken** van **uiterlijk zichtbare en niet-zichtbare kenmerken** tussen klasgenoten, zichzelf en andere mensen, zowel de verschillen als gelijkenissen.*

- Kamer van samen:
  - *Zich kunnen en durven engageren in een groep, ervoor openstaan en een samenhangingsgevoel willen creëren.*
    - *Jongste kleuters: **ervaren** dat er anderen in de klas aanwezig zijn en zien dat je bij een groep hoort. Ze ontwikkelen hierbij een **samenhangingsgevoel**.*
    - *Oudste kleuters: In contact met anderen een **samenhangingsgevoel** ontwikkelen. Een gevoel creëren dat je **bij een groep hoort** en dit ook willen zien.*

- Kamer van respect:
  - *In relaties respect kunnen opbrengen voor de ander zijn standpunten, levenswijzen, keuzes die hij/zij maakt en hiermee rekening houden.*
    - *Jongste kleuters: Het **ervaren** van het begrip respect door er **actief** mee aan de slag te gaan.*
    - *Oudste kleuters: **Respect leren en kunnen opbrengen** voor anderen en hiermee aan de slag kunnen gaan. De **eigenheid** van mensen kunnen **respecteren** en zo ook de **diversiteit**.*

SDG 16:

- Kamer van vrede
  - *Het herkennen van vrede en zich erover durven uitdrukken.*
    - *Jongste kleuters: het **ervaren** van vrede in verhalen.*
    - *Oudste kleuters: het **ervaren** van vrede in verhalen en zich erover durven **uitdrukken**.*

- Kamer van conflict:
  - *Het ervaren, herkennen en proberen oplossen van conflictsituaties in de klas.*
    - *Jongste kleuters: het **herkennen** van conflictsituaties en inzien dat conflictsituaties niet bevorderlijk zijn voor de sfeer in de groep en voor de betrokkenen. Het **herkennen** van **oplossingen** voor conflictsituaties.*

- *Oudste kleuters: het **herkennen** en **proberen op te lossen** van conflictsituaties. Het inzien dat conflictsituaties niet bevorderlijk zijn voor de sfeer in de groep en voor de betrokkenen. In gesprek met anderen **oplossingen te bedenken** voor conflictsituaties en die uitproberen.*

- Kamer van veiligheid
  - *Het ervaren en beleven van het begrip veiligheid.*
    - *Jongste kleuters: het **ervaren** van het begrip veiligheid en een gevoel van veiligheid. Aantonen waar, wie en door wat ze zich veilig kunnen voelen. Een veilige en vertrouwde ruimte durven opzoeken.*
    - *Oudste kleuters: het **ervaren** en **beleven** van veiligheid en een gevoel van veiligheid. Kunnen zeggen waar, wie en door wat ze zich veilig voelen en een **gevoel van veiligheid helpen creëren**.*

Voor nog meer inhoudelijke informatie over de methode zelf verwijzen wij u graag verder naar de inleiding van 'Een reis door Kosmos'.

Eindconclusie

Wij hebben voor onze bachelorproef gewerkt rond het thema ‘Wereldburgerschapeducatie’. Wij hebben de focus hierbij gelegd op de SDG’s, onze bachelorproefschool wil zich daar op inzetten. In gesprek met de betrokkenen hebben we samen besloten om onze focus te leggen op twee bepaalde SDG, nl. SDG 10 en SDG 16. Zo kwamen we dan ook aan de volgende onderzoeksvraag: *‘Op welke manier kunnen we bij kleuters doorheen het jaar werken aan de SDG’s, met de focus op SDG 10 en SDG 16?’*.

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden hebben we ons verder ingelezen over onze focusdoelen en hoe we deze thema’s kunnen aanbrengen in de klas. Door ons verder in te lezen gingen we op zoek naar een manier om een **kindvriendelijke** methode te ontwerpen waarbij de SDG’s aantrekkelijk aan bod kwamen. Met **‘Een reis door Kosmos’** kunnen we besluiten dat dit ons zeker en vast goed gelukt is! We maakten de SDG’s duidelijk door ze voor te stellen als dieren en zorgden voor een mooie plattegrond om hier het jaar rond aan te kunnen werken. Dit is visueel aantrekkelijk voor de kinderen en duidelijk voor hen. We zorgden ook dat onze activiteiten aansluiten bij de **leefwereld** van de kleuters. We hebben onze handleiding zodanig opgesteld dat er een **duidelijke link** zichtbaar is tussen de SDG die aan bod komt en de activiteiten die kunnen worden uitgevoerd. Omdat zo’n wereldthema’s niet echt evident zijn voor de kinderen hebben we ervoor gezorgd dat we dicht bij de leefwereld blijven. Op deze manier is het voor hen zeker verstaanbaar. Uit de literatuur werd dan ook onmiddellijk duidelijk dat wereldburgerschap niet op 1, 2, 3 kan aangeleerd worden, hiervoor is een langere periode noodzakelijk. Daarom kozen wij er ook voor om een methode uit te werken die over een volledig jaar loopt. Doordat we de activiteiten zo nauw mogelijk lieten aansluiten bij de leefwereld van de kleuters en doordat we elke SDG gelinkt hebben aan een dier zal het voor de kleuters makkelijker zijn om de SDG's te interpreteren en begrijpen. Helaas kunnen we niet met zekerheid zeggen of we hiermee een *mindset* hadden kunnen vormen bij de kinderen. Dit doordat we deze methode niet effectief hebben kunnen uitproberen.

Onze methode heeft de mogelijkheid om naar de toekomst toe nog verder uitgewerkt te worden. Wij hebben momenteel twee SDG’s, die het beste bij de school passen, volledig uitgewerkt met een duidelijke lay-out die doorgetrokken kan worden naar de andere 15 SDG’s. Hiervoor, zoals eerder al gezegd, gaven wij in onze methode al enkele thema-suggesties, activiteitsuggesties en zijn er ook al uitgewerkte dieren met ieder z’n huisje en de daarbij onderverdeelde kamers. De bedoeling was natuurlijk om na te gaan of deze methode ook echt werkte in de praktijk. Helaas hebben wij dit niet kunnen testen op onze bachelorproefschool De Horizon te Koolkamp. Toch waren de reacties van de directie en de leerkrachten op deze school positief en willen ze dit later zeker nog uitproberen. Hiervan gaan ze ons ook op de hoogte houden zodat wij ook een beeld krijgen over hoe onze methode werkt in de praktijk. Desondanks kregen wij dankzij feedback van medestudenten en onze promotoren al groen licht betreffende onze methode. Ook zij geloofden, net als wij, in onze methode en het gebruik ervan.

Om even een koppeling te maken tussen onze onderzoeksvraag en de handleiding kunnen we wel besluiten dat we hiermee beantwoorden aan de onderzoeksvraag. Door het opmaken van onze

handleiding werd het duidelijk dat het effectief mogelijk is om doorheen het jaar aan de slag te gaan met de SDG's. We zorgden er ook voor dat het mogelijk is om aan alle SDG's te werken. Zoals eerder beschreven ligt bij ons de focus op SDG 10 en 16. Deze twee SDG's zijn dan ook volledig uitgewerkt in onze handleiding. Met deze handleiding proberen we ons te focussen op het samenwerken tussen de kinderen om zo de SDG's te leren kennen en te leren begrijpen om hier uiteindelijk een *mindset* van te maken.

We kunnen dus besluiten dat wereldburgerschapeducatie niet iets is dat zomaar even kan worden aangebracht. Dat is evenzeer de reden waarom wij kozen voor een methode die gedurende het volledige schooljaar kan uitgewerkt worden. Zonder de kinderen het mooie rond deze thema's aan te brengen, kan dit niet gerealiseerd worden. Zo komen we uit bij ons laatste puntje: suggesties voor verder onderzoek. Uiteraard is het belangrijk dat het effect van onze methode getest wordt. Bij een volgend onderzoek zou het daarom voor ons belangrijk zijn om een antwoord te krijgen op de volgende vragen: begrijpen de kinderen wat de SDG's zijn en waarom deze zo belangrijk zijn? Worden ze bewust van het feit dat iedereen, ondanks verschillen, toch zoveel met elkaar gemeen heeft? Beseffen de kinderen dat iedereen evenveel waarde heeft op deze wereld? Wordt er geleidelijk aan een *mindset* gecreëerd waardoor de kinderen onbewust steeds rekening houden met de 17 SDG's?

We hopen dat onze methode een leidraad kan bieden om deze prachtige thema's op een kindvriendelijke manier aan te brengen. We geloven erin dat wanneer de leerkrachten voldoende het belang van wereldburgerschap aan bod brengen, ook de kinderen hierin zullen geloven. Zo creëren wij allen samen, net zoals SDG 17 dit wil, een wereld die samenwerkt om het voor iedereen zo aangenaam en leefbaar mogelijk te maken.

Opsomer Lucinde, Osmanaj Rajmonda en Pecceu Amber, 2020.

Bibliografie

Online publicaties en artikels

Dessein, J., Gouwy, R. (2016) *Inspiratiegids Wereldburgerschap op school*. Geraadpleegd op 3 februari 2020, van https://bestanden.west-vlaanderen.be/webshop/Inspiratiegids_Wereldburgerschap_School.pdf

Expertisecentrum opvoedingsondersteuning (2018) *Duidingstekst 'opvoeden is samenspel': allemaal wereldburgers*. Geraadpleegd op 3 februari 2020, van <https://www.expo.be/duidingstekst-opvoeden-is-samenspel>

Bulckaert, W. (2019) *Wereldburgerschapeducatie: meer dan dikke truiendag*. Geraadpleegd op 3 februari 2020, van <https://www.glo-be.be/nl/articles/wereldburgerschaps-educatie-meer-dan-dikketruiendag>

UNESCO (2016) *Schools in action, global citizens for sustainable development: a guide for teachers*. Geraadpleegd op 4 februari 2020, van <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246888>

UNESCO (z.d.) *The ABCs of Global Citizenship Education*. Geraadpleegd op 4 februari 2020, van <https://aspnet.unesco.org/en-us/Documents/The%20ABCs.pdf>

Kruit. (2018) *Doelgerichte schooltrajecten rond wereldburgerschapeducatie*. Geraadpleegd op 6 februari 2020, van <http://wijzinkruit.be/publicaties/>

Kruit. (2019) *Extra gekruit*. Geraadpleegd op 6 februari 2020, van <http://wijzinkruit.be/wp-content/uploads/2019/08/20190827-Extra-gekruid-WEB-spread-1.pdf>

Kleur bekennen. (2019) *Thematische invalshoeken*. Geraadpleegd op 11 februari 2020, van <https://www.kleurbekennen.be/schema-ecm>

OXFAM. (2015) *Education for Global Citizenship. A guide for schools*. Geraadpleegd op 11 februari 2020, van <https://www.oxfam.org.uk/education/resources/education-for-global-citizenship-a-guide-for-schools>

UCLL. (z.d.) *Wat is wereldburgerschap?*. Geraadpleegd op 11 februari 2020, van <http://wereldburgerschapseducatie.ucll.be/wat>

Wereldburgerschapeducatie. (2016) Geraadpleegd op 9 februari 2020, van <https://www.viadonbosco.org/nl/educatie>

Sierens, S. (2007) *Leren voor diversiteit, leren in diversiteit, burgerschapsvorming en gelijke leeransen in een pluriforme samenleving: een referentiekader*. Geraadpleegd op 13 februari 2020, van <http://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/content/7-publicaties/0-sierens-s-2007-leren-voor-diversiteit-leren-in-diversiteit-burgerschapsvorming-en-gelijke-leeransen-in-een-pluriforme-samenleving-ee-referentiekader-universiteit-gent-steunpunt-diversiteit-leren/leren-voor-diversiteit.leren-in-diversiteit.pdf>

Sustainable Development Goals. (z.d.) Geraadpleegd op 17 februari 2020, van <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>

DIVA. (z.d.) *6 sleutelcompetenties voor leren VOOR diversiteit*. Geraadpleegd op 18 maart 2020, van <http://www.diversiteitinactie.be/diversiteit/6-sleutelcompetenties-voor-leren-voor-diversiteit>

Oxfam. (z.d.) *Ongelijkheid*. Geraadpleegd op 25 maart 2020, van https://oxfamsol.be/sites/default/files/edu/pdfs/nl/oxfamsol_edu_ongelijkheid.pdf

Redeker, I. (2020) *Wat is inclusie?*. Geraadpleegd op 26 maart 2020, van <https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/inclusie/wat-is-dat>

Stichting SDG Nederland. (2015) *Wat je moet weten over de SDG's?*. Geraadpleegd op 26 maart 2020, van <https://www.sdgnederland.nl/sdgs/>

Spruyt, B., Elchardus, M., Roggemans, L., Van Droogenbroeck, F. (2015) *Kan je vrede leren? Effectiviteitsonderzoek en vredeseducatie: een literatuurstudie*. Geraadpleegd op 26 maart 2020, van https://vlaamsvredesinstituut.eu/wp-content/uploads/2019/03/kan_je_vrede_leren_rapport_revisie.pdf

Willemsen, L. (2017) *Kinderen leren omgaan met conflict*. Geraadpleegd op 26 maart 2020, van <https://klasvanjuflinda.nl/gedrag/algemene-ontwikkeling/18624/kinderen-leren-omgaan-met-conflicten/>

Vandendriessche, L. (2008) *Bouwen aan een positief inclusief klasklimaat*. Geraadpleegd op 26 maart 2020, van https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/290/244/RUG01-001290244_2010_0001_AC.pdf

DIVA.(z.d.) *Werken aan een veilig en positief klasklimaat*. Geraadpleegd op <http://diversiteitinactie.be/sites/default/files/11%20werkenaanveiligenpositiefklasklimaat%20SD L.pdf>

Verenigde Naties . (z.d.) *SDG 16: vrede, justitie en sterke publieke diensten* . Geraadpleegd op 23 maart 2020, van <https://unric.org/nl/duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen/sdg-16/>

Expert. (2016) *Inclusie en diversiteit in het onderwijs – de verplichting om uit te dagen*. Geraadpleegd op 26 maart 2020, van https://www.schooleducationgateway.eu/nl/pub/viewpoints/experts/inclusion_and_diversity_in_edu.htm

Unicef. (2018) *Gelijke kansen*. Geraadpleegd op 26 maart 2020, van <https://www.unicef.be/nl/over-unicef/onze-7-actiepunten/sociale-inclusie/>

Unia. (z.d.) *Inclusief onderwijs*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, via <https://www.unia.be/nl/actiedomeinen/onderwijs/inclusief-onderwijs>

Websites

Klasse. (z.d.) *Wereldburgerschap*. Geraadpleegd op 5 februari 2020, van <https://www.klasse.be/reeks/wereldburgerschapseducatie/>

Nuffic Academy. (z.d.) *E-learning wereldburgerschap*. Geraadpleegd op 6 februari 2020, van <https://www.internationalisering.nl/modules/wereldburgerschap/lessen/wat-is-wereldburgerschap/>

Kruit. (z.d.) *Kruit*. Geraadpleegd op 6 februari 2020, van <http://wijzinkruit.be/>

Kleur bekennen. (z.d.) *Kleur bekennen: wat is wereldburgerschap?*. Geraadpleegd op 12 februari 2020, van <https://www.kleurbekennen.be/schema-ecm>

Cifal Flanders / Unitar. (2013) *Cifal activities: materials*. Geraadpleegd op 13 maart 2020, van <https://cifal-flanders.org/cifal-activities/materials/>

United Nations. (2015) *Sustainable development goals*. Geraadpleegd op 25 maart 2020, van <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

Infosessie:

Gouwy, R. en Matton, A. (2020) *Wereldburgerschap in het basisonderwijs*. Poster gepresenteerd tijdens sessie Bachelorproef: Wereldburgerschap, Hogeschool Vives: Kortrijk

Wollaert, P. (2020) *Keynote: how to become SDG-proof?*. Poster gepresenteerd tijdens sessie Teach-up 2030, Herman Teirlinckgebouw: Brussel.

Brochures:

Unric Vlaanderen. (2019) *Duurzame ontwikkelingsdoelstellingen: 17 doelstellingen om onze wereld te transformeren*. Verenigde Naties.

Prior, F., Walraven, G. (2009) *De wereld wordt kleiner als je groter wordt: de basisschool als oefenplaats voor wereldburgers*. Nieuwkoop: Ecodrukkers.

Lesbrief Vredesweek. (2016). Geraadpleegd op 16 mei 2020, van <https://www.vredesmuseum.nl/download/pax-lesbrief.pdf>

Bijlagen

7 Overzicht van de bijlagen

Bijlage I: Kruit/ Kleur bekennen – Metroplan voor wereldburgers: de 8 invalshoeken van wereldburgerschap

Bijlage II: Cifal Flanders – 17 SDG's

Bijlage III: Cifal/ Unitar – SDG-wheel + 5 P's

Bijlage IV: Cifal/ Unitar – SDG wedding cake

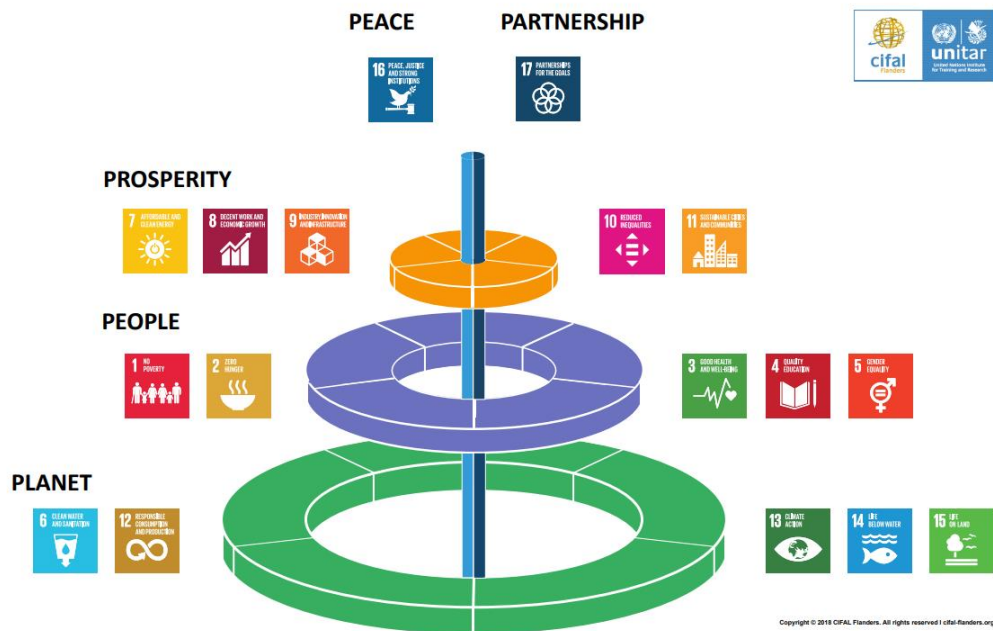

Bijlage III: Cifal/ Unitar – SDG-wheel + 5 P's

Bijlage IV: Cifal/ Unitar – SDG wedding cake

EEN REIS DOOR

Lucinde Opsomer
Rajmonda Osmanaj
Amber Pecceu

Auteurs: Amber Pecceu, Rajmonda Osmanaj en Lucinde Opsomer

Eerste druk: 2020

Copyright by VIVES campus Kortrijk

Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van zowel de promotor(en) als de auteur(s) is overnemen, kopiëren, gebruiken of realiseren van deze uitgave of gedeelten ervan verboden.

Voor aanvragen tot, of informatie i.v.m. het overnemen en/of gebruik en/of realisatie van gedeelten uit deze publicatie, kunt u zich wenden tot VIVES, Doorniksesteenweg 145, 8500 Kortrijk.

Telefoonnummer: 051/400240 of via e-mail: sandra.devyllder@vives.be.

Voorafgaande schriftelijke toestemming van de promotor(en) is eveneens vereist voor het aanwenden van de in dit afstudeerwerk beschreven (originele) methoden en materiaal en voor de inzending van deze publicatie ter deelname aan wetenschappelijke prijzen of wedstrijden

Inhoudstafel

Inhoudstafel	3
Een reis door Kosmos	5
Wat houdt deze methode in?	5
Wat zijn de SDG's?	5
Verhaal	6
Opbouw van de methode	6
Kosmos?	8
Vaste opbouw	9
Identiteitskaarten	11
Inleiding: we maken kennis met Sam De Geit!	12
Slot: tentoonstelling	14
Uitgewerkte SDG's	16
Infoblad SDG 10	16
Kamer: iedereen is anders	19
Kamer: respect	28
Kamer: samen	35
Infoblad SDG 16	42
Kamer: conflict	45
Kamer: veiligheid	54
Kamer: vrede	63
Suggesties voor andere SDG's	69
Infoblad SDG 1	69
Infoblad SDG 2	71
Infoblad SDG 3	73
Infoblad SDG 4	75
Infoblad SDG 5	77
Infoblad SDG 6	79
Infoblad SDG 7	81
Infoblad SDG 8	83
Infoblad SDG 9	84
Infoblad SDG 11	86
Infoblad SDG 12	88

Infoblad SDG 13.....	90
Infoblad SDG 14.....	92
Infoblad SDG 15.....	94
Infoblad SDG 17.....	96
Bijlagen.....	98
Identiteitskaarten.....	98
Prenten activiteit: huis 10: respectlied.....	107
Prenten activiteit: huis 10: samen puzzel maken.....	109
Prenten activiteit: huis 16: de vriendjesschijf (pagina 73).....	112
Prenten activiteit: huis 16: Yogamoment.....	117
Prenten activiteit: huis 16: De Ark van Kosmos.....	119
Kosmos.....	123
Huis 10.....	124
Huis 16.....	125
Dieren.....	126
Sam De Geit – SDG wiel.....	128
Bibliografielijst.....	129

Een reis door Kosmos

Wat houdt deze methode in?

Met 'Een reis door Kosmos' willen wij, Lucinde, Rajmonda en Amber, de duurzame ontwikkelingsdoelen, beter gekend als SDG's, binnenbrengen in de kleuterklas. De SDG's zijn voor de kleuters heel abstracte doelstellingen. Wij willen de kinderen aan de hand van activiteiten in contact brengen met de SDG's en hen er (on)bewust mee laten kennismaken. De methode is gebaseerd op één spilfiguur die samen met de kinderen op tocht gaat. Deze spilfiguur is Sam De Geit en is een subtiele verwijzing naar de duurzame ontwikkelingsdoelen. De eerste letter van ieder woord vormt namelijk de afkorting, SDG.

Wat zijn de SDG's?

'Sustainable Development Goals' (SDG's) of ook wel de 'Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen' genoemd zijn 17 doelstellingen die in september 2015 gelanceerd zijn door de Verenigde Naties om tegen 2030 een leefbare wereld te creëren voor iedereen. Dit vraagt inspanningen van overheden, bedrijven, organisaties, onderwijs maar ook van de burgers.

Deze SDG's bieden mensen een manier om onze wereld te transformeren zodanig dat iedereen er baat bij heeft. Dit is ook wat duurzame ontwikkeling wil zeggen. Daarom zijn deze ontwikkelingsdoelstellingen, de duurzame ontwikkelingsdoelen. De SDG's leggen een bijzondere nadruk op veelzijdige samenwerking en mondiale acties. De 17 SDG's zijn onderling verbonden en kunnen geïntegreerd gebruikt worden. Dit wil zeggen dat een actie op het ene gebied invloed zal hebben op de resultaten van een ander gebied. (Wollaert, 2020)

Dit zijn de 17 SDG's:

- *Doel 1: geen armoede*
- Doel 2: geen honger
- Doel 3: goede gezondheid en welzijn
- Doel 4: kwaliteitsonderwijs
- Doel 5: gendergelijkheid
- Doel 6: schoon water en sanitair
- Doel 7: betaalbare en duurzame energie
- Doel 8: waardig werk en economische groei
- Doel 9: industrie, innovatie en infrastructuur
- Doel 10: ongelijkheid verminderen
- Doel 11: duurzame steden en gemeenschappen
- Doel 12: verantwoorde consumptie en productie
- Doel 13: klimaatactie
- Doel 14: leven in het water
- Doel 15: leven op het land
- Doel 16: vrede, veiligheid en sterke publieke diensten
- Doel 17: partnerschap om doelstellingen te begrijpen

Verhaal

Sam De Geit woont samen met 16 andere dieren in het dorp Kosmos. In het dorp staan 17 huisjes die elk symbool staan voor één bepaalde SDG. Maar in het dorp heerst er grote verdeeldheid. De dieren mijden elkaar en zijn altijd op zichzelf gericht. Sam De Geit wil graag weten waarom dit zo is en besluit om op onderzoek te gaan in de huizen bij de verschillende dieren. Hij vraagt aan de kinderen om hem daarbij te helpen. Want Sam zou graag hebben dat de dieren weer vrienden zijn en met elkaar samenwerken. Samen met de kinderen gaat Sam op een tocht doorheen het dorp en de verschillende huizen.

Om dit in te leiden bij de kinderen is er zowel een beginactiviteit als een slotactiviteit voorzien. Deze kan je wat verder in de bundel terugvinden.

Opbouw van de methode

Met 'Een reis door Kosmos' kan je het hele jaar door werken aan de SDG's aan de hand van activiteiten die de verschillende SDG's duidelijk maken. De methode is zo opgebouwd dat je zelf kan kiezen waarmee je begint en in welke volgorde de huizen worden bezocht. Je maakt een keuze uit een waaier activiteiten naargelang de interesses van de kinderen. Er worden steeds suggesties gegeven die een leidraad kunnen vormen om de methode doorheen het jaar te gebruiken, maar dit hoeft helemaal niet gevolgd te worden. Er is met andere woorden ruimte voor een eigen interpretatie waardoor de activiteiten op maat van de kinderen kunnen gebracht worden.

In de methode is er een bepaalde leerlijn die wordt gehanteerd. Met deze leerlijn willen wij de SDG's onder de kleuters brengen op een educatieve en leuke manier. We hebben twee groepen waarbij onze focus ligt namelijk de jongste en oudste kleuters.

De algemene leerlijn voor deze handleiding is:

Enthousiast zijn over, nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om de SDG's te ontdekken en erover te leren.

Omdat wij onze focus leggen op SDG 10 en 16, kun je hier enkele leerlijnen met de bijhorende ontwikkelstappen per groep terugvinden voor deze twee specifieke SDG's:

SDG 10:

- Kamer van iedereen is anders
  - *Het zien, herkennen en benoemen van uiterlijk zichtbare en niet-zichtbare kenmerken tussen zichzelf, klasgenoten en andere mensen. Oog hebben voor de verscheidenheid aan mensen in de wereld.*
    - *Jongste kleuters: het **zien** van **uiterlijk zichtbare kenmerken** tussen klasgenoten en zichzelf, zowel verschillen als gelijkenissen.*
    - *Oudste kleuters: het **zien, benoemen en vergelijken** van **uiterlijk zichtbare en niet-zichtbare kenmerken** tussen klasgenoten, zichzelf en andere mensen, zowel de verschillen als gelijkenissen.*
- Kamer van samen
  - *Zich kunnen en durven engageren in een groep, ervoor openstaan en een samenhangingsgevoel willen creëren.*
    - *Jongste kleuters: **ervaren** dat er anderen in de klas aanwezig zijn en zien dat je bij een groep hoort. Ze ontwikkelen hierbij een **samenhangingsgevoel**.*

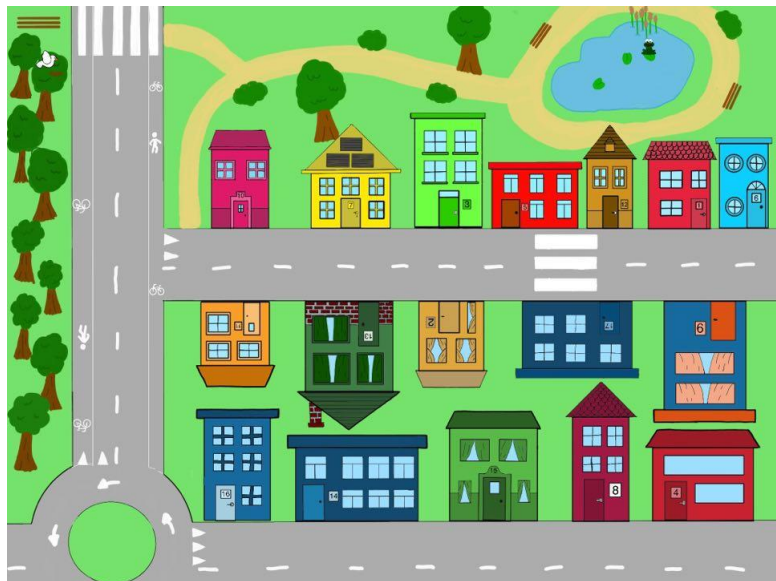
- *Oudste kleuters: In contact met anderen een **samenhorigheidsgevoel** ontwikkelen. Een gevoel creëren dat je **bij een groep hoort** en dit ook willen zien.*
- Kamer van respect
  - *In relaties respect kunnen opbrengen voor de ander zijn standpunten, levenswijzen, keuzes die hij/zij maakt en hiermee rekening houden.*
    - *Jongste kleuters: Het **ervaren** van het begrip respect door er **actief** mee aan de slag te gaan.*
    - *Oudste kleuters: **Respect leren en kunnen opbrengen** voor anderen en hiermee aan de slag kunnen gaan. De **eigenheid** van mensen kunnen **respecteren** en zo ook de **diversiteit**.*

SDG 16:

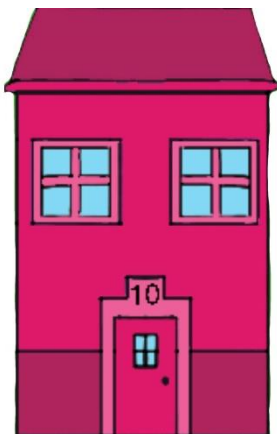
- Kamer van vrede
  - *Het herkennen van vrede en zich erover durven uitdrukken.*
    - *Jongste kleuters: het **ervaren** van vrede in verhalen.*
    - *Oudste kleuters: het **ervaren** van vrede in verhalen en zich erover durven **uitdrukken**.*
- Kamer van conflict
  - *Het ervaren, herkennen en proberen oplossen van conflictsituaties in de klas.*
    - *Jongste kleuters: het **herkennen** van conflictsituaties en inzien dat conflictsituaties niet bevorderlijk zijn voor de sfeer in de groep en voor de betrokkenen. Het **herkennen** van **oplossingen** voor conflictsituaties.*
    - *Oudste kleuters: het **herkennen** en **proberen op te lossen** van conflictsituaties. Het inzien dat conflictsituaties niet bevorderlijk zijn voor de sfeer in de groep en voor de betrokkenen. In gesprek met anderen **oplossingen te bedenken** voor conflictsituaties en die uitproberen.*
- Kamer van veiligheid
  - *Het ervaren en beleven van het begrip veiligheid.*
    - *Jongste kleuters: het **ervaren** van het begrip veiligheid en een gevoel van veiligheid. Aantonen waar, wie en door wat ze zich veilig kunnen voelen. Een veilige en vertrouwde ruimte durven opzoeken.*
    - *Oudste kleuters: het **ervaren** en **beleven** van veiligheid en een gevoel van veiligheid. Kunnen zeggen waar, wie en door wat ze zich veilig voelen en een **gevoel** van veiligheid helpen **creëren**.*

Kosmos?

Het spreekt voor zich dat ons dorp een plattegrond heeft waar alle huizen op te vinden zijn. Dit kan in de klas uitgehangen worden als visuele ondersteuning voor de kinderen. Wanneer Sam op bezoek geweest is in een huis kan er een prent van het dier voor het huis gehangen worden. Op die manier kan men duidelijk zien in welke huizen Sam De Geit reeds op bezoek is geweest. Nu blijft natuurlijk enkel nog de vraag waar de naam 'Kosmos' vandaan komt. Kosmos is een afgeleide van het

woord 'Kosmopolitisme' dat kortom betekent dat er een verbondenheid ervaren wordt met de mensheid. Iets wat wij met 'een reis door Kosmos' willen bereiken, een verbondenheid ongeacht afkomst, geslacht... met oog op wereldburgerschap.

Elk duurzaam ontwikkelingsdoel is gebonden aan een huis en een dier. Voorbeeld: huis 10 staat voor SDG 10 en heeft als spilfiguur 'Lea Luiard'. Het huis is op zijn beurt onderverdeeld in kamers. Zo heeft huis 10 drie kamers namelijk: de kamer van 'iedereen is anders', 'respect' en 'samen'. Het aantal kamers kan verschillen van huis tot huis naargelang de inhoud van de SDG. Iedere kamer heeft een specifiek thema die verband houdt met de SDG. Voor deze kamers zijn er activiteiten te vinden in 'een reis door Kosmos' die gebonden zijn aan deze onderverdeelde thema's. Deze kan je uitvoeren samen met de kinderen maar ook met Sam De Geit. Verder zijn er bij elke SDG ook suggesties te vinden voor prentenboeken en thema's waarbij je de SDG kan betrekken.

Om ervoor te zorgen dat zowel de kinderen als de leerkrachten de dieren leren kennen, kan er gebruik gemaakt worden van identiteitskaarten. Daarop vindt u de naam van het dier, typische eigenschappen en waarom het bij de SDG past.

In deze methode zijn de activiteiten zo uitgewerkt dat de leerkracht ze zelf kan aanvullen en begeleiden aangepast aan de klasgroep of de leerkrachtstijl. Wij geven een algemene opbouw met enkele suggesties maar verder kan u, als leerkracht, zelf aan de slag gaan hoe u het zelf wilt.

Doordat wij ons, bij onze bachelorproef, enkel focussen op SDG 10 en SDG 16 hebben wij ervoor gekozen om enkel deze twee SDG's volledig uit te werken. Dit met enkele activiteiten, suggesties voor prentenboeken maar ook enkele suggesties in welk thema je de huizen en activiteiten kan gebruiken.

De twee SDG's die wij uitwerken hebben ook verschillende inhouden. Kort gezegd, zet SDG 10 zich in om de ongelijkheid te verminderen. Het heeft als doel om tegen 2030 de sociale, economische en politieke integratie van iedereen te bevorderen. Dit ongeacht leeftijd, geslacht, beperkingen, huidskleur... om zo gelijke kansen voor iedereen te verzekeren. SDG 16 staat voor vrede, veiligheid en sterke publieke diensten. Er zijn regio's die genieten van vrede, veiligheid en welvaart, terwijl andere

regio's in een uitzichtloze cyclus van conflicten en geweld leven. Dit is iets waar actie kan en moet ondernomen worden. Om deze verdeeldheid te verkleinen moet er gericht actie ondernomen worden.

Bij de andere SDG's geven we enkele activiteiten- en themasuggesties, maar ook websites of organisaties waar je informatie of ideeën voor activiteiten uit kan putten.

Vaste opbouw

Om de huizen in te leiden of om op bezoek te gaan bij een bepaald dier in een huis is er een liedje voorzien. Dit liedje kan je vinden door deze link in te geven: <https://youtu.be/I9BFsvt6kzs>. Dit zijn alle liedjes van de dieren aan elkaar gemonteerd. Je kan er voor kiezen om dit door te spoelen en op deze manier afzonderlijk te beluisteren. Op de YouTube pagina zijn er nog andere filmpjes of liedjes te vinden die gebruikt worden bij activiteiten. Wanneer deze gebruikt worden kan je de verwijzing naar de YouTube pagina terugvinden in de activiteitenvoorbereidingen. Let op: je kan deze enkel bekijken met de links die je vindt bij de activiteiten.

Elke activiteit kent zijn vaste opbouw en is uitgewerkt in hetzelfde sjabloon. Hieronder wordt het sjabloon kort toegelicht:

- De algemene informatie over de activiteit
  - o De bijhorende SDG
  - o De naam van de activiteit
  - o In welke kamer behoort de activiteit?
- Het bijhorende dier staat altijd in de rechterbovenhoek
- De ZILL-doelen en concrete doelen aangepast aan de activiteit
- Het materiaal die je gebruikt tijdens de activiteit en waar de activiteit zal plaatsvinden
- Het verloop van de activiteit die wordt beschreven
  - o Inleiding
  - o Midden
  - o Slot
- Variaties die je kan toepassen in de activiteit
- Differentiaties zijn tips die de activiteiten aanpassen naar het niveau van de kinderen

Informatie over activiteit

Welk huis?

Naam activiteit

In welke kamer hoort dit?

Het bijhorende dier

De ZILL-doelen en de concrete doelen

Materiaal die je gebruikt en waar de activiteit plaatsvindt

Verloop van de activiteit

Inleiding

Midden

Slot

Variaties die je kan toepassen in de activiteit

Tips hoe je de activiteit kan aanpassen naar niveau

SDG 10

Jezelf tekenen + fotocollage maken

Kamer: iedereen is anders

Doelen + concretisering

Materiaal

Ruimtelijke organisatie

ACTIVITEIT

Variatie

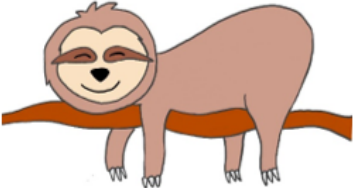
Differentiatie

Identiteitskaarten

In 'Een reis door Kosmos' vindt u 17 verschillende dieren. Om u deze dieren goed te kunnen voorstellen werden er identiteitskaarten gemaakt. Deze identiteitskaarten bevatten verschillende gegevens die een beknopte samenvatting geven over de dieren.

Wat staat erop?

Op iedere identiteitskaart kan je de volgende gegevens vinden:

Naam van het dier	←	Lea Lui aard	
Naam van de SDG	←	SDG: 10 – ongelijkheid verminderen	
Adres van het dier	←	Kosmoslaan 10, 1234 Kosmos	
Uitleg en kenmerken van het dier	←	<p>De lui aard is gekend als een heel lui dier. Ze slapen tot wel tien uur per dag waarna ze heel traag van tak tot tak kruipen om voedsel te zoeken. Lui aards eten vooral bladeren maar daar is niet zoveel energie uit te halen. Daarom moet een lui aard het rustig aan doen en veel slapen. Dit is in tegenstelling tot de meeste andere dieren die wel vol energie zitten en snelle bewegingen maken.</p> <p>In tegenstelling tot andere dieren is een lui aard heel traag en slaapt hij heel veel. Hij is dus met andere woorden anders dan de andere dieren. Anders zijn is helemaal niet erg en mag zeker.</p>	

Identiteitskaarten?

De dieren werden gekozen aan de hand van hun eigenschappen zodat deze overeenkomen met de SDG's. Op deze manier kan je makkelijk linken leggen tussen het dier en de SDG. Doordat deze gegevens verwerkt zijn in een identiteitskaart is het zowel voor de leerkracht als voor de kinderen zichtbaar welke linken er gelegd werden. Deze identiteitskaarten kan u vinden in de bijlagen.

Inleiding: we maken kennis met Sam De Geit!

Leeftijd: jongste en oudste kleuters

Doelen + concretisering

IVoc1

Nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om het nieuwe te ontdekken en erover te leren

- 2.5-12j Zich onbevangen en spontaan openstellen voor het nieuwe - zich laten inpalmen door verrassende dingen rondom hen

TOmn3

Actief deelnemen aan een gesprek

- Klasesprek
- 4-7j Gesprekken voeren met leeftijdsgenoten en bekende volwassenen over onderwerpen uit de leefwereld:
  - Zich inleven in een rol of een situatie, zelf bedenken wat je wil zeggen, aangeven aan het woord te willen komen, elkaar laten uitspreken, elkaars ideeën waarderen ...

Concretisering

- De kinderen stellen zich open om iets nieuws te ontdekken en worden in kennis gebracht met Sam De Geit en zijn verhaal.
- De kinderen gaan in gesprek over het onderwerp en leven zich in in de situatie. Op die manier zal Sam De Geit tot leven komen in de klas.

Materiaal

- laptop/ telefoon/ speaker
- kaart Kosmos

Ruimtelijke organisatie

Inleiding: Nest
Midden: Nest
Slot: Klas

ACTIVITEIT

Inleiding

Ga met de kinderen in het nest zitten en neem een laptop/ telefoon en/of speaker mee. Zet het themalied van Sam De Geit op en probeer ervoor te zorgen dat de kinderen luisteren naar de inhoud. Beluister hierbij enkel het onderdeel van Sam de Geit. Uit het lied kunnen de kinderen de boodschap

halen dat ze moeten samenwerken om dit tot een goed einde te brengen. Dit kan je vinden op: <https://youtu.be/I9BFsvt6kzs>. Laat de kinderen op het einde van het lied reageren. Stel enkele vragen om te achterhalen of ze de inhoud begrepen hebben. *‘Waarover ging het lied?’*, *‘Wat heb je gehoord in het lied?’*...

Midden

Vertel aan de kinderen waar het lied over gaat namelijk: Sam De Geit woont samen met 16 andere dieren in het dorp Kosmos. In het dorp staan 17 huisjes die elk symbool staan voor één bepaalde SDG. Maar in het dorp heerst er een grote verdeeldheid. De dieren mijden elkaar en zijn altijd op zichzelf gericht. Sam De Geit wil graag weten waarom dit zo is en besluit om op onderzoek te gaan in de huizen bij de verschillende dieren. Hij vraagt aan de kinderen om hem daarbij te helpen. Want Sam zou graag hebben dat de dieren weer vrienden zijn en met elkaar overeenkomen. Samen met de kinderen gaat Sam op een tocht doorheen het dorp en de verschillende huizen. Hiervoor kan je eventueel een handpop van een geit gebruiken. Dit is zeker aangeraden bij de jongere kinderen. Neem de kaart erbij en toon de kaart aan de kinderen. Bespreek wat erop staat, de verschillende huizen, waar Sam woont... Laat ze echt intens kennis maken met de kaart en waar die voor staat.

Slot

Vertel aan de kinderen dat je de kaart van Kosmos een mooie plaats in de klas zal geven. Op die manier kan Sam makkelijk op bezoek gaan in de huisjes. Laat de kinderen hier mee over beslissen. Wanneer de kaart op zijn nieuwe plaats hangt, laat je het lied nogmaals afspelen. Zo zullen de kinderen het lied associëren met het thema. Geef de handpop van de geit (Indien je die gebruikt hebt) eveneens een duidelijke plaats in de klas.

Slot: tentoonstelling

Leeftijd: jongste en oudste kleuters

Doelen + concretisering

OWti2

Tijdsbegrippen en verschillende soorten kalenders functioneel gebruiken

- 4-7j Vooruitblikken op wat komt, terugblikken op wat voorbij is

OWti3

Gebeurtenissen uit het eigen leven en uit de geschiedenis verkennen en in de tijd situeren

- 4-7j Kunnen terugblikken op minstens twee voorbijge activiteiten door deze chronologisch te rangschikken en te verwoorden
- 4-10j Gebeurtenissen of ervaringen uit het eigen leven ordenen aan de hand van eigen referentiepunten (toen we daar woonden, voor opa stierf ...)

IVoz1

Initiatief nemen. Een eigen idee, beweging, project of activiteit enthousiast en volhardend vorm en inhoud geven

TOmn3

Actief deelnemen aan een gesprek

- Gesprek in kleine kring of groep
- 2.5-4j In spelsituaties of naar aanleiding van spel- en klassituaties gesprekken voeren met klasgenoten en bekende volwassenen:
  - Meedoen in het gesprek (verbaal of non-verbaal), reageren op een korte vraag, iets vertellen over zichzelf, iets beschrijven ...
  - Oefenen in beurten afwisselen, leren luisteren naar elkaar ...
- 4-7j Gesprekken voeren met leeftijdsgenoten en bekende volwassenen over onderwerpen uit de leefwereld:
  - Luisteren naar een uitleg over een gebeurtenis, reageren op een vraag, gedachten verwoorden, een vraag naar informatie stellen ...
  - Zich inleven in een rol of een situatie, zelf bedenken wat je wil zeggen, aangeven aan het woord te willen komen, elkaar laten uitspreken, elkaars ideeën waarderen ...

Concretisering

- De kleuters kunnen terugblikken op wat voorbij is en kunnen hierbij vertellen wat ze gedaan hebben tijdens de methode.
- De kleuters kunnen ervaringen vanuit de activiteiten verwoorden.
- De kleuters kunnen enthousiast hun eigen voorstellen volhouden en met hulp vormgeven zodat de tentoonstelling vorm krijgt. (Vooral de oudste kleuters)
- De kleuters kunnen vertellen wat ze tijdens de activiteiten gedaan hebben en vertellen hier vrij over.

Materiaal

- foto's van verschillende momenten
- werken die de kleuters gemaakt hebben

Ruimtelijke organisatie

Vorbereiding: in de klas

Tentoonstelling: in een grote ruimte

ACTIVITEIT

Als de methode of beter gezegd de reis door Kosmos ten einde loopt en alle huizen zijn overlopen kun je ervoor kiezen om samen met de kleuters een tentoonstelling op poten te zetten over de reis die ze gemaakt hebben door Kosmos. Je kan hierbij foto's uithangen waar er activiteiten uitgevoerd worden, er kunnen ook werkjes uitgehangen worden die de kinderen gemaakt hebben... Je kan ervoor kiezen om deze tentoonstelling te houden voor de hele school maar je kan ook de ouders uitnodigen om te komen kijken. Tijdens deze tentoonstelling kunnen de kinderen zelf kijken naar wat ze gedaan hebben maar er kunnen ook kleuters uitleg geven over de opdrachten die ze uitgevoerd hebben. Deze tentoonstelling kan je zelf naar je eigen hand zetten en zelf interpreteren met de hele school.

Vorbereiding

De kinderen organiseren samen met de leerkrachten een tentoonstelling. De leerkrachten zorgen ervoor dat alles klaarstaat en de kleuters zijn voorbereid. Je kan natuurlijk de oudste kleuters zaken laten uitleggen en zeggen wat ze gedaan hebben. Je oefent dit best eens in de klas. In de klas kan je samen met de oudste kleuters uitwerken wat er moet gebeuren en waarvoor je allemaal moet zorgen:

- Wat moet er allemaal in de tentoonstelling?
- Taakverdeling
- Waar moet alles staan?
- Verwelkoming
- Wordt er iets gezegd over de foto's? Wat dan?

Je bereidt dit natuurlijk voor en oefent met de kinderen wat ze erover kunnen zeggen.

Je kan zelf als klas nog iets voorbereiden rond de SDG's. Je kan er ook voor kiezen om rond 1 bepaalde SDG te werken. Dit kan je dan uitwerken en brengen voor het publiek. Bijvoorbeeld een dansje, toneeltje, een liedje.... Dit kan zowel voor de jongste kleuters als voor de oudste kleuters.

Tentoonstelling

Hieronder kan je een verloop vinden die kan worden gebruikt bij de tentoonstelling:

- Een verwelkoming van het publiek door de kleuters.
- Vertellen hoe het allemaal begon met Sam De Geit en zijn reis door Kosmos. Je kan dit laten vertellen of uitbeelden door de kleuters.
- Een vrije rondleiding door alle werken en foto's van de kleuters. Bij enkele werkjes of foto's kan er uitleg gegeven worden aan het publiek.
- Slot van de tentoonstelling: de tocht door Kosmos is voltooid en doorheen alle huisjes is het duidelijk geworden dat we moeten leren samenwerken om aan de SDG's te voldoen en ermee aan de slag te gaan.

Uitgewerkte SDG's

Infoblad SDG 10

SDG – Ongelijkheid verminderen

Deze SDG streeft ernaar om tegen 2030 de sociale, economische en politieke integratie van iedereen te bevorderen, ongeacht leeftijd, geslacht, beperkingen, etniciteit, huidskleur, afkomst, geloofsovertuiging of economische status en hun gelijke kansen te verzekeren.

In dit huis hebben we ons vooral gefocust op de sociale inclusie en de verschillende facetten die hierbij horen.

Huis 10

Huis 10 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 3 kamers. Alle 3 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de sociale inclusie. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 10:

1. **Kamer van iedereen is anders:** in deze kamer ligt de focus op het feit dat iedereen anders is zonder de gelijkenissen tussen elkaar uit het oog te verliezen.
2. **Kamer van samen:** hier ligt de focus op iedereen die erbij hoort en dat er niemand uit de boot valt.
3. **Kamer van respect:** in deze kamer is het belangrijkste punt dat we respect kunnen opbrengen voor de ander maar ook voor jezelf.

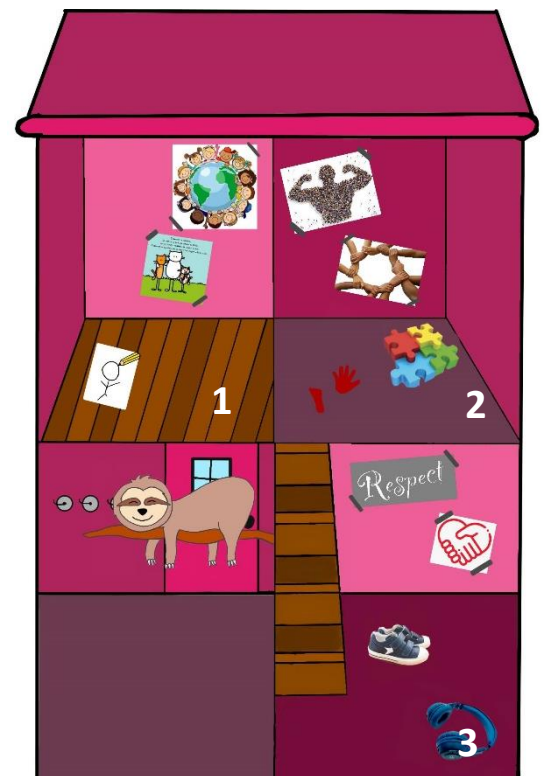
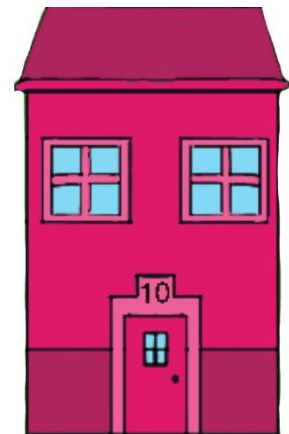
Activiteiten

Per kamer zijn er activiteiten uitgewerkt. Deze kan u op de volgende pagina's terugvinden. Op iedere activiteit kan u zowel de SDG als de kamer terugvinden waartoe die activiteit behoort. De activiteiten kan u uitvoeren in de volgorde die u graag wilt. Het is niet de bedoeling om een bepaalde volgorde te volgen. Het is wel belangrijk om steeds te zorgen dat tijdens de activiteit voor de kinderen duidelijk wordt waar de nadruk op ligt en in welke kamer je je begeeft.

Verhaalsuggesties

Bij iedere kamer zorgen we er ook steeds voor dat we enkele verhaalsuggesties geven die passen bij de inhoud van de SDG. Hier heb je verschillende boeken over het anders zijn, vrienden maken en respect opbrengen. Wij hebben enkele boeken uitgekozen die passen bij dit thema. Er zijn natuurlijk nog meer boeken omtrent dit thema maar wij hebben onze suggesties beperkt.

- Karel wil een nieuw vriendje van Kathleen Amant (jongste kleuters)
- Wat knap, klein wit visje! Van Guido Van Genechten (jongste kleuters)
- Het huis van Lou van Kathleen Amant (jongste kleuters)

- Kikker is kikker van Marc Velthuijs en Tony Overwater Kwintet (jongste en oudste kleuters)
- Bij mij thuis van Somia Bakali en Ann de Bode (oudste kleuters)
- Alle kleuren van de regenboog van Marta Fàbrega (oudste kleuters)
- Draakje Druk van Mylo Freeman (oudste kleuters)
- Eend is de baas van Allison Ritchie(oudste kleuters)

Als je de verschillende thuistalen van de kinderen in je klas wil inzetten, kan je gebruik maken van Nik-Nak boekjes. Dit zijn prentenboekjes die in verschillende talen vertaald zijn en waar je ook de Nederlandse tekst in terug kan vinden. Je kan deze gebruiken om zo de thuistaal van de kinderen eens in de verf te zetten.

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden.

Thema's:

- Welkom in de klas
- Wereldthema's: Egypte, Afrika, een reis rond de Wereld
- Dit ben ik!
- Gevoelens
- Ik en mijn lichaam
- Talenten

Projecten waar hierrond gewerkt kan worden:

- Damiaanactie
- Carnaval

Lea Lui aard

SDG: 10 – ongelijkheid verminderen

Kosmoslaan 10, 1234 Kosmos

De lui aard is gekend als een heel lui dier. Ze slapen tot wel tien uur per dag waarna ze heel traag van tak tot tak kruipen om voedsel te zoeken. Lui aards eten vooral bladeren maar daar is niet zoveel energie uit te halen. Daarom moet een lui aard het rustig aan doen en veel slapen. Dit is in tegenstelling tot de meeste andere dieren die wel vol energie zitten en snelle bewegingen maken.

In tegenstelling tot andere dieren is een lui aard heel traag en slaapt hij heel veel. Hij is dus met andere woorden anders dan de andere dieren. Anders zijn is helemaal niet erg en mag zeker.

SDG 10

Lichamelijke kenmerken meten en ordenen

Kamer: iedereen is anders

Leeftijd: oudste kleuters (en eventueel jongste kleuters)

Doelen + concretisering

SErv3

Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel

- 5-12j Gericht samenwerken in duo of kleine groep - iets aan elkaar kunnen uitleggen - voorstellen formuleren om tot een gezamenlijk antwoord te komen bij vragen

IVzv2

Op een efficiënte manier informatie en leerervaringen opnemen, verwerken, weergeven (delen) en deze onthouden en inzetten bij nieuwe ervaringen en in complexere situaties

- 12m-2j6m Sorteren, indelen op basis van overeenkomsten en verschillen

TOmn3

Actief deelnemen aan een gesprek

- Klasgesprek
- 4-7j Gesprekken voeren met leeftijdsgenoten en bekende volwassenen over onderwerpen uit de leefwereld:
  - Luisteren naar een uitleg over een gebeurtenis, reageren op een vraag, gedachten verwoorden, een vraag naar informatie stellen ...
  - Zich inleven in een rol of een situatie, zelf bedenken wat je wil zeggen, aangeven aan het woord te willen komen, elkaar laten uitspreken, elkaars ideeën waarderen ...

WDmm1

Vergelijken en ordenen zonder maateenheden

- 4-8j Twee of meer dingen kwalitatief vergelijken volgens grootte, gewicht, lengte, volume, tijdsduur, temperatuur, snelheid ... en daarbij woorden gebruiken zoals groter, kleiner, langer, donkerder, even zwaar, korter, sneller - dingen sorteren op basis van een kwalitatieve vergelijking volgens één of meer gemeenschappelijke kenmerken

Concretisering:

- De kleuters werken samen om zo bij te dragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel.
- De kleuters nemen efficiënt informatie en leerervaringen op, ze verwerken dit en geven dit weer. Ze gaan sorteren op basis van overeenkomsten en verschillen.
- De kleuters nemen actief deel aan het klasgesprek. Ze luisteren naar de uitleg, reageren op de vraag, verwoorden hun gedachten.
- De kleuters gaan twee of meer dingen kwalitatief vergelijken volgens grootte, lengte en hierbij gebruiken ze de juiste termen.

Materiaal

- Papiertape
- Raamstift
- Kaartjes van de ogen en het haar (kan je vinden onder deze activiteit)
- Kleurpotloden of stiften
- Plattegrond van Kosmos
- Prenten van alle diertjes

Ruimtelijke organisatie

De inleiding van deze activiteit verloopt in de kring. Het midden kan doorgaan tijdens het hoekenwerk in kleine groepjes. Het is ook mogelijk om de verschillende opdrachtjes te verdelen onder de kleuters. Het slot verloopt in de kring.

ACTIVITEIT

Inleiding

De leerkracht gaat samen met de kleuters naar de plattegrond van het dorp Kosmos. Samen worden alle verschillende huizen besproken. Alle huisjes verschillen zowel van kleur, breedte als van lengte. Je kan volgende vragen stellen:

- Welk huisje is het grootste?
- Welk huisje is het kleinste?
- Welk huisje heeft de meeste ramen?
- Zien de huisjes er allemaal hetzelfde uit?
- ...

Laat de kleuters er goed over nadenken. Uiteindelijk zullen de kleuters merken dat ze allemaal verschillend zijn en dat dus geen enkel huisje gelijk is.

We kijken ook naar hoe de dieren eruitzien, hierbij stel ik de volgende vragen:

- Hebben alle dieren dezelfde kleur?
- Wat is er anders aan de dieren?
- Leven ze allemaal op land?
- ...

Midden

De leerkracht toont dat ook wij allemaal anders zijn. Dit doen we aan de hand van kleine opdrachtjes:

- Wanneer je een grote muur in je klas hebt kan je elke kleuter hiertegen laten staan en met gekleurde papiertape aangeven hoe groot ze zijn. Kleef hier vervolgens het symbool van de kleuter bij. Vervolgens moeten de kleuters aan de hand van de papiertape kijken naar wie het grootste is en wie het kleinste is. Ze leggen vervolgens de symbooltjes van de kleuters in de juiste volgorde van klein naar groot.
- De leerkracht neemt een groot blad. Iedere kleuter legt zijn hand op het blad en ze gaan er met een potlood rond. Dit is iets dat de oudste kleuters zeker en vast zelfstandig kunnen. Stimuleer de kleuters om elkaar hierbij te helpen. Vervolgens is het de bedoeling dat ze de handen ordenen van klein naar groot. Dit kunnen ze terug aan de hand van de symbolen doen van de kleuters.
- Laat de kleuters op onderzoek gaan in de klas. Geef ze kaartjes met ogen op die ze zelf kunnen inkleuren. Er is een ruimte voorzien om een symbool te kleven van de kleuter waarvan ze de ogen hebben gekleurd. Wanneer ze alles hebben verzameld is het aan de kleuters om de ogen per kleur te sorteren. Want iedereen is inderdaad wel anders maar we hebben natuurlijk veel meer gelijkenissen dan verschillen.

- Zo kan je de kleuters ook op onderzoek laten gaan om de kleur van het haar de bekijken bij de verschillende kleuters. Hier laat je de kleuters zelfstandig het haar van de andere kleuters tekenen op een klein kaartje want iedereen's haar is anders. Er is lang haar, kort haar, blond haar, bruin haar... Het is de bedoeling dat ze door het tekenen gaan zien dat de kapsels van elkaar verschillen maar dat er ook gelijkenissen kunnen zijn. Ze mogen het haar sorteren van kort naar lang haar. Ook hier kleven ze de symbooltjes op de kaarten van de kleuters die ze hebben getekend.

Slot

Als slot gaan we na of alles goed gelukt is. De leerkracht laat de kleuters zich eerst zelfstandig van klein naar groot zetten. Wanneer de kleuters in de juiste volgorde staan controleren we of de kleuters de symbooltjes in de juiste volgorde hebben gelegd.

Dit doet de leerkracht ook bij de handen. De kleuters gaan op een rij gaan staan en leggen allemaal hun handen naast elkaar. Je kijkt eerst of de eerste twee kleuters in de juiste volgorde staan. Wanneer dit niet zo is wisselen ze van plaats. Je blijft per twee controleren tot je aan het einde van de rij kleuters bent. Als alles goed verlopen is zouden ze nu in de juiste volgorde moeten staan.

Controleer bij de ogen of de kleur klopt. Dit doe je door het blaadje naast de kleuter te houden en samen met de klas te kijken of het correct is. Vervolgens ga je kijken of ze goed gesorteerd zijn op kleur.

Wanneer de kleuters het haar getekend hebben ga je ook controleren door het naast de kleuter te leggen of dit correct is of erop lijkt. Vervolgens gaan we kijken of ze goed gesorteerd zijn van kort haar naar lang haar.

Variatie

- Dit is een activiteit die je de kleuters zelfstandig kan laten uitvoeren. Dit kan natuurlijk ook begeleid worden door de leerkracht bij jongere kleuters.
- Wanneer je beschikt over een groot raam kan je met raamstiften aanduiden hoe groot de kleuters zijn.
- Je kan de kleuters ook op een grote rol behangpapier leggen en ze rond het lichaam laten gaan met de stift. Dit maakt het voor de kleuters nog visueel duidelijker hoe groot iemand is.

Differentiatie

Differentiatie naar beneden:

Gebruik de diertjes om deze zaken te vergelijken. Je kan de kleuren van de ogen vergelijken van de 17 diertjes, de kleur van hun huid... dit zal voor de jongste visueel duidelijker zijn dan de kenmerken van de klasgenoten te beschrijven/ tekenen.

Jongste kleuters:

Wanneer je deze activiteit organiseert voor de jongste kleuter kan je grote bladeren in de klas leggen. Zorg dat de bladeren groot genoeg zijn zodat een kleuter er kan gaan op liggen. Laat de kleuters de omtrek van elkaars lichaam tekenen.

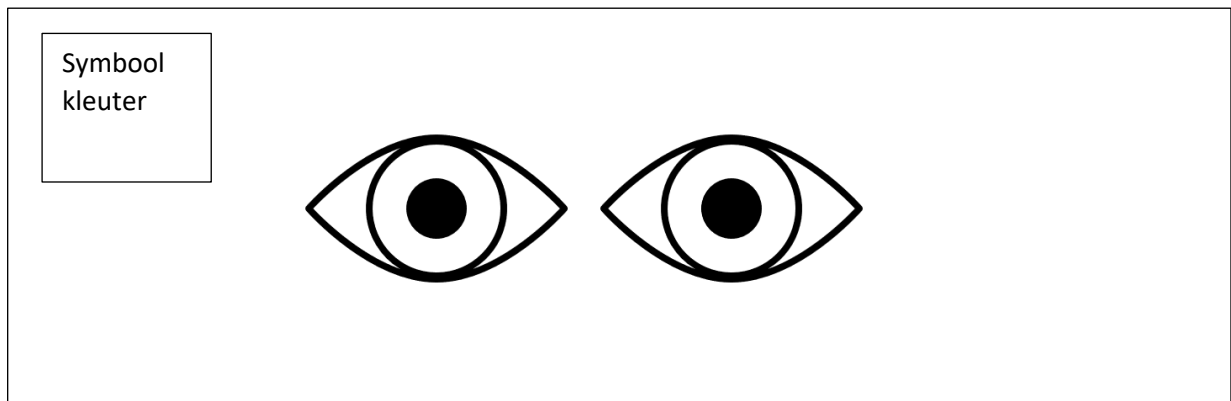
Vervolgens kan je foto's nemen van het gezicht van de kleuter en op de omtrek kleven. Laat ze hun figuurtje tot slot versieren naar eigen keuze.

Je kan samen met hen ook zeer duidelijke uiterlijke zichtbare kenmerken sorteren bij zichzelf zoals een bril, lang haar, kort haar, grootte ... Hier kan je de kleuters in groepjes laten staan. Een opdrachtje hierbij kan zijn, diegene met een bril bij de deur en diegene zonder bril bij het bord. Zo kunnen de kleuters duidelijk het verschil of de gelijkenis zien tussen hen en de andere kleuters.

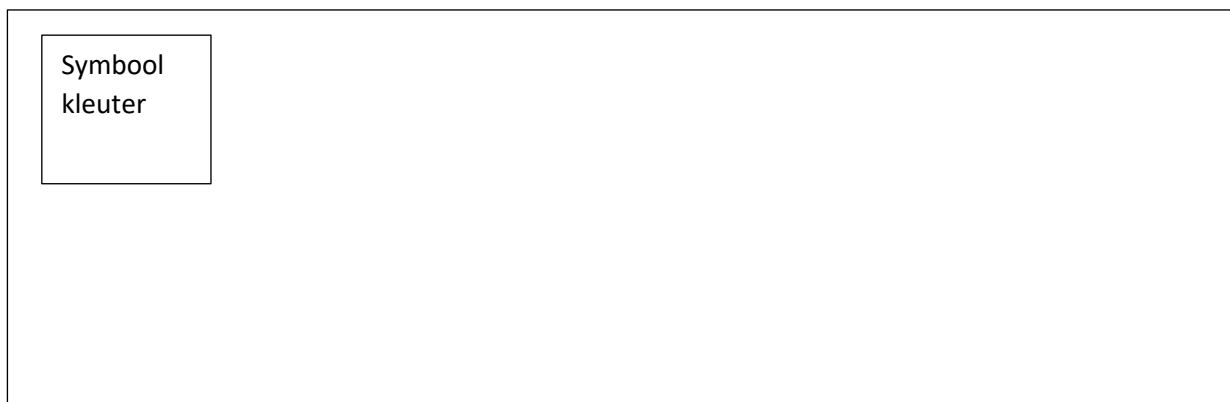
Differentiatie naar boven:

Laat de kleuters zelfstandig elkaar opmeten met papiertape tegen de muur.

Kaartjes met ogen die de kleuters kunnen inkleuren:

Kaartjes waar de kleuters het haar op mogen tekenen:

SDG 10

Jezelf tekenen + fotocollage maken

Kamer: iedereen is anders

Leeftijd: jongste en oudste kleuters

Doelen + concretisering

Jongste kleuters:

SEiv2

De eigenheid en grenzen van anderen respecteren

- 2.5-12j Onbevangen en respectvol omgaan met elkaar - wanneer iemand zijn grenzen aangeeft, deze respecteren

IKid2

Een positief, realistisch zelfbeeld opbouwen

- 2.5-12j Zich bewust zijn van de eigen lichaamskenmerken, - mogelijkheden en - beperkingen

MUva3

De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

- Beeld > Schilderen > 2.5-5j Exploreren en experimenteren met het maken van afdrukken, stempelen met verschillende materialen
- Beeld > Teken en > 2.5-5j Exploreren en experimenteren met het tekenen met verschillende materialen

TOmn3

Actief deelnemen aan een gesprek

- Klasgesprek
- 2.5-4j In spelsituaties of naar aanleiding van spel- en klassituaties gesprekken voeren met klasgenoten en bekende volwassenen:
  - Meedoen in het gesprek (verbaal of non-verbaal), reageren op een korte vraag, iets vertellen over zichzelf, iets beschrijven ...
  - Oefenen in beurten afwisselen, leren luisteren naar elkaar ...

Concretisering

- De kinderen hebben respect voor de eigenheid en grenzen van anderen.
- De kinderen bouwen een positief, realistisch zelfbeeld op en zijn zich bewust van eigen lichaamskenmerken, - mogelijkheden en – beperkingen.
- De kinderen exploreren en experimenteren met het maken van afdrukken en met het tekenen.
- De kinderen nemen deel aan een klasgesprek. Ze reageren op korte vraag, vertellen iets over zichzelf en beschrijven zaken.
- Ze luisteren naar elkaar en oefenen in beurten afwisselen.

Oudste kleuters:

SEiv2

De eigenheid en grenzen van anderen respecteren

- 2.5-12j Onbevangen en respectvol omgaan met elkaar - wanneer iemand zijn grenzen aangeeft, deze respecteren

IKid2

Een positief, realistisch zelfbeeld opbouwen

- 2.5-12j Zich bewust zijn van de eigen lichaamskenmerken, - mogelijkheden en - beperkingen

De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

- Beeld > Schilderen > 2.5-5j Exploreren en experimenteren met het maken van afdrukken, stempelen met verschillende materialen
- Beeld > Schilderen > 2.5-5j Exploreren en experimenteren met het schilderen met verschillende materialen
- Beeld > Schilderen > 5-8j Oefenen in het schilderen met verschillende materialen en het beschilderen van volumes - oefenen met eenvoudige druktechnieken

Actief deelnemen aan een gesprek

- Klasgesprek
- 4-7j Gesprekken voeren met leeftijdsgenoten en bekende volwassenen over onderwerpen uit de leefwereld:
  - Luisteren naar een uitleg over een gebeurtenis, reageren op een vraag, gedachten verwoorden, een vraag naar informatie stellen ...
  - Zich inleven in een rol of een situatie, zelf bedenken wat je wil zeggen, aangeven aan het woord te willen komen, elkaar laten uitspreken, elkaars ideeën waarderen ...

Concretisering

- De kinderen hebben respect voor de eigenheid en grenzen van anderen.
- De kinderen bouwen een positief, realistisch zelfbeeld op en zijn zich bewust van eigen lichaamskenmerken, - mogelijkheden en – beperkingen.
- De kinderen exploreren en experimenteren met het maken van afdrukken en met het tekenen van zichzelf.
- De kinderen nemen deel aan een klasgesprek. Ze reageren op korte vraag, vertellen iets over zichzelf en beschrijven zaken.
- Ze luisteren naar elkaar en oefenen in beurten afwisselen.

Materiaal

Jongste kleuters:

- Verf
- Verfborstels
- Grote rollen behangpapier of rollen met groot papier
- Foto toestel
- Schaar

Oudste kleuters:

- A4-papier
- Scheerschuim
- Acrylverf in verschillende kleuren
- Papiertape
- Houtskool
- Foto toestel
- Schaar
- Doekjes
- Kneedgom
- Lamineervellen + machine

Ruimtelijke organisatie

Jongste kleuters:

De inleiding van deze activiteit gaat door in de kring. Je bespreekt de verschillende foto's in de kring. Het midden gebeurt beter in kleinere groepen van ongeveer 2 kleuters. Het slot gebeurt klassikaal en gaat door in de kring.

Oudste kleuters:

De inleiding van deze activiteit gaat door in de kring. Je bespreekt de verschillende foto's in de kring. Het midden gebeurt beter in kleinere groepen van ongeveer 4 kleuters. Het slot gebeurt klassikaal en hiervoor gaan we met onze kunstwerken naar het nest en hangen we die op.

ACTIVITEIT

Jongste kleuters

Inleiding

Start eerst en vooral met het nemen van foto's van de kleuters hun gezicht in vooraanzicht, zodat de ogen, mond, neus en oren goed in beeld zijn. Je drukt deze foto's af op een A4-papier. Zorg dat de foto's groot genoeg zijn om later op het lichaam van de kleuters te kleven. In de kring neem je er alle foto's bij. We kijken naar de verschillende foto's. Geef de kleuters de kans om zelf te verwoorden wat ze zien op hun foto en waar er verschillen maar ook gelijkenissen zijn in vergelijking met de foto's van de andere kinderen. Daarna zeg je aan de kleuters dat je nu enkel het hoofd hebt maar dat er nog iets tekort is. Wat zou er niet op de foto staan? Laat de kleuters even raden. Hun lichaam mist nog, hoe zou je dat nu kunnen oplossen? We tekenen ons lichaam. Je vraagt aan een kleuter om even te komen helpen. De andere kinderen moeten goed kijken. De kleuter mag neerliggen op een groot blad papier of een rol behangpapier. Zorg dat de kleuter er helemaal op kan liggen. Daarna teken je rond de kleuter. Als dit gelukt is, laat je de kleuter zijn/haar foto nemen en op het hoofd van de tekening leggen. Je bespreekt met de kinderen wat er nog zal gebeuren. Later mag de kleuter dan zijn eigen lichaam schilderen en versieren.

Vooraleer je aan het midden begint, zorg je ervoor dat de vorm van alle kleuters al getekend is op een blad. Je kan dit tijdens het vrij spel doen van de kleuters. Dit vraagt wel enige voorbereiding. Tijdens het tekenen van de vorm zorg je er best voor dat de lijn die je tekent voldoende zichtbaar is, zodat er een duidelijke lijn is voor de kleuters.

Midden

De kleuters komen in groepjes van 2 naar de leerkracht om hun vormen van het lichaam te schilderen. De kleuters kunnen zelf hun kleuren kiezen. Zorg er wel voor dat ze voldoende plaats hebben om te schilderen en de papieren niet over elkaar liggen. Je kan hierbij aandacht besteden aan hoe ze het penseel vasthouden en verven.

Als iedereen heeft geschilderd, kan je beginnen met het kleven van de gezichten op de tekening. Daarna kan je beginnen aan het slot.

Slot

Als de tekening van iedereen klaar is, kan je samen met de kinderen een slotbeschouwing houden en kijken naar hoe alle tekeningen eruitzien. Je kan hierbij de nadruk leggen dat iedereen er wel anders uitziet maar dat je toch gelijkenissen vertoont. Samen met de kinderen kan je op zoek gaan naar de gelijkenissen en verschillen.

Variatie

- Je kan zelf kiezen hoe de activiteit wordt uitgevoerd en er kunnen verschillende materialen gebruikt worden.
- Je kan er ook voor kiezen om de kleuters zelf hun gezicht te laten tekenen op de grote prent.

Differentiatie

Differentiatie naar beneden:

Laat de kleuters de foto zelf versieren of inkleuren. Dit kan aan de hand van vetkrijtjes.

Differentiatie naar boven:

Je kan proberen om de kleuters zelf hun gezicht te laten tekenen op de grote tekening. Ze kunnen de foto gebruiken als leidraad.

Oudste kleuters

Inleiding

Start eerst en vooral met het nemen van een foto van de kleuters hun gezicht in zijaanzicht. Je zorgt ervoor dat de vorm van het hoofd mooi op de foto staat. In de kring neem je alle foto's erbij. We kijken naar de verschillende foto's. Geef de kleuters de kans om zelf te verwoorden wat ze zien op hun foto en waar er verschillen maar ook gelijkenissen zijn in vergelijking met de foto's van de andere kinderen. Zeg hierbij dat we een beeldactiviteit doen waarbij ze zichzelf gaan voorstellen.

Midden

Laat de kleuters scheerschuim spuiten in een lange bak. Ze mogen dit met hun handen mooi effen wrijven. Vervolgens mogen ze 3 kleuren kiezen waarvan ze verschillende druppeltjes in het scheerschuim doen. Met de achterkant van een penseel laat je ze de verf wat door elkaar wrijven. Let op dat je dit niet te veel door elkaar mengt want dan ben je het mooie effect van de verschillende kleuren kwijt en wordt dit één kleur. Laat de kleuter een afdruk maken met zijn wit blad in het scheerschuim met kleuren. Wanneer je het blad eraf haalt, schraap je het overige scheerschuim van het blad. Laat dit drogen.

Laat de kleuters met een dikke stift rond de vorm van hun gezicht (foto) gaan. Op deze manier wordt hun gezicht duidelijker voor de kleuters. Vergeet niet ook rond het haar, de nek, de kin te tekenen met de stift. Want ook in deze delen van het gezicht zijn er vaak dingen anders dan bij de andere. Geef vervolgens de kleuter een schaar. Laat ze de vorm van hun gezicht uitknippen met de schaar. Stimuleer de kleuters om op de dikke lijn te knippen. Dit kunnen de wat oudere kleuters proberen. Bij de jongere kleuters is het aangeraden om wat meer te helpen of zelf te knippen. De leerkracht hangt het gezicht die de kleuters hebben uitgeknipt op het blad die we versierd hebben met de scheerschuim en acrylverf.

Laat vervolgens de kleuters in groepjes van 4 langskomen bij jou aan de tafel. Demonstreer de diverse mogelijkheden met houtskool aan de kleuters.

- Teken met de punt van een klein stukje houtskool.
- Vlakken invullen met de platte kant (in de lengte) van een houtskoolstaafje.
- Doezelen met de vingers (uitwrijven) of een doekje.
- Teken in een donker vlak met de kneedgom.

Nu is het de bedoeling dat de kleuters aan de slag gaan met de houtskool rond de vorm van hun gezicht. Laat ze de verschillende technieken uitproberen.

Slot

Wanneer alles zwart is rond de vorm van het gezicht, haal je er de vorm van af. Als alles goed gaat heb je op je blad in het wit de vorm van de kleuter zijn of haar gezicht.

Vervolgens mogen ze hun gezicht zelf vormgeven. Hiervoor kunnen ze de foto als voorbeeld gebruiken of ze kunnen hun eigen fantasie gebruiken. Ze tekenen de delen van hun gezicht met een zwarte stift. Wanneer deze kunstwerkjes klaar zijn worden deze gelamineerd. Als alles gelamineerd is, leg je de werkjes in de kring en kijk je samen met de kleuters naar de werkjes. Samen kan je de verschillen en gelijkenissen benoemen en bekijken. Zo kunnen de kinderen zien dat iedereen verschillend is maar dat er toch altijd gelijkenissen bestaan tussen mensen. Om nog eens duidelijk te maken dat iedereen erbij hoort ook al zijn we verschillend kun je de werkjes ophangen bij het 'nest'.

Variatie

- Je kan natuurlijk andere materialen gebruiken. Je kan in plaats van houtskool ook aan de slag gaan met verf om rond het patroon van het gezicht te schilderen.
- Het gezicht zelf kan ook afgewerkt worden met andere materialen.
- Je kan de kleuters hun oog, mond .... laten uitknippen en dit laten kleven op hun werkje in plaats van ze dit zelf te laten tekenen.

Differentiatie

Differentiatie naar beneden:

Laat de kleuters de foto zelf versieren. Dit kan aan de hand van vetkrijtjes. Ze kunnen met houtskool nog steeds de achtergrond versieren.

Differentiatie naar boven:

Laat de kleuters eerst zichzelf tekenen in zijaanzicht. Je kan dit doen met behulp van de foto. Aan de hand van deze tekening ga je verder met de houtskool. Laat ze bijvoorbeeld ook zelf hun gezichtskenmerken schilderen met een fijn penseel in plaats van dit te tekenen met een stift.

SDG 10

Rollenspel: in iemand anders' schoenen staan

Kamer: respect

Leeftijd: jongste en oudste kleuters

Doelen + concretisering

De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten

- 4-12j Het mooie en waardevolle van diversiteit ontdekken en beleven - diversiteit erkennen en respecteren als een normaal gegeven - in het dagelijkse leven positief omgaan met diversiteit

Zich inleven in anderen, andere standpunten en situaties, zonder de eigen identiteit te verliezen

- 2.5-12j Zich inleven in anderen in situaties die dicht bij de eigen belevingswereld liggen

Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe migratie een rol speelt bij de ontwikkeling van onze multiculturele samenleving en de meerwaarde hiervan inzien

- 2.5-12j Ervaren en vaststellen hoe divers de afkomst van mensen in de eigen omgeving is - nieuwsgierig zijn naar die diversiteit

De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

- Drama > Dramaspel > 2.5-8j Spontaan spelen met doen alsof (individueel of in groep) - handelingen nabootsen - herkenbare situaties en rollen spelen - een dramaspel spelen onder begeleiding -

Concretisering

- De kinderen ervaren diversiteit door echt in de huid van andere mensen te kruipen. Ze leven zich in, in situaties.
- Ze ervaren diversiteit in hun omgeving doordat er eerst en vooral aan de slag wordt gegaan met culturen die in de eigen klas voorkomen.
- De kinderen spelen een soort dramaspel doordat ze zelf de keuzen krijgen over hoe ze hun onderdeel uitspelen. Op die manier zien de kinderen van de andere groepen speels waarover zij het gehad hebben en leren ze bij over dat onderdeel van de cultuur.

Materiaal

- kledij (van verschillende culturen/ landen)
- computer
- kookgerei

Ruimtelijke organisatie

Inleiding: kring

Midden: in groepjes in de klas

Slot: kring

ACTIVITEIT

Inleiding

Deze activiteit kan meermaals uitgevoerd worden maar dan steeds met een andere cultuur. Voorbeeld: werk éénmaal rond de Marokkaanse cultuur, rond de Turkse... Dit doe je best eerst rond de verschillende culturen die in je eigen klas voorkomen vooraleer je andere culturen aanbrengt.

Haal allerlei soorten kleren boven en neem die mee naar de kring. Zorg voor kleren van een andere cultuur, schoenen, hoofddeksels...

Dit kan ook zo uitgewerkt worden dat verschillende beperkingen aan bod komen. Voorzie daarvoor verschillende brillen waardoor je niet meer kan zien, geluiddempende koptelefoons ... kortom van alles dat ervoor zorgt dat de kinderen zich helemaal kunnen inleven in mensen waarmee ze anders misschien niet zo vaak mee in contact komen.

Vertel aan de kinderen dat we vandaag iets zullen zien over één bepaalde cultuur en leid deze kort in aan de hand van wat foto's. Situeer dit land op de kaart, toon de vlag van het land en vertel (indien dit zo is) dat ... uit onze klas in dat land geboren is of dat zijn/haar ouders uit dat land komen. De klas wordt verdeeld in drie groepen. Ieder groepje zal gericht meer leren over de cultuur. Zo kunnen telkens twee groepjes kijken naar hoe één groepje een bepaald onderwerp van dat land/ die cultuur weergeeft. Zorg ervoor dat je weet welk kind in welk groepje zit zodat je de volgende keer kan doorschuiven.

Verdeel je klas in 3 verschillende groepen:

- 1) concentreert zich op de kledij
- 2) concentreert zich op typische muziek/ dansen
- 3) concentreert zich op voedsel

Midden

Eens je klas verdeeld is in drie verschillende groepen laat je één van de drie groepen tot bij jou komen. Samen werken jullie je onderwerp uit.

Voorbeeld:

1) kledij – kleeft de kinderen aan in typische kledij maar ook kledij die ze op een normale dag dragen. Laat ze een toneeltje uitvinden waarbij de kledij mooi tot uiting komt. Begeleid de kinderen hierbij en heb het over de details, verschillen maar vooral ook de gelijkenissen tussen deze kledij en die van ons. Bespreek met de kinderen ook dat niet iedereen in een bepaalde cultuur enkel die typische kledij dragen, ze kunnen ook kledij dragen die wij ook aanhebben. Je kan samen met de kinderen ook verschillende vragen bespreken zoals hoe zien mensen eruit? Hebben wij een andere huidskleur dan zij? Hoe ligt ons haar vergeleken met dan van hen? Bekijk hiervoor voldoende foto's en laat de kinderen vermelden wat ze zien. Vermeld ook dat de kinderen dit moeten overbrengen naar de andere kinderen van de klas toe.

2) muziek/ dansen – bekijk samen met de kinderen enkele filmpjes op YouTube en luister aandachtig naar deze muziek. Probeer deze muziek eventueel na te bootsten. Vraag aan de kinderen welke instrumenten ze horen en laat ze deze gebruiken. Bekijk ook de dansen aandachtig en laat de kinderen samen een kort dansje inoefenen die ze kunnen tonen aan de rest van de klas.

3) voedsel – bekijk via Google Afbeeldingen/ YouTube verschillende gerechten van dit land. Kies er met de kinderen één uit en probeer deze na te maken. Volg het recept zo goed mogelijk en laat iedereen proeven. Stimuleer de kinderen om in gesprek te gaan met elkaar over het voedsel.

Slot

Eens alle groepjes bij jou zijn geweest voorzie je een klassikaal moment in de kring. Ieder groepje krijgt nu de kans om iets te tonen aan elkaar of in gesprek te gaan. Maak ondertussen voldoende foto's. Druk deze foto's later af en maak een map waarin je steeds deze foto plakt. Zo kunnen de kinderen telkens terugblikken op de mooie avonturen bij het onderzoeken van andere culturen.

Wanneer ieder groepje aan beurt is geweest ga je in gesprek met de kinderen. Vraag wat de kinderen ervan vonden. Vonden ze het fijn om een nieuwe cultuur/ land te ontdekken? Wat was nieuw voor hen? Wat herkenden ze van hun eigen leefwereld?

Laat de kinderen voldoende aan het woord en probeer te benadrukken dat ondanks de verschillen, wij eigenlijk ook een beetje hetzelfde zijn. Iedereen gaat 's avonds gaat slapen en wordt 's morgens terug wakker. In welke omstandigheden dit gebeurt is misschien wel anders maar dat maakt van een ander niet minder mens.

Variatie

- Laat de kinderen ook eens zelf nadenken over wat jullie kunnen bespreken en voorstellen.
- Nodig de ouders van andere culturen uit om langs te komen. Zij kunnen samen met de kinderen koken, dansen, helpen de kleren aandoen, muziek spelen ...

Differentiatie

Differentiatie naar beneden:

Voor de jongste kinderen kan er ook gewerkt worden met groepjes maar is het aangeraden om de kinderen in plaats van een toneeltje een modeshow te laten uitvoeren. Op die manier tonen ze wel wat ze ontdekt hebben maar ligt de drempel een heel stuk lager. Dit kan eveneens verwerkt worden door een fotoshoot te koppelen aan de modeshow.

Differentiatie naar boven:

De kinderen krijgen hier kans om op hun eigen niveau een 'voorstelling' in elkaar te steken voor de andere kinderen. Probeer hen hierin te begeleiden maar laat ze ook voldoende de ruimte om zelf iets uit te vinden. Op die manier zoeken de kinderen zelf een gulden middenweg om dit op hun eigen niveau uit te werken.

SDG 10

Lied: respectlied (+ boomwhackers)

Kamer: respect

Leeftijd: oudste kleuters

Doelen + concretisering

🎯 IKvk1

Plezier beleven en voldoening ervaren bij spelen, leren en leven

🎯 IKvk4

Situaties die als moeilijk ervaren worden en frustraties ombuigen door te zoeken naar mogelijkheden om er bevrijdend mee om te gaan

- 2.5-12j Bij lastige en moeilijke situaties de hulp inroepen van anderen om het probleem aan te pakken - steun aanvaarden

🎵 MUge2

De muzische bouwstenen beleven, herkennen, onderzoeken en hanteren

- Muziek > Samenklank > 2.5-5j Speels en onder begeleiding beleven van:
  - Harmonische samenklank
  - Samen zingen
  - Samenklank van twee of meerdere instrumenten of stemmen in een contrastrijk muziekfragment
  - Instrumentaal samenspelen met anderen

🎵 MUva1

Tot kwaliteitsvol muzisch samenspel komen

- 2.5-6j Samen een muzische opdracht uitvoeren in beeld, muziek, dans en drama
- 2.5-12j Plezier beleven aan samen muzisch bezig zijn en muzisch samenspel - zich aanpassen aan de regels van het muzisch samenspel - bereid zijn en geduld oefenen om tot harmonisch samenspel te komen

💬 TOmn2

Een mondelinge boodschap overbrengen

- Spontaan vertellen (over gevoelens, ervaringen, gedachten, handelingen, verwachtingen)
- 2.5-12j Via modeling kennismaken met spreekstrategieën:
  - Voorkennis over het onderwerp oproepen
  - Materiaal verzamelen dat je nodig hebt om de boodschap over te brengen
  - De inhoud van de boodschap vooraf bedenken
  - De manier waarop je zal spreken vooraf bedenken
  - Het spreekdoel voor ogen houden
  - ...

Concretisering

- De kinderen beleven plezier aan het samen musiceren.
- De kinderen roepen hulp in van anderen wanneer ze merken dat het bespelen van de boomwhackers niet zo goed verloopt.
- De kleuters voeren samen een muzische opdracht uit.
- De kleuters vertellen spontaan over de prenten van de memory. Ze vertellen wat ze zien en wat de gevoelens zijn die bij hen hier naar boven komen.

Materiaal

- Boomwhackers
- Een laptop of Smartbord
- Memory (kan je vinden in de bijlages)

Ruimtelijke organisatie

Deze activiteit gaat het best door in de buurt van een Smartboard of laptop in de klas. Genoeg ruimte is voor deze activiteit ook van groot belang.

ACTIVITEIT

Inleiding:

De leerkracht zingt het lied voor de kinderen.

Vervolgens deelt de leerkracht prenten uit aan de kleuters en vraagt wat er precies op de prenten staat. De leerkracht laat elk kind verwoorden wat er op het prentje staat. Probeer hierbij iedereen zijn beurt te beschermen.

De leerkracht kijkt samen met de kleuters waarover het lied gaat. Het is de bedoeling dat wanneer ze horen in het liedje wat er op hun prent staat ze hun prentje hoog in de lucht steken. Op het signaal van de leerkracht geven ze hun prentje door aan een ander kind, op deze manier heeft elke kleuter de kans gekregen om een prent omhoog te steken op de muziek.

Terwijl de leerkracht het lied nogmaals zingt worden de prenten omgekeerd op tafel gelegd. De kleuters mogen elk om beurt komen zoeken naar twee dezelfde prenten. Voor ze de prenten meenemen laat ik ze nogmaals verwoorden wie er op de prent staat.

Vervolgens mogen de kleuters die veel kaartjes hebben ze doorgeven aan de vriendjes die er geen hebben zodat iedereen uiteindelijk opnieuw een kaartje geeft. Ik begin het lied opnieuw te zingen. Wanneer de leerkracht het lied zingt brengen de kleuters hun prentje bij de leerkracht. Dit doen ze wanneer hun prent voorkomt in het lied.

Midden

De kleuters krijgen van de leerkracht allemaal een boomwhacker in een bepaalde kleur.

Wanneer je deze link ingeeft: <https://youtu.be/guLLPZTeoM> kom je op een filmpje waarbij de noten van het lied zijn omgezet naar de juiste kleur van de boomwhacker. Motiveer de kleuters om ook mee te zingen bij het bespelen van de boomwhackers.

Het is de bedoeling dat de kleuters met de juiste kleur boomwhackers slaan wanneer de luiaard op hun kleur staat. De luiaard beweegt naar de verschillende noten. De kleuters moeten op het juiste moment op hun boomwhacker slaan om de juiste toon van het liedje te verkrijgen. Het kan goed zijn om bij deze activiteit enkele duidelijke regels te stellen:

- Met de boomwhacker sla je enkel op je hand. We slaan hiermee niet op de grond.
- Je slaat enkel met jouw kleur wanneer de luiaard hier ook opstaat. Wanneer het jouw kleur niet is, zing je mee met het liedje.
- Wanneer je nu niet veel hebt mogen slaan met je boomwhacker is dit helemaal niet erg want straks wisselen we van kleur.

Dit kan je meerdere malen herhalen.

Slot

Bespreek nog eens met de kinderen wat er in het lied voorkomt en wat dit allemaal betekent. Je kan stilstaan bij de betekenis van het lied en waarom het zo belangrijk is.

Wanneer je in de klas beschikt over een smartbord kan je de kleuters zelfstandig in de kring laten musiceren met de boomwhackers.

Variatie

- Wanneer je niet over een Smartbord beschikt kan je dit ook op een iPad of laptop van de klas laten afspelen.

- Er zijn verschillende strofes aanwezig. Je kan zelf kiezen of je alle drie de strofes aan bod laat komen of dat je het houdt bij de eerste strofe.

Differentiatie

Differentiatie naar beneden:

Voor de jongste kleuters is de eerste strofe zeker haalbaar. Wanneer het voor de kleuters te moeilijk is om op het juiste kleurtje te slaan met de boomwhacker kunnen ze ook allemaal samen spelen met de boomwhackers (niet echt rekening houdend met de kleurtjes). Ook hier zullen ze zeker plezier aan beleven.

Differentiatie naar boven:

Voor de oudste kleuters is het zeker mogelijk om alle drie de strofes aan bod te laten komen. Je kan ook in de inleiding voor moeilijkere prenten zoeken voor een memory waarbij de taal nog extra uitgelokt wordt.

Respectlied

F C Dm Am B $\flat$ F

1. Een goe - ie - morgen en een goe - ie - avond. Dat is nu een - maal zo. Dat is

G7 C F C Dm Am B $\flat$ F C F

Vrien - de - lijk doen. Ik zeg als je - blijft jij dank je - wel. Hou - den zo, dat is re - spect.

F C Dm Am B $\flat$ F G7 C

Refrein La, la, la, la, la dit is een re - spect lied. Een knuffel, en een zoen, high-five, en een zwaai.

F C Dm Am B $\flat$ F C F

Gek - ke lied - jes zing - en o - ver dood - ge - wo - ne ding - en. Ja jij bent mijn dik - ke vriend.

3. Een helpende hand bij iemand in nood. Dat is nu eenmaal zo dat is vriendelijk doen.

Een troostend gesprek bij iemand met verdriet. Houden zo dat is respect.

2. Als iedereen elkaar een beetje helpt. Dat is nu eenmaal zo dat is vriendelijk doen.

Een wereld vol respect vriendschap en liefde. Houden zo dat is niet mis.

SDG 10

Wat is uitsluiting?

Kamer: samen

Leeftijd: oudste kleuters

Doelen + concretisering

Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel

- 3-5j Bij het spelen en werken (associatief spel en werk) materiaal kunnen delen met elkaar - tijdens het spelen en werken met elkaar ervaringen over het spel en het werk uitwisselen - onder begeleiding samen spelen en werken naar een gemeenschappelijk doel (coöperatief spel en werk) - samenwerken met leeftijdsgenootjes - andere kinderen helpen bij het uitvoeren van een taak

Bewust sociale rollen opnemen die zowel het individueel als het groepsbelang ten goede komen in diverse situaties en contexten

- Hulp bieden
- Hulp bieden > 2.5-12j Niemand uitsluiten

Inzicht verwerven in ruimtelijke oriëntatie en ruimtelijke relaties

- 2.5-6j Een concreet ruimtelijk probleem oplossen

Zich gedragen weten door, verbonden voelen met en aangesproken door gemeenschappen dichtbij en veraf. Ontdekken hoe mensen (geloofs)gemeenschappen vormen

- Kleuter: Verbondenheid met gemeenschappen ervaren en beleven > Ervaren en beleven van verbondenheid met gemeenschappen: gezin, familie, de klas, school, kerk, ... > 2.5-6j Ervaren en beleven dat je met een groep verbonden kan zijn (een deel van een gezin, familie, grootouders, klas, school, sportclub)

Concretisering

- De kinderen werken samen om te zorgen dat ze niemand uitsluiten tijdens het spel.
- De kinderen zorgen ervoor dat er niemand wordt uitgesloten.
- De kinderen lossen het probleem op dat iedereen in het kleine vierkant moet passen zonder dat er iemand wordt uitgesloten.
- De kinderen beleven zelf dat je verbonden bent op de een of andere manier met de klasgroep.

Materiaal

Je kleeft vooraf een vierkant van tape op de grond. Je zorgt ervoor dat iedereen in de klas in het vierkant past maar dat de kinderen toch een beetje moeite hebben om te zorgen dat niemand uitgesloten is.

Ruimtelijke organisatie

Inleiding: kring of onthaalhoek. Je kan ook de hele activiteit uitvoeren in een grote ruimte/ polyvalente ruimte.

Midden: grote ruimte/ polyvalente ruimte

Slot: grote ruimte/ polyvalente ruimte

ACTIVITEIT

Inleiding

De kinderen zitten neer. Je vraagt aan de kinderen om een kring te maken en een hand te geven aan elkaar. Je zorgt ervoor dat er geen plaats meer is voor jezelf, als leerkracht. Je staat als leerkracht dus buiten de kring. Als de kring gevormd is, zoek je in de kring naar een plaatsje waar jij in past. Je vindt geen plaats, begint lichtjes te snikken en vertelt aan de kinderen waarom je weent. Hierbij leg je kort aan de kinderen uit dat je je uitgesloten voelt. Als je jezelf uitgesloten voelt, hoor je niet bij de groep en mag je niet meedoen aan de activiteit. Je vindt dat zelf niet leuk en vindt het jammer dat je er niet bij hoort want je zou zo graag willen meedoen. Nadat je hebt uitgelegd wat uitsluiten eigenlijk is, wacht je heel even terwijl je nog even snikt tot de kinderen een oplossing bedacht hebben wat je kan doen. Ze kunnen bijvoorbeeld zorgen dat er een plaatsje is in de kring voor de leerkracht. Als de kinderen niet zelf tot een oplossing komen of geen oplossing aanbieden, kan je als leerkracht een vraag stellen of een trigger geven zodat ze zelf nog nadenken en tot een oplossing kunnen komen. Daarna kan je een grote kring vormen waar iedereen bij hoort. Je verwoordt je gevoelens dat het leuker is als iedereen erbij hoort en dat je hiervan blij wordt. Zeg hierbij dat samen met de kinderen een spelletje wil spelen. Je wil eens kijken of de kinderen er wel voor zorgen dat er niemand wordt uitgesloten.

Midden

Je gaat naar de ruimte waar het spel gespeeld wordt. Je geeft de instructie aan de kinderen. Zorg ervoor dat alle kinderen in de klas in dit vierkant passen. Je moet ervoor zorgen dat iedereen erin past en dat er niemand wordt uitgesloten. Vooraf maak je best nog enkele afspraken dat ze moeten voorzichtig zijn en niemand mogen pijn doen. Daarna mogen de kinderen de activiteit uitvoeren.

Als dit heel vlot verloopt, kan je een andere vorm of een iets kleiner vierkant maken op de grond zodat het iets moeilijker is voor de kinderen maar toch nog steeds mogelijk. Als het niet onmiddellijk lukt, laat je de kinderen nog even proberen. Als het echt niet lukt, kan je tips geven aan de kinderen. Je stimuleert de kinderen om te blijven proberen als het niet lukt.

Slot

Je feliciteert de kinderen met het volbrengen van de opdracht. Daarna keer je terug naar de onthaalhoek om een kleine terugblik te houden samen met de kinderen. Je vraagt aan de kinderen hoe ze de activiteit vonden, wat het moeilijk/makkelijk, zouden ze het leuk vinden om uitgesloten te worden, zou je zelf iemand uitsluiten ... Je kan zelf nog vragen verzinnen om aan de kinderen te stellen naargelang je zelf nog dingen wil weten.

Als variatie kan je andere vormen gebruiken waar de kinderen allemaal in kunnen staan zoals een ster, hart, cirkel ...

Variatie

- Als extraatje kan je nadat de kinderen allemaal in de vorm staan een foto nemen en dan tonen aan de kinderen dat iedereen in de vorm staat en niemand is uitgesloten.

Differentiatie

Differentiatie naar beneden:

Om het wat makkelijker te maken, kan je de klasgroep ook verdelen in enkele kleine groepen en elke groep een andere vorm geven. Je zorgt hiervoor dat iedereen kan deelnemen aan een bepaalde groep.

Differentiatie naar boven:

Om het wat moeilijker te maken, kan je kijken om de vormen wat kleiner te maken en zorgen dat het wat moeilijker is om allemaal te passen in de vorm.

SDG 10

We maken een kunstwerk!

Kamer: samen

Leeftijd: jongste kleuters

Doelen + concretisering

SErv1

Zich engageren in relaties, daar deugd aan beleven en zich daarover uitdrukken

- 2.5-4j Ervaren dat er ook anderen aanwezig zijn in de klas en op school - interesse tonen voor leeftijdsgenoten en speelkameraden - samen met anderen spelen en werken - voorkeur ervaren voor sommige leeftijdsgenoten

SErv3

Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel

- 3-5j Bij het spelen en werken (associatief spel en werk) materiaal kunnen delen met elkaar - tijdens het spelen en werken met elkaar ervaringen over het spel en het werk uitwisselen - onder begeleiding samen spelen en werken naar een gemeenschappelijk doel (coöperatief spel en werk) - samenwerken met leeftijdsgenootjes - andere kinderen helpen bij het uitvoeren van een taak

MUva3

De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

- Beeld > Schilderen > 2.5-5j Exploreren en experimenteren met het maken van afdrukken, stempelen met verschillende materialen

Concretisering

- De kinderen ervaren door het samen maken van het kunstwerk dat ze niet alleen zijn in de klas.
- Door het zien van het kunstwerk waar ze deel van uitmaken voelen ze dat ze erbij horen.
- De kinderen experimenteren met het maken van afdrukken van hun eigen handen of voeten.

Materiaal

- Papier om de kinderen hun handen of voeten op te stempelen
- Verf in verschillende kleuren
- Verfborstels
- Een groot blad papier
- Lijm
- Schaar

Ruimtelijke organisatie

Inleiding: kring/onthaalhoek

Midden: tafel om beeldend te werken

Slot: kring/onthaalhoek

ACTIVITEIT

Inleiding

De kleuters zitten in de kring. De leerkracht neemt een verfborstel, papier en verf. Je kiest of je je hand of voet zal stempelen op een blad. Je neemt dan je verfborstel en verft je hand/voet in een gekozen kleur. Je stempelt dan je hand/voet op het papier. Terwijl je de handeling uitvoert kan je spelen met je mimiek om de aandacht van de kinderen te trekken. Je kan er ook voor kiezen om een liedje te zingen over het stempelen terwijl je het doet.

Je kijkt dan naar je handafdruk op het blad. Je zou graag een groot kunstwerk maken van allemaal handen/voeten. Maar je kan dat toch niet alleen? Misschien kunnen de kinderen helpen?! Als we allemaal onze handen/voeten stempelen dan kunnen we samen een supergroot kunstwerk maken. Hoe zou ons kunstwerk er moeten uitzien? Je kan zelf kiezen om samen met de kleuters te beslissen welke vorm jullie willen gebruiken of je kan zelf al een vorm vastleggen. Dit kunnen verschillende vormen zijn: een regenboog, bloem ...

Midden

De kinderen komen dan per 2 bij de leerkracht om hun handen/voeten te stempelen. Hierbij kunnen de kleuters zelf helpen om de andere kleuter zijn hand/voet te stempelen door het te verven in de gekozen kleur. De kleuter kan ook proberen om zelf zijn eigen hand/voet te verven. De kleuter mag zelf de kleur kiezen waarin zijn hand geverfd moet worden en dan kan je stempelen op een apart blad. Je kan ervoor kiezen om beide handen/voeten te stempelen om zo een veel groter kunstwerk te maken.

Als alle handen/voeten gestempeld zijn, is het wel belangrijk om ze eerst uit te knippen en dan pas over te gaan naar het slot. Je knipt dus alle handen/voeten uit. Je schrijft de naam van de kleuter in de hand/voet om zo later te weten van wie wat is.

Slot

De handen/voeten zijn uitgeknipt en liggen op de grond in de kring/onthaalhoek. Je zit als leerkracht op de grond. Je vertelt aan de kleuters dat dit al de handen/voeten zijn van iedereen in de klas. Maar nu liggen ze alleen op de grond. Wij moeten hier nu nog een kunstwerk van maken. Je hebt al gekozen in welke vorm de handen/voeten komen te liggen. Dit kan je nu doen samen met de kinderen. De handen/voeten in de vorm leggen om samen met de kleuters het kunstwerk op te bouwen en zodat ze kunnen zien dat we allemaal samen een mooi geheel kunnen vormen en iedereen erbij hoort.

Je overloopt elke hand/voet apart en benoemt hierbij van wie de hand/voet is. Daarna leg je het op de juiste plaats in de vorm.

Als alles op de juiste plaats ligt, kan je ervoor kiezen om dit samen met de kleuters allemaal vast te plakken of om dit zelf te doen.

Als alle handen één mooi geheel vormen, benadruk je hierbij dat we allemaal samen een klas vormen en iedereen erbij hoort. Je kan hier nog kort over reflecteren met de kleuters wat ze ervan vonden maar dit is zeker niet de opzet van deze activiteit.

Later kan je het kunstwerk ophangen op een plaats waar iedereen het kan zien. Je kan er achteraf ook nog een leuke boodschap opschrijven.

Variatie

- Bij deze activiteit is er vooral de vrije keuze welke vorm het kunstwerk zal krijgen.
- Je kan ook kiezen of je de handen stempelt of de voeten.

DifferentiatieDifferentiatie naar beneden:

Kinderen die het wat moeilijker hebben om zelf hun hand te verven, kan je helpen of een andere kleuter kan hierbij hulp bieden.

Differentiatie naar boven:

Kinderen die zelf hun handen kunnen verven, kunnen dit altijd zelf proberen.

SDG 10

Samen een puzzel maken

Kamer: samen

Leeftijd: oudste kleuters

Doelen + concretisering

SErv1

Zich engageren in relaties, daar deugd aan beleven en zich daarover uitdrukken

- 4-12j Ervaren dat men enkel 'samen' tot vriendschap kan komen - ervaren hoe men vriendschap kan voeden en stimuleren

SErv3

Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel

- 3-5j Bij het spelen en werken (associatief spel en werk) materiaal kunnen delen met elkaar - samenwerken met leeftijdsgenootjes - andere kinderen helpen bij het uitvoeren van een taak
- 5-12j Meewerken aan een grotere groepsopdracht - kunnen samenwerken met anderen rond een gemeenschappelijk idee of doel

IKid3

Zichzelf worden in verbondenheid met anderen

- 4-12j Zich een deel voelen van de groep(en) waartoe men behoort - ervaren hoe men samen gemeenschap vormt

MUva3

De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

- Beeld > Tekenen > 2.5-5j Exploreren en experimenteren met het tekenen met verschillende materialen
- Beeld > Tekenen > 5-10j Oefenen in het schetsen, ontwerp tekenen en fantasie tekenen met verschillende materialen

Concretisering

- De kinderen werken allemaal samen aan één groot kunstwerk
- Ze voelen zich door het hele gebeuren een deel van de groep
- De kinderen exploreren al tekenend met ontwerpen etc.

Materiaal

- Witte/ lege puzzelstukken (sjablonen te vinden op het internet)
- Materiaal waarmee ze kunnen versieren

Ruimtelijke organisatie

Inleiding: kring/onthaalhoek

Midden: tafel om beeldend aan te werken

Slot: kring/onthaalhoek

ACTIVITEIT

Inleiding

Er liggen allemaal witte puzzelstukken in de kring. Op het internet kan je verschillende sjablonen van witte/ lege puzzels vinden die je hiervoor kan gebruiken. De juf is de puzzel aan het maken. Ze legt het ene stukje na het ander tot ze plotseling beseft dat ze wel een heel saaie puzzel aan het maken is. De puzzel heeft geen prent en zelfs geen kleuren. Wat kan je daaraan nu doen? Hoe zou je de puzzel kunnen mooier maken? Je kan hierbij de kleuters om hulp vragen. De kleuters kunnen verschillende ideeën hebben. Wanneer de kinderen het idee hebben om de puzzel te versieren, kan je hier verder op inspelen. Plotseling heeft de leerkracht een idee dat iedere kleuter zelf een puzzelstukje mag versieren met zaken die hij/zij zelf mooi vindt. Je vertelt aan de kleuters dat ze tijdens het vrij kleuterinitiatief hun puzzelstukje mogen komen versieren. Later kun je dan van alle puzzelstukken apart samen een mooie puzzel maken.

Midden

Tijdens het vrij kleuterinitiatief kan je in groepjes de kleuters de puzzelstukken laten versieren. De kleuters mogen zelf kiezen hoe ze de puzzelstukken willen versieren. Terwijl ze aan het kleuren zijn, kan je vragen stellen:

- Wat staat er op jouw puzzelstuk?
- Waarom heb je dat gekozen?
- Wat is jouw lievelingskleur?
- ...

Verder kan je verder inspelen op de verhalen die de kleuters vertellen. Intussen schrijf je ook de namen van de kleuters op hun puzzelstuk. (Indien er puzzelstukken te veel zijn, kan je als leerkracht ook een puzzelstuk versieren en je kan ook de overige puzzelstukken versieren met een tekst over de klas erop te schrijven.)

Slot

Als alle kleuters hun puzzelstuk versierd hebben, ga je tijdens een klassikale activiteit de puzzel terug samenstellen. De kleuters hebben elk hun puzzelstukje bij de hand. Je kan zeggen dat de kleuters moeten samenwerken en ervoor zorgen dat iedereen zijn puzzelstukje kan leggen zodat ze de mooie puzzel kunnen vormen. Je maakt vooraf best enkele afspraken dat iedereen zijn eigen stukje mag leggen, ze niemand pijn doen en dat ze moeten zorgen dat iedereen kan helpen. Als de klas te groot is om dit te doen, kan je ervoor opteren om samen de puzzel te maken met behulp van de puzzelstrategie namelijk eerst de hoekjes, dan de rand en dan de binnenkant. Als dit te lang duurt, kan je de kleuters natuurlijk helpen en begeleiden met het maken van de puzzel. Als de puzzel gemaakt is, kan je nog eens de opzet van de activiteit herhalen: elk puzzelstukje apart is heel mooi op zich maar samen vormen ze een mooi geheel. Benadruk dit sterk en kies er samen met de kinderen ook voor om hier een mooie plaats voor te voorzien.

Variatie

- Als de kleuters een ander idee hebben, die hetzelfde opzet heeft als de activiteit hierboven kan je hier zeker op inspelen en daarop verder werken.

Differentiatie

Differentiatie naar beneden:

Kleuters die het wat moeilijker hebben om iets te verzinnen, kan je helpen door vragen te stellen die polsen naar zijn/haar lievelingskleur, wat zij/hij graag doet, wat zij/hij graag ziet ...

Differentiatie naar boven:

Laat de kinderen zelf nadenken over het nut, het ontwerp... van de puzzel.

Infoblad SDG 16

SDG – Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten

Onze wereld is steeds meer verdeeld. Zonder vrede, stabiliteit, mensenrechten... kunnen we niet hopen op een duurzame ontwikkeling. Er zijn regio's die genieten van vrede, veiligheid en welvaart, terwijl andere regio's in een uitzichtloze cyclus van conflicten en geweld leven. Dit is iets waar actie kan en moet ondernomen worden.

In dit huis focussen wij ons op vrede, conflict en veiligheid.

Huis 16

Huis 16 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 3 kamers. Alle 3 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 16:

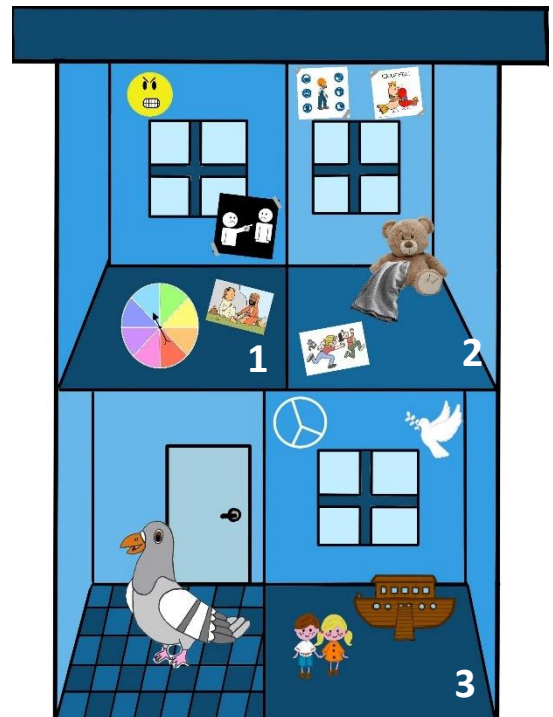
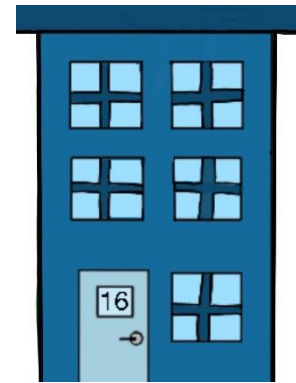
- 1 **Kamer van conflict:** bij deze kamer willen wij vooral inzetten op het verminderen van de conflicten in de klas.
- 2 **Kamer van veiligheid:** hier willen wij ervoor zorgen dat de kinderen veiligheid ondervinden door ervaringsgericht met de kamer aan de slag te gaan.
- 3 **Kamer van vrede:** ook hier zetten we in op het ervaren van vrede en het bespreken ervan.

Activiteiten

Per kamer zijn er activiteiten uitgewerkt. Deze kan u op de volgende pagina's terugvinden. Op iedere activiteit kan u zowel de SDG als de kamer terugvinden waartoe die activiteit behoort. De activiteiten kan u uitvoeren in de volgorde die u graag wilt. Het is niet de bedoeling om een bepaalde volgorde te volgen hierbij. Het is wel belangrijk om steeds te zorgen dat tijdens de activiteit voor de kinderen duidelijk wordt waar de nadruk op ligt en in welke kamer je je begeeft.

Verhaalsuggesties

- Anna maakt ruzie van Kathleen Amant (jongste kleuters)
- Wat is vrede? Van Emma Damon (jongste kleuters)
- Mijn bang hartje van Jo Witek (jongste kleuters)
- De gruffalo van Julia Donaldson (jongste en oudste kleuters)
- Mijn vriendje bang van Francesca Anna (jongste en oudste kleuters)
- Eend is de baas van Alison Ritchie (oudste kleuters)
- De vrede van veelvraat van Michael Foreman (oudste kleuters)
- En nu ga ik slapen van Geoffroy Dussart (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden.

Thema's:

- Kerstmis
- Vriendjes
- Vrede
- Dit ben ik
- De gruffalo
- Kleurenmonsters

Projecten/datums waar hierrond gewerkt kan worden:

- 11.11.11
- Anti- pestcampagne – stip it (eerste of tweede week van februari)
- 11 november – wapenstilstand
- 21 september - Internationale vredesdag

Dorian Duif

SDG: 16 – vrede, justitie en sterke publieke diensten

Wereldstraat 16, 1234 Kosmos

De duif staat internationaal bekend als hét symbool voor vrede. Wanneer het als symbool van vrede gebruikt wordt, heeft de duif traditioneel een olijftakje in zijn snavel. Deze personificatie komt uit het Bijbelverhaal over Noach (Genesis 8:8-12). Het verwijst naar de duif die werd losgelaten door Noach nadat de ark was vastgelopen. Ze kwam na de zoektocht teruggevlogen met een olijftakje in zijn snavel. Dit stond symbool dat de aarde na de zondvloed weer was drooggevalen.

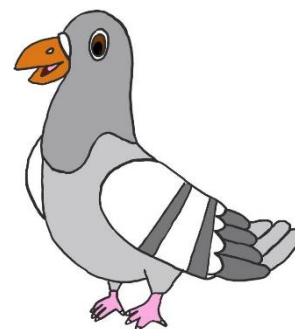
SDG 16

Godsdienstmoment: de barmhartige

Samaritaan

Kamer: conflict

Leeftijd: alle kleuterklassen

Doelen + concretisering

SErv5

Oplossingsgericht omgaan met conflictsituaties, in respect voor zichzelf en de ander(en)

- 2.5-12j Via ervaringen en belevingen inzien dat gedragingen als mekaar pijn doen, beschuldigen, veroordelen, vechten, iets stuk doen van een ander, pesten ... niet aangenaam zijn voor degene die dit ondergaat en niet bijdragen tot een fijne sfeer in de groep

IKwn1

Gevoelig zijn voor wat zinvol, goed, schoon, waardevol ... is voor zichzelf én voor anderen. Een persoonlijk geweten ontwikkelen

- 2.5-12j Ontdekken wat je zelf als goed en zinvol beleeft - vanuit die ervaringen ontdekken wat goed en zinvol is om te doen

RKgc1

Zich aangesproken weten om goed te doen. Gewetensvol in het leven staan en zich hierbij mogelijk laten inspireren door mensen die God ontdekken in de kwetsbare ander

- Kleuter: Groeien in gevoeligheid voor goed en kwaad > Groeien in gevoeligheid voor goed en kwaad vanuit ervaringen en belevingen: delen, zorgen voor, vergeven, helpen, ... > 2.5-6j Interesse tonen voor wat mag en niet mag
- Kleuter: Groeien in gevoeligheid voor goed en kwaad > Groeien in gevoeligheid voor goed en kwaad vanuit ervaringen en belevingen: delen, zorgen voor, vergeven, helpen, ... > 2.5-6j Ontdekken wat goed en kwaad betekenen door zich in te leven in verhalen en/of door erover te communiceren met anderen

Concretisering

- De kleuters zien in het verhaal dat elkaar pijn doen helemaal niet mag en diegene die het meemaakt pijn heeft zoals Lucas in het verhaal.
- De kleuters ontdekken dat het goed en zinvol is om elkaar te helpen en te zorgen voor elkaar zoals de barmhartige Samaritaan.
- De kleuters tonen aan de hand van het verhaal wat mag en niet mag.
- De kleuters ontdekken wat goed en niet goed is aan de hand van het verhaal.

Materiaal

Verhaal of prenten barmhartige Samaritaan

(Deze activiteit is gebaseerd op het verhaal van De Barmhartige Samaritaan van Kathleen Amant) Amant, K. (2016) *Het verhaal van de Samaritaan*. Kortrijk: De Eenhoorn

Ruimtelijke organisatie

Kring/onthaalhoek

Zorg ervoor dat alle kleuters de prenten kunnen zien.

ACTIVITEIT

Inleiding

De kleuters zitten in de kring. De leerkracht zegt dat ze nu in het huisje zitten van de duif. Dorian Duif wil dat iedereen lief is voor elkaar en er geen ruzie meer is. Ik ken nog een verhaal waar Dorian Duif niet blij mee zou zijn. Een verhaal over een Samaritaan.

Bij de oudste kleuters kan je hier nog stilstaan bij wat lief zijn voor elkaar betekent. Je kan hier een klein gesprek over voeren en daarna koppelen aan het verhaal.

(Hier is er ook plaats voor een godsdienstritueel die in de klas plaatsvindt. Je kan hier ook een lied gebruiken zoals bij de methode 'Sterretjes aan de hemel' om een Jezusverhaal in te leiden. Het verhaal kan ook anders ingeleid worden maar het is wel belangrijk dat het doel hetzelfde blijft. Dit ZILL-doel is hierboven al beschreven.)

Midden

De leerkracht leest het verhaal voor.

'De zon schijnt. Het is lekker warm buiten. Lucas gaat op stap met zijn ezel. Ze wandelen met z'n tweetjes langs velden en bossen.'

'Opeens springen er rovers uit de struiken. Ze springen bovenop Lucas. Ze slaan hem met hun vuisten, stelen zijn geld en scheuren zijn kleren stuk. Lucas schreeuwt, maar er is niemand in de buurt om hem te helpen.'

Vragen die je kan stellen: Waarom doen die rovers Lucas pijn, stelen ze zijn geld en scheuren zijn kleren stuk? Mogen ze dat doen? Waarom niet/wel? ...

'De rovers rennen weg. Lucas ligt langs de kant van de weg. Hij heeft overal pijn. Zijn armen en benen kan hij niet meer bewegen. En hij zit onder het bloed.'

'Opeens hoort hij voetstappen. Hij schrikt. Zijn de rovers terug? Oef, er komt een priester aan. Die zal me wel helpen, denkt Lucas.'

'Maar de priester loopt hem voorbij. Hij helpt Lucas niet. Lucas begrijpt er niets van. Priesters zijn toch goede mensen, denkt hij. Waarom helpt deze priester mij dan niet?'

'Opeens hoort Lucas weer voetstappen. Hij ziet Ruth aankomen. Eindelijk hulp, denkt hij. Ruth gaat alle dagen naar de kerk om te bidden. Zij zal wel een goed mens zijn.'

'Maar Ruth kijkt niet om naar Lucas. Ze loopt haastig door. Lucas wordt bang. Straks wordt het donker en koud. En misschien komen de rovers wel terug.'

'In de verte komt er weer iemand aan. Oh nee, denkt Lucas. Het is een Samaritaan. Samaritanen zijn stoute mensen. Die Samaritaan gaat me nog meer pijn doen.'

Vragen die je kan stellen: Zou de Samaritaan hem ook pijn doen, denken jullie?, Waarom denk je dat?

'De Samaritaan buigt zich over Lucas heen. 'Wat is er met jou gebeurd?', vraagt hij bezorgd. 'Ben je overvallen? Ik zal je helpen.' Uit zijn tas neemt hij een flesje water en een zakdoek. Voorzichtig verzorgt hij de wonden van Lucas.'

Vragen die je kan stellen: Is de Samaritaan nu stout? Waarom wel/niet? Is dat nu lief van de Samaritaan? Waarom wel/niet?

‘Je kan hier niet blijven,’ zegt de Samaritaan. ‘Ik breng je naar een herberg. Daar ben je veilig en kan ik je wonden beter ontsmetten.’ Voorzichtig tilt hij Lucas op zijn ezel. Samen vertrekken ze.’

‘In de herberg legt de Samaritaan Lucas in bed. Hij wast zijn wonden met water en zeep en doet er een verband rond. Lucas krijgt wat te eten en te drinken. ‘Rust nu maar uit,’ zegt de Samaritaan. ‘En maak je geen zorgen. Ik heb de herbergier betaald. Hij zal goed voor je zorgen.’

‘Na een paar dagen is Lucas al wat beter. Hij is zo blij dat de Samaritaan hem geholpen heeft. Samaritanen zijn geen slechte mensen, weet hij nu. Je bent een goed mens, als je goed doet voor andere mensen.’

Slot

Je kan enkele vragen stellen om het verhaal nog even te herhalen voor de kleuters die het niet goed hebben begrepen. Terwijl je de vraag stelt, kan je ook nog eens terugkijken op de prenten.

Vragen die je kan stellen: Wat is er gebeurd met Lucas? Was dat lief van die rovers? Waarom wel/niet? Heeft de Samaritaan Lucas dan geholpen? Hebben de andere mensen hem geholpen? Wat vond Lucas dan van de Samaritaan?

Je kan de vragen ook stellen naar de ervaringen van de kleuters toe.

Vragen die je kan stellen: Hebben jullie ook al eens pijn gehad? Wie heeft jullie dan geholpen? Vond je dat leuk? Als er nog iemand pijn heeft, gaan jullie hem dan helpen? Wat kan je doen om te helpen?

Als slot kan je nog een gebed opzeggen samen met de kleuters.

(Maak een kruisteken – vertel aan de kleuters dat ze hun handen open op hun knieën mogen leggen of dat ze een huisje mogen maken met hun handen)

‘Lieve God/Jezus, Dorian Duif vindt het niet zo leuk als we ruzie maken en elkaar pijn doen. In het verhaal heeft Lucas ook veel pijn door de rovers. De Samaritaan heeft hem geholpen. Dat was heel lief van de Samaritaan. Wij zullen ook elkaar ook helpen als we pijn hebben. Dorian duif vindt dit heel leuk en lief als we elkaar helpen en geen ruzie. Dag lieve God/Jezus tot de volgende keer. Amen.’

Variatie

- Je kan kiezen wat je gebruikt van materiaal. Je kan gebruikmaken van de prenten uit een methode, een prentenboek of iets anders. Dit maakt niet zoveel uit. Dan is het wel belangrijk om de tekst van het materiaal te gebruiken zodat het overeenkomt met de prenten.

Differentiatie

Bij de jongste kleuters kan je beter eenvoudige vragen gebruiken en zaken bespreken die ze kunnen waarnemen. Bij de oudste kleuters kan je al wat meer ingaan op wat de personages meemaken, hoe ze ermee kunnen omgaan en waarom ze zo reageren.

Differentiatie naar beneden:

Sommige kleuters hebben het wat moeilijker om het verhaalbegrip te snappen. Daarom kan je voor hen wat trager vertellen en kortere zinnen gebruiken. Zodat ze het beter begrijpen.

Differentiatie naar boven:

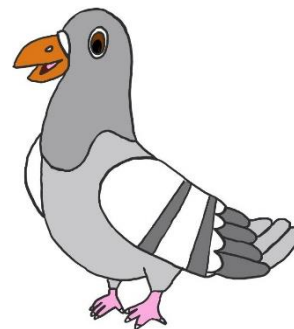
Andere kleuters kunnen dan weer het verhaalbegrip wat beter snappen en hebben wat meer uitdaging nodig. Daarom kan je hen vragen stellen die hen uitdagen.

SDG 16

We maken een vriendschapsschijf

Kamer: conflict

Leeftijd: alle kleuterklassen

Doelen + concretisering

Jongste kleuters

Oplossingsgericht omgaan met conflictsituaties, in respect voor zichzelf en de ander(en)

- 2.5-12j Via ervaringen en belevingen inzien dat gedragingen als mekaar pijn doen, beschuldigen, veroordelen, vechten, iets stuk doen van een ander, pesten ... niet aangenaam zijn voor degene die dit ondergaat en niet bijdragen tot een fijne sfeer in de groep
- 2.5-12j Beroep doen op een derde wanneer een conflict uit de hand loopt of escaleert tot een peestsituatie - luisteren naar wat de andere nodig heeft - met behulp van een volwassene verschillende strategieën (mogelijkheden) ontdekken om tegemoet te komen aan eigen behoeften en deze van de andere
- 2.5-12j In staat zijn een conflictsituatie op te lossen zonder de aanwezigheid van een volwassene - kiezen voor geweldloze oplossingen voor conflicten

Actief deelnemen aan een gesprek

- Klasgesprek
- 2.5-4j In spelsituaties of naar aanleiding van spel- en klassituaties gesprekken voeren met klasgenoten en bekende volwassenen:
  - Meedoen in het gesprek (verbaal of non-verbaal), reageren op een korte vraag, iets vertellen over zichzelf, iets beschrijven ...
  - Oefenen in beurten afwisselen, leren luisteren naar elkaar ...

Concretisering

- De kleuters zien via het toneeltje dat ruzie maken niet aangenaam is en niet leuk voor iedereen.
- De kleuters denken na wat ze kunnen doen om een conflict op te lossen.
- De kleuters doen mee in het klasgesprek over hoe je conflicten moet oplossen. En ze houden hierbij rekening met de regels: luisteren naar elkaar, elk om de beurt vertellen ...

Oudste kleuters

Oplossingsgericht omgaan met conflictsituaties, in respect voor zichzelf en de ander(en)

- 2.5-12j Via ervaringen en belevingen inzien dat gedragingen als mekaar pijn doen, beschuldigen, veroordelen, vechten, iets stuk doen van een ander, pesten ... niet aangenaam zijn voor degene die dit ondergaat en niet bijdragen tot een fijne sfeer in de groep
- 2.5-12j Beroep doen op een derde wanneer een conflict uit de hand loopt of escaleert tot een peestsituatie - luisteren naar wat de andere nodig heeft - met behulp van een volwassene verschillende strategieën (mogelijkheden) ontdekken om tegemoet te komen aan eigen behoeften en deze van de andere
- 2.5-12j In staat zijn een conflictsituatie op te lossen zonder de aanwezigheid van een volwassene - kiezen voor geweldloze oplossingen voor conflicten

De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

- Beeld > Tekenen > 5-10j Oefenen in het schetsen, ontwerptekenen en fantasietekenen met verschillende materialen

Actief deelnemen aan een gesprek

- Klasgesprek
- 4-7j Gesprekken voeren met leeftijdsgenoten en bekende volwassenen over onderwerpen uit de leefwereld:
  - Luisteren naar een uitleg over een gebeurtenis, reageren op een vraag, gedachten verwoorden, een vraag naar informatie stellen ...
  - Zich inleven in een rol of een situatie, zelf bedenken wat je wil zeggen, aangeven aan het woord te willen komen, elkaar laten uitspreken, elkaars ideeën waarderen ...

Concretisering

- De kleuters zien via het toneeltje dat ruzie maken niet aangenaam is en niet leuk voor iedereen.
- De kleuters denken na wat ze kunnen doen om een conflict op te lossen.
- De kleuters proberen om tekeningen te maken van de oplossingen.
- De kleuters doen mee in het klasgesprek over hoe je conflicten moet oplossen. En ze houden hierbij rekening met de regels: luisteren naar elkaar, elk om de beurt vertellen ...

Materiaal

- Toneel: verkleedkleden
- Maken van de vriendjesschijf:

Jongste kleuters:

- Prenten van oplossingen en ruzie maken (deze prenten kan je vinden in de bijlagen)
- Schijf getekend op een poster
- Kleurpotloden
- Stiften
- Materiaal waarmee ze kunnen versieren

Oudste kleuters:

- Papier
- Schijf
- Kleurpotloden
- Stiften
- Materiaal waarmee ze kunnen versieren.

De schijf wordt getekend op een groot wit blad zodat het kan uithangen in de klas. De schijf kan worden verdeeld in zoveel stukken als jullie zelf willen. In de bijlagen kan je een voorbeeld vriendjesschijf vinden zodat de bedoeling hiervan echt duidelijk wordt.

Ruimtelijke organisatie

- Inleiding: grote ruimte met veel plaats
- Midden deel 1: kring/onthaalhoek
- Midden deel 2: tafel om beeldend te werken
- Slot: grote ruimte met veel plaats

ACTIVITEIT

Inleiding

Om de activiteit in te leiden kan je een toneeltje spelen voor alle kleuterklassen samen. Vooraf vertel je niet aan de kleuters waarover het toneeltje gaat.

De kleuters komen samen in een ruimte waar er veel plaats is om het toneel te spelen en zodat de kleuters allemaal plaats kunnen nemen.

Het toneel gaat als volgt:

2 personages komen op en maken de hele tijd ruzie. Ze stoppen niet met ruzie maken. Ze zien de kinderen en stellen zichzelf even voor.

Laura: *'Oei sorry, we hadden jullie niet gezien. Wij zijn Laura en Paula.'*

Paula: *'Ik mag toch wel mijn eigen naam zeggen. Waarom moet jij altijd alles voorzeggend?'*

Laura: *'Paula toch, waarom ben jij nu toch zo boos?'*

Ze beginnen te schreeuwen tegen elkaar en beginnen weer ruzie te maken.

Er komt iemand anders op en kijkt heel raar naar Laura en Paula. Ze kijkt naar de kinderen.

Lola: *'Wat is er met Laura en Paula?'*

De kinderen antwoorden.

Lola: *'Goh, zijn ze ruzie aan het maken? Waarom eigenlijk?'*

De kinderen antwoorden.

Lola vraagt aan Laura en Paula waarom ze ruzie maken.

Laura en Paula blijven gewoon ruzie maken en antwoorden niet op de vraag van Lola.

Lola: *'Waarom stoppen ze niet met ruzie maken? Ruzie maken is niet leuk, je moet vrienden blijven. Goh, wat moet ik nu doen?'*

Lola ijsbeert heen en weer. Ze denkt goed na over een oplossing. Paula en Laura ruziën heel de tijd door. Ze beginnen te schreeuwen tegen elkaar, stampen op de grond.

Lola: *'Misschien moet ik nog 1 keer proberen om te zorgen dat ze stoppen met ruziemaken.'*

Lola gaat richting Laura en Paula.

Lola: *'Meisjes, stop eens met ruziemaken. Ik wil iets vragen.'*

Terwijl ze dit vraagt, tikt ze op de schouders van Laura en Paula.

Laura en Paula kijken naar Lola en zeggen dat ze hen met rust moet laten.

Lola zegt tegen de kinderen: *'Goh, waarom moeten ze nu schreeuwen tegen mij? Ik probeer ze te helpen. Ik weet niet meer wat ik moet doen.'*

Lola vraagt de kinderen om hulp.

Lola: *'Ik weet niet meer wat ik moet doen. Kunnen jullie mij helpen? Kunnen jullie een oplossing bedenken dat Laura en Paula stoppen met ruziemaken? (De kinderen antwoorden) Denk eens heel goed na in de klas en misschien kunnen jullie mij een beetje later helpen om hen te laten stoppen met ruziemaken.'*

Laura en Paula lopen boos weg van elkaar en kijken niet om naar elkaar.

Lola: *'Ik zal even verder proberen om ze te laten stoppen. Denken jullie nog even goed na! Dank u wel vriendjes. Tot de volgende keer.'*

Lola roept Laura en Paula na en kiest dan naar welke kant ze zal lopen. Ze roept Laura en Paula nog eens na.

Midden: deel 1

De kleuters komen terug in de klas. Dit gesprek moet niet onmiddellijk gevoerd worden na het toneel.

De kleuters zitten in de kring/onthaalhoek.

Jongste kleuters:

Je overloopt nog even wat de kleuters gezien hebben in het toneeltje. Daarna ga je samen met de kleuters na wat je moet doen als je een ruzie hebt. Hoe kun je terug vriendjes worden als je ruzie hebt? Maar hoe moet je nu weer vriendjes worden?

Om Laura en Paula te doen stoppen met ruziemaken, kunnen we een vriendjesschijf maken. De kinderen zullen wellicht niet zelf op dit idee komen, stel het dus eventueel zelf voor. We zetten op de vriendjesschijf prenten hoe ze terug vriendjes moeten worden. Je kan hierbij enkele prenten laten nemen door kleuters en kijken of dit op de vriendjesschijf mag. Er liggen verschillende prenten op de grond. Je stelt vragen aan de kleuters over de prenten. Wat moet je doen als je ruzie hebt? (Je neemt een prent en vraagt aan de kleuters wat erop staat. Een voorbeeld: aan de haren trekken. Je mag niet aan de haren trekken als je ruzie hebt.) Zo doe je verder tot je de kaartjes hebt overlopen.

Je overloopt dan ook wat je mag doen en wat je niet mag doen. Deze verschillende prenten kan je ook in kolommen leggen van wat wel en wat niet mag of je legt de prenten waardoor je terug vriendjes wordt op de vriendjesschijf. Samen met de kleuters bouw je dus de vriendjesschijf op.

Oudste kleuters:

Je overloopt even wat de kleuters gezien hebben in het toneeltje. En wat je nu juist moet doen? Wat heeft Lola gevraagd? Hier kan je enkele andere manieren voorstellen om conflicten op te lossen zoals een stappenplan die de kinderen kunnen volgen, een schijf met verschillende oplossingen ...Je stelt zelf voor om een vriendjesschijf te maken. Op die schijf staat er wat je moet doen om een ruzie op te lossen en om terug vriendjes te worden. Maar wat moet er nu op die schijf staan? Hoe word je terug vrienden? Je brainstormt met de kleuters wat je moet doen om een ruzie op te lossen. Om dit op te lijsten en visueel te maken naar de kleuters toe kan je dit opschrijven of tekenen op een blad.

Je zorgt ervoor dat je enkele ideeën hebt om ruzie op te lossen. Je kan hierbij vragen stellen aan de kinderen om hen te helpen nadenken zoals wat doen jullie om een ruzie op te lossen? ... Dan moet je nog beslissen wat er op de vriendjesschijf mag komen. Als dit beslist is, kan je de kleuters aan het werk zetten en zeggen wat er allemaal moet gebeuren.

Je stelt enkele kleuters aan om de oplossingen te tekenen om dan daarna op de vriendjesschijf te plaatsen. Het aantal kinderen zal verschillen naargelang hoeveel oplossingen er op de schijf komen. Op die tekeningen schrijf je ook iedere keer wat erop staat getekend. De kleuters die geen tekening hebben mogen kleuren kunnen dan de vriendjesschijf versieren.

Slot

Als slot speel je opnieuw een toneeltje. De kleuters komen terug samen in de grote ruimte. De klassen nemen hun vriendjesschijf mee om te tonen aan de personages.

Het slottoneel gaat als volgt:

Lola komt op en vraagt aan de kleuters of ze een oplossing hebben gevonden. De kinderen antwoorden hierop.

Lola stelt enkele vragen over de vriendjesschijf en hoe ze die moeten gebruiken.

De kinderen antwoorden op deze vragen.

Lola: 'Oh, ik hoop dat het werkt en dat Laura en Paula geen ruzie meer maken. Ze praten zelfs niet meer tegen elkaar. Straks komen ze naar hier. Ik heb dit gevraagd. Ze denken dat ik een verrassing heb maar ze weten niet dat ze hier allebei gaan zijn. Zo kunnen we de ruzie oplossen.'

Paula en Laura komen elk van een andere kant bij Lola. Ze vragen waarom de ander hier is. Lola zegt dat ze de ruzie wil oplossen. Ze zegt dat de kleuters een oplossing gevonden hebben. Ze vraagt een kleuter om uitleg te komen geven over de vriendjesschijf. Laura en Paula bekijken de vriendjesschijf maar ze weten niet wat ze moeten doen. Samen met Lola overlopen ze de schijf en proberen ze de ruzie op te lossen.

Uiteindelijk is de ruzie opgelost. Laura en Paula zijn terug vrienden. Ze zeggen bedankt tegen de kleuters en gaan samen spelen. Lola zegt dat ze heel blij is dat Laura en Paula terug vrienden zijn en vindt de vriendjesschijf heel mooi gemaakt.

Later kan de vriendjesschijf opgehangen worden in de klas zodat het bij ruzies kan gebruikt worden. De leerkracht kan er in activiteiten naar verwijzen als de activiteit daarover gaat.

Variatie

- De vriendjesschijf kan worden gemaakt op verschillende manieren enkel het opzet moet hetzelfde blijven. Dus je kan zelf kiezen hoe je het opbouwt.
- Het toneeltje met alle kleuterklassen samen kan eventueel vervangen worden door een kort poppenkast-momentje in je eigen klas indien dit om organisatorische redenen niet zou lukken.

Differentiatie

Differentiatie naar beneden:

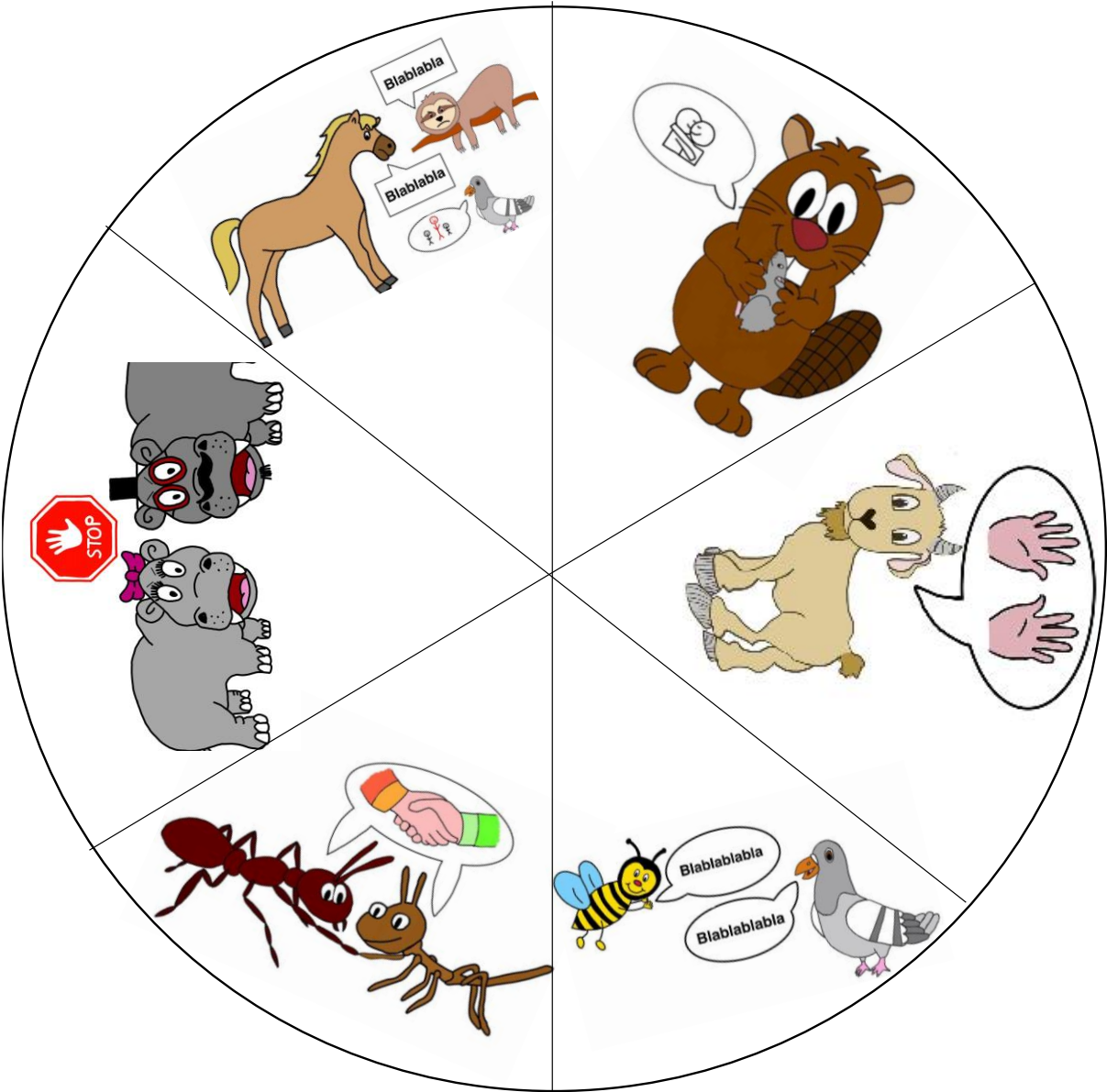
De kleuters kunnen het moeilijk vinden om te antwoorden op de vragen hoe je een ruzie kan oplossen. Je kan ze hierbij helpen door te peilen naar hun ervaringen over ruzies of voorbeelden te geven van ruzies.

Differentiatie naar boven:

De kleuters die wat meer uitdaging nodig hebben, kan je de tekeningen laten kleuren die op de vriendjesschijf moeten.

Voorbeeld van een vriendschapsschijf

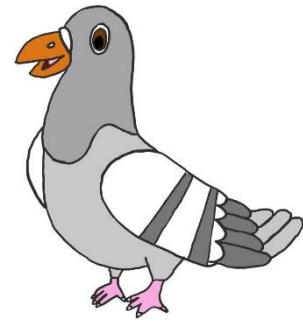

SDG 16

Tikspel: veilig huisje

Kamer: veiligheid

Leeftijd: Oudste kleuters

Doelen + concretisering

Een voorwerp in beweging brengen en/of houden

- Tikken, toetsen, slaan, werpen, stoten, slingeren, schoppen, dribbelen, drijven

Voldoende basisvaardigheden beheersen om een bewegingsspel te spelen en daarbij eenvoudige spelideeën kunnen toepassen en slim spelen

- Loop- en tikspelen > 2.5-12j Gaandeweg kunnen omgaan met steeds complexere bewegingsproblemen en/of samenwerkingscontexten door te spelen met de uitbouwfactoren loop- en tikspelen

Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel

- 2.5-4j Korte tijd samenspelen - langere tijd samenspelen en -werken

Een mondelinge boodschap verwerken

- Informatie herkennen en selecteren (in mededelingen, vragen, instructies en uiteenzettingen uit verschillende media)
- 2.5-4j Verwerken van eenvoudige boodschappen binnen het hier-en-nu en met (audio)visuele ondersteuning:
  - Een- en tweeledige instructies met fysieke reactie
  - Korte vragen over voorwerpen, handelingen, opdrachten en concrete situaties
  - Uitleg over concrete gebeurtenissen en over afspraken
  - Allerlei muzische en mediaboodschappen binnen de leefwereld

Concretisering

- De kleuters gaan tijdens deze bewegingsactiviteit andere kleuters tikken.
- De kinderen gaan bij dit loop- en tikspel gaandeweg leren omgaan met steeds complexere tikspelen.
- De kinderen gaan doorheen dit spel samenspelen en samenwerken.
- De kinderen gaan tijdens dit tikspel luisteren naar de instructie die de leerkracht geeft met eventuele visuele voorstelling van de opdrachten.

Materiaal

- Hoepels

Ruimtelijke organisatie

Dit is een activiteit die bij voorkeur in de turnzaal door kan gaan. Natuurlijk kan dit ook buiten of in een grote polyvalente zaal.

ACTIVITEIT

Inleiding

Zet een activerend muziekje op (dit kan eventueel het themalied van dit moment zijn). Wanneer de muziek start mogen ze door elkaar in de zaal lopen. Wanneer de muziek stopt moeten ze muisstil staan. Want als de muziek stopt, gaat de leerkracht door de zaal kijken. De kleuters zijn enkel veilig als ze muisstil staan. Wanneer de leerkracht toch iemand ziet bewegen dan moet de kleuter in de rode hoepel 10 keer springen voor hij terug mag meelopen met de muziek. Er is een mogelijkheid om dit meerdere malen te herhalen.

Midden

Spel 1: In de zaal ligt er voor elke kleuter een hoepel. Wanneer de muziek start moeten ze door elkaar in de zaal rond de hoepels lopen. Wanneer de muziek stopt, moeten ze zo snel mogelijk in een hoepel gaan staan. Er is telkens 1 hoepel te kort. Wanneer er een kleuter is die geen hoepel heeft dan moet die konijnsprong over de bank doen en mag hij vervolgens terug meedoen in het spel. Er zullen doorheen het spel telkens meer hoepels verdwijnen waardoor er meer kleuters de opdracht zullen moeten uitvoeren.

Spel 2: In de ruimte liggen verschillende hoepels (afhankelijk van de aantal kleuters in je klas) verspreid door de zaal. De leerkracht kiest 1 tikker uit. De leerkracht houdt de tikker nog even bij terwijl de andere kleuters door elkaar lopen in de zaal. De juf telt af "3, 2, 1" en laat de tikker vrij. Wanneer de kleuters in een hoepel staat kunnen ze niet getikt worden. Wanneer de kleuters zich niet in een hoepel bevinden, mag de tikker ze tikken.

Spel 3: Er wordt een grote kring gemaakt in de zaal. Wat verder ligt een boze beer te slapen. Hij heeft een hoedje op zijn hoofd. De leerkracht duidt iemand aan uit de kring die mag proberen het hoedje van de boze beer af te nemen. Deze persoon is pas veilig wanneer hij met het hoedje op zijn poep zit in de kring. Wanneer het de beer lukt om de persoon te tikken die zijn hoed wou afpakken dan worden de rollen omgedraaid en gaat de boze beer in de kring zitten en wordt de andere kleuter de boze beer.

Slot

Maak met alle kleuters een grote kring. We hergebruiken de hoepels bij het slot. De leerkracht kiest 1 kleuter die in het midden van de kring mag gaan zitten. Ze proberen om een veilig huisje te bouwen rond de persoon die in het midden staat/zit. Diegene die in het midden zit, probeert om zich te ontspannen en is natuurlijk benieuwd met hoeveel hoepels dit huisje gebouwd zal worden. De leerkracht duidt vervolgens enkele kleuters aan die muisstil een hoepel rond de persoon in het midden mogen leggen. De persoon die in het midden zit moet heel goed luisteren naar de bewegingen van de kinderen in de kring en zo raden uit hoeveel hoepels zijn huisje bestaat. We maken het heel stil bij deze activiteit om een rustige sfeer te creëren. Er is een mogelijkheid om dit meerdere malen te herhalen met verschillende kleuters.

Variatie

- Bij enkele tikspelen zijn er opdrachtjes waardoor je terug in het spel komt. Deze spelletjes kunnen aangepast worden naar keuze.
- Je kan ook andere materialen dan hoepels gebruiken. Je kan hiervoor ook springtouwen, pittenzakjes... gebruiken.

Differentiatie

Differentiatie naar beneden:

Hier kunnen de opdrachtjes eenvoudiger gemaakt worden. Hier kan het bijvoorbeeld 5 keer springen met beide voeten worden.

De leerkracht kan de tikker meehelpen wanneer het moeilijk voor de kleuter om kleuters te tikken.

Differentiatie naar boven:

De spelletjes kunnen moeilijker gemaakt worden door meer tikkers in het spel aan bod te laten komen.

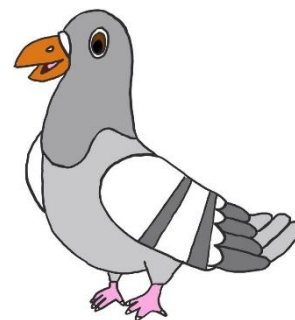
De opdrachten die je moet doen als je getikt bent, kunnen ook gedifferentieerd worden naar boven. Bijvoorbeeld 2 keer springen op je rechterbeen, op handen en voeten overlopen...

SDG 16

Veilig hoekje

Kamer: veiligheid

Leeftijd: jongste kleuters

Doelen + concretisering

Bewust omgaan met gevoelens en behoeften en deze binnen aanvaardbare grenzen uiten. Zelfbeheersing ontwikkelen

- 2.5-12j Verschillende manieren ontdekken om op een respectvolle wijze om te gaan met eigen gevoelens en behoeften

Zorg dragen voor de eigen mentale, sociale en fysieke gezondheid en veiligheid en die van anderen en daarbij aandacht hebben voor:

- Beweging, houding, sedentair gedrag, rust en slaap > 2.5-12j Ervaren en inzien hoe momenten van ontspanning doorheen de dag helpen om tot rust te komen - bereid zijn om doorheen de dag voor zichzelf momenten van rust te creëren

Gericht en intens waarnemen met de zintuigen

- Voelen
- 2.5-4j De omgeving intens en geduldig waarnemen en beleven - op uitnodiging gericht observeren met oog voor het geheel, de delen en grote contrasten - intens en actief waarnemen met de zintuigen door de tijd te nemen om te kijken, te luisteren, te betasten, te ruiken, te proeven, te beleven

De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

- Beeld > Werken met plastische materialen > 2.5-5j Exploreren en experimenteren met het boetseren met plastische materialen

Actief deelnemen aan een gesprek

- Gesprek in kleine kring of groep
- 2.5-4j In spelsituaties of naar aanleiding van spel- en klassituaties gesprekken voeren met klasgenoten en bekende volwassenen:
  - Meedoen in het gesprek (verbaal of non-verbaal), reageren op een korte vraag, iets vertellen over zichzelf, iets beschrijven ...
  - Oefenen in beurten afwisselen, leren luisteren naar elkaar ...

Concretisering

- De kleuters leren bewust omgaan met hun eigen gevoelens en gaan op zoek naar verschillende manieren om op een respectvolle manier om te gaan met eigen gevoelens en behoeftes.
- De kleuters gaan inzien dat momenten van ontspanning doorheen de dag helpt om tot rust te komen en dat ze hierdoor ook voor zichzelf momenten van rust gaan creëren.
- De kleuters nemen gericht en intens waar met de zintuigen door te voelen aan de verschillende materialen in deze hoek.
- De kleuters experimenteren en exploreren met plastische materialen zowel bij het maken van de materialen als in de hoek.
- De kleuters voeren een gesprek over zich veilig voelen met de klasgenoten en een bekende volwassenen.

Materiaal

- Foto's van de kleuters
- Knuffels van de kleuters
- Voelmat: nootjes, kunstgras, piepschuim, ribkarton, dopjes van flessen, stof...
- Regenbuis: lange buis, nootjes, steentjes, maïs, rijst
- Sensory bottles: goed sluitbare flessen, baby-olie, doorzichtige vloeibare lijm, glitter, voedingskleurstof, kleine spullen zoals schepjes/ knickers/ mini-figuurtjes/ oogjes..., warm water.

Ruimtelijke organisatie

De inleiding kan je klassikaal doen of in kleine groepjes. Het midden gaat over de hoek naar keuze die je in je eigen klas kiest.

ACTIVITEIT

Inleiding

Soms is het voor de peuters/ jongste kleuters niet altijd makkelijk (zeker in het begin) om een veilig gevoel te krijgen in een omgeving die volledig nieuw is. Daarom gaan we hier aan de slag met een veilige hoek waar de kleuters rust en veiligheid kunnen vinden.

De leerkracht gaat hierbij eerst en vooral aan de slag door een klassikaal gesprek te voeren met de kleuters. Hierbij kunnen volgende vragen helpen:

- Wie is bij jou thuis je beste vriend?
- Heb je een knuffel thuis die je een veilig gevoel heeft zo ja, hoe heet jouw knuffel?
- Hoe word je thuis getroost wanneer je je niet zo lekker of verdrietig voelt?
- Heb je speelgoed thuis die je kan troosten of waar je je echt goed bij voelt?
- ...

Door dergelijke vragen te stellen aan de peuters/ jongste kleuters kan je al een beter beeld schetsen over hoe de kleuters het liefst getroost worden of hoe je hen een veilig gevoel kan geven.

Midden

Vervolgens kan je samen met de kleuters aan de slag gaan om deze hoek in te richten. Hiervoor zijn verschillende mogelijkheden.

1. Creëer een hoek door elementen uit de veilige omgeving van de kleuter (hun thuis/ ouders) te integreren in de klas.
  - Hier kan je bijvoorbeeld een knuffel toevoegen die elke peuter/ kleuter kan meenemen van thuis.
  - Je kan ook foto's kleven van de persoon die de peuters/ kleuters rust en veiligheid bieden.
  - Je kan de ouders bevragen over hoe het kind zich het veiligste voelt in de klas en hoe deze hoek hun kind kan helpen.
2. Maak de hoek gezellig door verschillende soorten lichtjes op te hangen.
  - Hang een lichtenslinger op in deze hoek.
3. Je kan zelf heel wat materialen maken die rustgevend zijn voor de kleuters. Dit kan je samen met de kleuters maken. Dit zal de betrokkenheid en interesse naar de veilige hoek verhogen
  - Maak samen met de kleuters een voelmat. Dit kan met allerlei materialen die je op de speelplaats vindt of materiaal die je in de klas niet meer gebruikt. Voorbeelden van materialen: nootjes, kunstgras, piepschuim, ribkarton, dopjes van flessen, stof...

- Maak een regenbuis. Vul een lange buis met maïs, rijst, steentjes ... Het geluid van deze regenbuis kan de kleuters tot rust brengen.
- Maak zelf sensory bottles:
Doe 200 ml babyolie in de fles. De rest van de fles vul je met warm water dat blauw gekleurd is met voedingskleurstof. Vervolgens stop je er spulletjes naar keuze in. Vergeet zeker niet om de glitters eraan toe te voegen.

Slot

Observeer hoe de kleuters met deze hoek aan de slag gaan. Op deze manier kan je kijken of je iets specifiek moet toevoegen of kan je iets wegdoen wanneer je merkt dat het overbodig wordt. Observeer ieder kind individueel. Op deze manier kan je tegemoetkomen aan de noden van ieder kind.

Variatie

- Je kan verschillende soorten *sensory bottles* maken. Ik heb hiervan één voorbeeld gegeven met baby-olie maar je kan er ook met doorzichtige lijm maken. Ook kan je zelf de kleuren veranderen...
- Je kan variëren in verschillende soorten lichten en materialen in deze hoek. Dit hangt af van de noden van je klas.

Differentiatie

Differentiatie naar boven:

Naar gelang de kleuters ouder worden en zich volledig veilig voelen in de klas kan je enkele materialen wegnemen en vervangen door ander materiaal. Dit hangt ook volledig af van de klasgroep en hoe ze omgaan met deze hoek. Bij oudere kleuters zou ik aanraden om ook zoveel mogelijk materialen voor in deze hoek zelf te maken.

Differentiatie naar beneden:

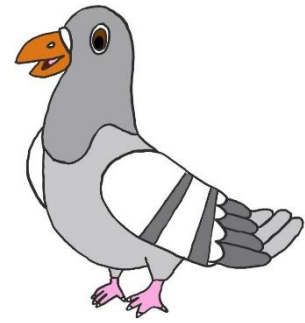
Je kan de hoek samen vormgeven en inrichten wanneer het voor de kleuters te moeilijk is om sommige materialen zelf te maken.

SDG 16

Yogamoment samen met lager

Kamer: veiligheid

Leeftijd: Alle kleuterklassen + derde graad

Doelen + concretisering

Bewust sociale rollen opnemen die zowel het individueel als het groepsbelang ten goede komen in diverse situaties en contexten

- Leiding aanvaarden en opvolgen
- Leiding aanvaarden en opvolgen > 4-8j Correct uitvoeren wat iemand voordoet - richtlijnen opvolgen - leiding kunnen volgen - in het samenspel meedoen met een vooropgesteld groepsdoel
- Hulp vragen en aanvaarden
- Hulp vragen en aanvaarden > 2.5-12j hulp van anderen aanvaarden - veiligheid opzoeken

Bewegingsenergie en spierspanning doseren en tot rust komen

- 4-5j Het totale lichaam op vraag kunnen opspannen en ontspannen
- 5-12j Stil liggen en contact van anderen toelaten
- 5-12j In rust de eigen ademhaling bewust beleven en er controle over houden

Durven fantaseren en verbeelden

- 2.5-6j Plezier beleven aan verzonnen situaties - de werkelijkheid speels benaderen en opgaan in de eigen fantasie

Concretisering

- De kinderen laten contact en leiding van anderen toe en aanvaarden dat ze hulp geboden worden.
- De kinderen spannen hun lichaam op en ontspannen wanneer dit nodig is doorheen de verschillende poses
- De kinderen leven zich per pose in in het dier en zijn houding.

Materiaal

- bundel yoga-poses (deze bundel kan je vinden in de bijlage)
- PowerPoint
- beamer/ laptop
- pluimen

Ruimtelijke organisatie

Inleiding: eigen klas

Midden: open/ grote ruimte (vb. sportzaal)

Slot: open/ grote ruimte of eigen klas

ACTIVITEIT

Inleiding

Doe aan sfeerschepping door eerst een vooral de lichten te dimmen en in de kring/ de klas en door voldoende ruimte te voorzien zodat ieder kind de bewegingen kan uitvoeren. Leg daarna wat rustige muziek op en vertel aan de kinderen dat ze in kleermakerszit op de grond mogen zitten.

Om het yogamoment samen met de lagere klassen in te leiden, beginnen we met een klein yogamoment in de klas zelf. We proberen enkele oefeningen uit te voeren die we straks ook zullen doen. We doen een vijftal oefeningen. Toon daarvoor dus ook al de verschillende prenten aan de kinderen. Zo kunnen ze een vijftal poses uitkiezen die zij al even in de klas willen oefenen. Hierna neem je de kinderen mee naar de afgesproken zaal waar de kinderen van het lager onderwijs wachten op de kleuters.

Midden

Plan vooraf al groepjes. Bespreek met je collega van de lagere school welk kind je het best bij één van jouw kleuters zet. Zorg op voorhand ook eventueel voor stipjes of matjes op de grond zodat de kinderen een vaste plaats hebben.

Het is de bedoeling dat de kinderen van de lagere school de kleuters begeleiden gedurende de yoga-oefeningen. De yoga-poses worden voorgesteld aan de hand van dieren. De kinderen van het lager onderwijs tonen deze pose steeds even kort voor aan de kleuters en helpen ze nadien deze poses aan te nemen.

Projecteer de poses één voor één aan de hand van een beamer zodat deze duidelijk zichtbaar zijn voor alle kinderen. Zorg ervoor dat ook hier weer een rustige sfeer aanwezig is. Gebruik eventueel muziek om de kinderen rustig te krijgen.

Er zijn in totaal een vijftiental poses namelijk:

De luitard, het varken, de poes (2x), het nijlpaard, de vos, de aap, de hond (2x), de panda, de flamingo, de olifant, het konijn, de kikker en de pinguïn. De prenten kan je vinden achter deze voorbereiding.

Begin voor elke nieuwe pose met de zin: 'We proberen nu eens 'de luitard' uit.'

Slot

Tot slot blijven we nog even in de zaal en wachten we tot de andere klas weg is of gaan we naar onze eigen klas.

We sluiten de activiteit op een rustige manier af. Hiervoor gebruiken we een pluim die Dorian Duif van deze SDG symboliseert.

Deel aan ieder kind pluimpje uit en laat ze er even kort mee experimenteren. Spreek op voorhand een teken af zodat de kinderen weten wanneer ze terug rustig moeten worden.

Voer samen met de kinderen de volgende opdrachten uit en maak daarbij de nodige afspraken. Voorbeeld: wanneer ik stop met uitbeelden, stoppen jullie ook, je houdt het rustig...

- Ademhaling met pluimpje van duif. De ademhaling van de kinderen wordt gecontroleerd door het spelen met een pluim. Wanneer het pluimpje hoog wordt gehouden ademen de kinderen in, wanneer het laag wordt gehouden ademen de kinderen uit.
- De kinderen liggen neer op de grond en blazen het pluimpje omhoog en laten het rustig op hun gezicht neervallen. Dit doen we enkele keren.
- De kinderen mogen één partner kiezen en kriebelen elkaar elk om de beurt.
- Blazen op het pluimpje en verschillende richtingen uit blazen

Tenslotte bewegen de kinderen zo licht en sierlijk als een pluimpje naar de deur van de zaal om zo (eventueel) terug naar de klas te gaan.

Variatie

- Laat de kinderen ook eens zelf yoga-poses uitvinden. Zij kennen tenslotte hun lichaam het beste en weten wat ze wel of niet zullen kunnen.

- Laat de kinderen zelf oefeningen met de veren uitvinden.

Differentiatie

Er is over het algemeen al een verschil tussen de poses. Er zitten makkelijkere en moeilikere poses tussen.

Differentiatie naar beneden:

- Help de kinderen die het motorisch wat moeilijker hebben ook zelf en reken niet enkel op de hulp van de kinderen van het lager onderwijs.

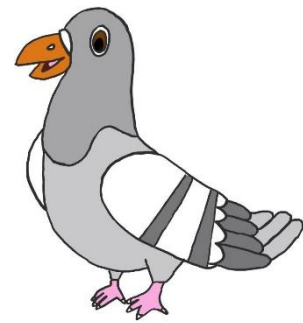
Differentiatie naar boven:

- Vraag aan de kinderen of ze zelf nog nieuwe yogaposes kennen. Laat ze dit tonen aan de groep en voer deze dan samen uit.

SDG 16
Godsdienstmoment: de ark van Kosmos
(gebaseerd op: de ark van Noach)

Kamer: vrede

Leeftijd: Alle kleuterklassen

Doelen + concretisering

IVoc4

Alleen en met anderen kritisch reflecteren op ervaringen en bevindingen en daaruit leren

- 4-6j Onder begeleiding reflecteren op ervaringen en bevindingen -

MUva3

De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

- Drama > Drama met materialen > 2.5-6j Experimenteren met vertrouwde materialen - experimenteren met allerlei attributen - met poppen en figuren een (bestaand) verhaal spelen -

RKlg3

In Bijbelverhalen, geloofsverhalen, geloofsbeelden en rituelen op het spoor komen wat christenen beluisteren als Gods woord voor mensen vandaag. Het eigen verhaal hiermee verbinden

- Verkennen: > Via verschillende ervaringskansen het verhaal met zijn personages ontdekken
- Verdiepen: > Zich inleven in de figuren van een Bijbel- of geloofsverhaal

Concretisering

- De kinderen reflecteren aan de hand van de essentie van het verhaal over hun ervaringen rond onverdraagzaam zijn etc.
- De kinderen spelen het verhaal dat ze eerder zagen na aan de hand van stokpopjes.
- De kinderen verdiepen zich in het Bijbelverhaal van de Ark van Noach.

Materiaal

- prenten van de dieren
- prent van duif met takje
- prent regenboog
- brochettestokjes
- isomoblok
- poppenkast

Ruimtelijke organisatie

Inleiding: kring
Midden: hoekjes
Slot: kring

ACTIVITEIT

Inleiding

Verhaal:

Ku Leuven - Thomas Godsdienstonderwijs - De Ark van Noach. (2020, 20 januari). Geraadpleegd op 16 mei 2020, van <https://www.kuleuven.be/thomas/page/ark-van-noach/>

Maak van de prenten van de dieren aan de hand van brochettestokjes stokpopjes. Druk elk dier tweemaal af (behalve het nijlpaard) je hebt namelijk een mannetje en een vrouwtje nodig voor het verhaal. Aan de hand van een isomoblok kan je de ark maken. Daar kleef je de prent van de ark op waarna later in het verhaal (wanneer de dieren op de boot stappen) alle dieren in het isomoblok kunnen geprikt worden. Op die manier kan het verhaal verteld worden als een poppenspel. In plaats van de dieren die normaal in het verhaal gebruikt worden gebruiken we de dieren van Kosmos.

Zorg ervoor dat alle kinderen je voorstelling voldoende kunnen zien. Een poppenkast kan eventueel voor nog meer beleving bij de kinderen zorgen. Je kan het poppenspel inleiden aan de hand van een functioneel lied. Voorbeeld: Steef Coorevits, Yves Bondue – de poppenkast uit Boink Kadul! Op die manier wordt de sfeer geschept en kan je rustig aan je poppenspel beginnen.

'Ik ben Noach en ik ben héél lang geleden geboren, nog voor Jezus geboren werd. Héél heel lang geleden, toen ik nog jong was, waren er ook al mensen op de aarde. Die mensen maakten veel ruzie en deden helemaal niet wat God wilde. Dat maakte God verdrietig en boos. Hij wilde graag dat de wereld opnieuw vredevol en fijn zou zijn, zonder ruzie.

God zei me dat ik een ark moest bouwen die tegen een stevig onweer kon. Gelukkig is er hier in het oerwoud veel hout te vinden om een ark te bouwen.

(Wijs naar de klas en gebaar dat je klas het oerwoud is)

Van elke diersoort moest ik één koppel meenemen. Een mannelijk en een vrouwelijk dier. Dus deed ik wat God me had opgedragen en bouwde een ark. Maanden heb ik gewerkt om die ark af te krijgen!

Oei oei oei, nu begint het nog te regenen. Ga je maar snel verstoppen in het oerwoud, daar kan je schuilen voor de regen.

Toen begon het harder te regenen en ik begreep dat het tijd was om te doen wat God me had opgedragen. Telkens er een dier naar de ark kwam maakte het zijn eigen geluidje en liep zoals alleen dat dier het kan.'

Vraag aan de kinderen om samen met jou het geluid van het dier te maken terwijl je ze er één voor één bij neemt.

'Goed zo iedereen veilig in de ark. Alle diersoorten zijn net op tijd veilig hier geraakt, want het begint heel hard te regenen, zelfs te stormen. Alles loopt onder water en het waait zo hard. De ark schommelt van links naar rechts.

Horen jullie dat? Het is gestopt met regenen. Sssst... Ik denk dat het begint te waaien. Dat is goed, dan waait de wind het water weg. Ik laat een duif vliegen om te weten of er opnieuw land is.'

Laat de duif even wegvliegen en laat deze wat later terugkomen.

'Ja, kijk allemaal. Sta eens op en kijk wie daar aangevlogen komt! Ja, de duif heeft een takje in haar bek dus er is opnieuw land! Joepie, we zijn gered!

De aarde is weer droog en kijk, wat zie ik daar: een regenboog! Een prachtige regenboog. Die regenboog heeft God geplaatst om met ons een afspraak te maken. God belooft dat Hij nooit meer

zoveel regen over de aarde zal uitstorten. Met de regenboog belooft God dat Hij de mensen een nieuwe kans geeft. Zo, nu er opnieuw land is, kunnen we allemaal uit de ark en trekken we de nieuwe wereld in.'

Haal de poppenkast weer weg en laat de kinderen even reageren. Ga even in gesprek en vraag aan de kinderen wat ze allemaal hebben gezien. Probeer op die manier te achterhalen of de kinderen de essentie van het verhaal begrepen hebben. Wanneer dit zo is vertel je aan de kinderen dat ze na de middag of na het spelen zelf eens het verhaal van de ark van Noach mogen uitspelen met de stokpopjes. Daarbij zal het wellicht belangrijk zijn dat jij, als leerkracht, de kinderen hierin begeleidt. Indien dit niet lukt voorzie je best visuele ondersteuning zodat de kinderen het verhaal zelf kunnen naspelen.

Zorg ervoor dat de kinderen met de poppenkast en de stokpopjes kunnen spelen tijdens het vrij kleuterinitiatief. Zo kunnen ze het verhaal oefenen. Dit kunnen ze doen in vaste groepjes of individueel.

Midden

Laat de kinderen rustig worden in de kring. Vraag welke kinderen het verhaal graag eens zouden spelen aan de hand van de stokjes. Geef de kinderen alles wat ze nodig hebben om het verhaal te spelen en ga ook zelf in het publiek zitten. (Zie differentiatie)

Slot

Om af te sluiten gaan we even bidden tot God.

Gebed:

(Maak een kruisteken – vertel aan de kinderen dat ze hun handen open op hun knieën mogen leggen of dat ze een huisje mogen maken met hun handen)

'God, bedankt om ons erop te wijzen dat wij allemaal vrienden moeten zijn. Onze wereld is zoveel mooier wanneer er vrede is. Wij hebben ons lesje nu zeker geleerd en zullen ervoor blijven zorgen dat iedereen goed met elkaar overweg kan. Bedankt, Goed want er is toch niets mooiers dan een wereld waar iedereen zichzelf kan zijn zonder dat iemand boos of verdrietig wordt? Bedankt, God om ons te laten inzien dat wij wat meer verdraagzaam moeten zijn tegenover elkaar. Bedankt, God. Amen.' (Maak een kruisteken)

Variatie

- Indien er kinderen zijn die wat podiumvrees hebben kan je zelf ook meespelen in hun poppenspel.
- Laat de kinderen het geluid van het dier maken en haal het zo boven om het op de ark te plaatsen.

Differentiatie

Differentiatie naar beneden:

- Vertel aan de jongste kleuters een verkorte versie van het verhaal en zorg ook voor voldoende visuele ondersteuning.
- Velen van de jongste kleuters zullen wellicht nog geen poppenkast durven spelen voor de rest van de klas. Dit kan veranderd worden naar: laat ze de poppenkast voor elkaar spelen in de hoeken of laat ze in de kring het verhaal vertellen terwijl jij de popjes bedient.

Differentiatie naar boven:

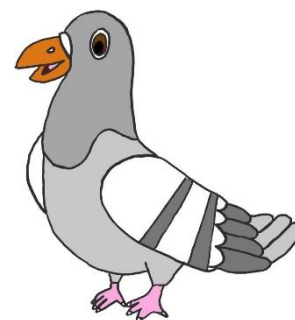
- Laat de kinderen zelf een stukje van het verhaal bij verzinnen.

SDG 16

Filosofisch gesprek: wat is vrede?

Kamer: vrede

Leeftijd: Oudste kleuters

Doelen + concretisering

TOmn2

Een mondelinge boodschap overbrengen

- Spontaan vertellen (over gevoelens, ervaringen, gedachten, handelingen, verwachtingen)

TOmn3

Actief deelnemen aan een gesprek

- Gesprek in kleine kring of groep

IKlg1

Dieper ingaan op de eigen levensbeschouwelijke en spirituele ontvankelijkheid en groei

- 2.5 - 12 Existentiële vragen stellen - open filosoferen en theologiseren zonder sluitende antwoorden te verwachten

Concretisering

- De kinderen brengen mondelinge boodschappen over in een kleine groep.
- Ze stellen zich vragen en filosoferen over een onderwerp waar geen concrete antwoorden op zijn.

Materiaal

- eventueel papier en stiften (om de kinderen hun ideeën te laten tekenen)

Ruimtelijke organisatie

Inleiding/ midden/ slot: kring of aan een tafel

ACTIVITEIT

Activiteit gebaseerd op Leesbrief Vredesweek.

Leesbrief Vredesweek. (2016). Geraadpleegd op 16 mei 2020, van

<https://www.vredesmuseum.nl/download/pax-lesbrief.pdf>

Inleiding

Zorg ervoor dat de kinderen zich goed voelen en dat er een open sfeer is. Op die manier zal er meer uit de kinderen komen. Groepen van 5 à 6 kinderen zijn ideaal. Zorg er eventueel voor dat er wat kaarsjes of lichtjes kunnen branden om hen echt een veilige sfeer te laten voelen. Filosoferen is nog zeer moeilijk voor jonge kinderen, probeer dus gerichte maar geen suggererende vragen te stellen.

Ga met enkele kinderen in de kring of aan een tafel zitten en vertel dat we gaan filosoferen. Ik vraag hen of ze weten wat dit is. Als ze dit niet weten, leg ik het uit.

'Wij zitten hier nu in een klein groepje om te filosoferen. Wie weet wat dit is? Filosoferen is een gesprek hebben over iets waar geen juist of fout antwoord op bestaat. Het gaat over dingen waar niemand een antwoord op weet. Je mag dus gerust zeggen wat je zelf denkt want niemand weet of het juist of fout is.'

Maak vooraf enkele afspraken zoals:

'We laten elkaar uitspreken'

'Een juist of een fout antwoord bestaat hier niet'

'We hebben respect voor elkaars antwoorden'

Ik start met de startvraag om de kinderen te prikkelen.

Startvraag: Wat is vrede volgens jullie? (Dit kunnen de kinderen uittekenen of gewoon vertellen)

Midden

Onderzoeksplan

- 1) Wat zou er gebeuren als het altijd vrede was? Wat zou er gebeuren als er nooit meer oorlog was? Is vrede altijd goed? Wiens leven zou veranderen als er overal vrede was? Zou jouw leven ook veranderen? (Wat zou er dan veranderen...)
- 2) Hoe komt het dat er oorlog is? Is ruzie hebben hetzelfde als oorlog? Kunnen mensen die erg van elkaar verschillen in vrede leven? Als er vrede is, is er dan geen ruzie? Kan ruzie ook goed zijn? Kan oorlog ook goed zijn?
- 3) Wat is het verschil tussen oorlog en vrede? Is vrede fijn voor mensen?

Analytisch moment met kernvraag: wat is vrede?

Probeer steeds een onwetende houding aan te nemen. Tenslotte kunnen wij, als leerkrachten, ook niet met 100% zekerheid zeggen wat vrede is. Bevestig noch ontken eender welke theorie van de kinderen en stel dat alles mogelijk is.

Slot

Aan het einde van het gesprek vat je de verschillende visies nog eens samen.

'... vond dat...'

'Terwijl.... vond dat...'

'Wat vind jij daar van...?'

Benadruk daar ook nog eens dat er geen juiste antwoorden zijn en dat je ook zelf niet weet wat klopt en wat niet. De antwoorden van de kinderen kan je eventueel uittekenen (of hen ze laten uittekenen) om zo een duidelijk overzicht te hebben.

Om af te sluiten kan er nog een kort gesprekje aangegaan worden om naar de belevingen van de kinderen te polsen.

'Vonden jullie dit leuk om te doen?'

'Vonden jullie dat moeilijk?'

'Waarom wel?'

'Waarom niet?'

Variatie

Differentiatie naar beneden:

- Probeer een begin van een zin te vormen zodat de kinderen kunnen inspringen. Doe dit wel zonder dat je je eigen idee blootgeeft. Voorbeelden: Denk jij dat..., hoe zou jij het vinden als...

Differentiatie naar boven:

- Laat de kinderen zelf eens een vraag stellen.

- Speel de vragen/ antwoorden door aan de andere kinderen

Differentiatie

/

Suggesties voor andere SDG's

Infoblad SDG 1

SDG – Geen armoede

Deze SDG streeft ernaar om armoede uit te roeien. Er zijn nog steeds mensen die het moeilijk hebben met de elementaire menselijke behoeften. Dit is natuurlijk niet alleen bij ons van toepassing, maar ook in Zuid-Azië en Sub-Sahara Afrika, waar nog 80 procent van de mensen in armoede leeft. Klimaatveranderingen, conflicten en voedselonzekerheden zorgen ervoor dat er nog meer werk is om mensen uit de armoede te halen.

In dit huis leggen we vooral de nadruk op wat is arm of rijk zijn precies? En we willen hier ook de focus leggen op dat iedereen belangrijk is ongeacht je financiële status.

Huis 1

Huis 1 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 2 kamers. Alle 2 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 1:

1. **Kamer van wat armer zijn:** dit is natuurlijk een moeilijk thema om aan te halen bij de kleuters. Het is dan ook niet de bedoeling dat dit zeer letterlijk wordt genomen. Hier kan je de verschillen aanklaarten over hoe armoede wordt ervaren in verschillende landen.
2. **Kamer van wat rijker zijn:** hier is het natuurlijk ook zoals bij de kamer hierboven dat dit niet al te letterlijk genomen kan worden.

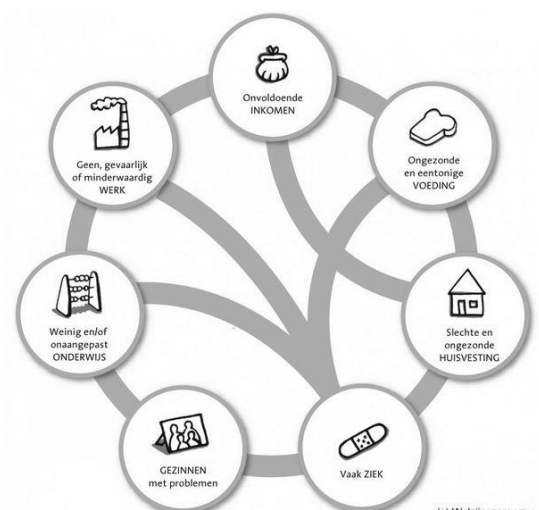

Mogelijke activiteiten

Bij het uitwerken van de activiteiten rond deze SDG kan je rekening houden met de tekening die je hiernaast ziet staan. Hier zie je allemaal elementen staan die zowel een oorzaak of een gevolg kunnen zijn en elkaar heel sterk beïnvloeden. Op deze manier wordt armoede een web waar je moeilijk uitgeraakt.

Verhaalsuggesties

- Een dag met Robby van Kolet Janssen (jongste en oudste kleuters)
- Twee vrienden van Kolet Janssen (jongste en oudste kleuters)
- Wereld in nood – Armoede van Louise Spilsbury (oudste kleuters) (vereenvoudigd vertellen)

(c) Welzijnszorg vzw

Thema's en projecten

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden.

Thema's:

- Sinterklaas
- Iedereen hoort erbij

Projecten waar je rond kan werken:

- Broederlijk delen
- 17 oktober – Dag van de armoede

Infoblad SDG 2

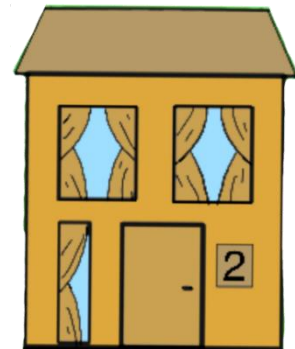
SDG – Geen honger

Een struikelblok voor ontwikkeling blijft helaas in verschillende landen extreme honger en ondervoeding. De oorzaak van ondervoeding ligt bij de aantasting van het milieu, droogte en verlies van biodiversiteit.

Huis 2

Huis 2 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 2 kamers. Alle 2 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 2:

1. **Kamer van landbouw:** de landbouw heeft in deze SDG een groot aandeel. Ze willen tegen 2030 de landbouwproductiviteit en inkomens verdubbelen voor de kleine voedselproducenten. Landbouw ligt voor grotendeels aan de basis van ons voedsel. We denken hier niet altijd over na en daarom willen wij bij deze SDG de landbouw in de kijker zetten.
2. **Kamer van vergelijking:** wanneer je deze SDG zal vergelijken met ons land en andere landen zal je grote verschillen zien. Het voedselgebruik, mogelijkheid om tot voedsel te komen, manier van voedsel bereiden, prijzen van voedsel zijn overal heel verschillend. Het is dan ook zeker interessant om te gaan kijken hoe dit er in andere landen aan toegaat en op deze manier kan er ook gekeken worden of ieder land tot evenveel voedsel beschikt zoals wij dat hebben.

Activiteiten

Je kan hierrond verschillende activiteiten uitvoeren in allerlei thema's. Een website waar je activiteiten kan vinden is <http://www.voedselwacht.be/>. Je kan je thema selecteren en vind je enkele activiteiten.

Rond de actieve voedingsdriehoek kan je ook enkele activiteiten geven.

Het is wel belangrijk om aan de kinderen duidelijk te maken dat niet iedereen evenveel voedsel tot zijn/haar beschikking heeft.

Verhaalsuggesties

- Tijn Konijn heeft honger van Claudia Rueda (jongste kleuters)
- Krokodil heeft honger van Aurélia Higueta (jongste kleuters)
- Rupsje Nooit Genoeg van Eric Carbé (jongste en oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden.

Thema's:

- De boerderij
- De supermarkt
- Gezonde voeding
- Eten en drinken (peuters)
- Op restaurant

Projecten waar je rond kan werken:

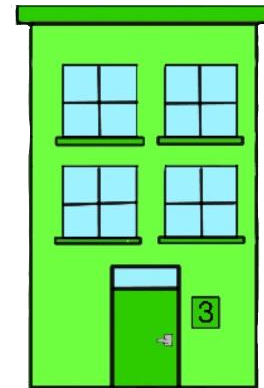
- Broederlijk delen: sobere maaltijd
- 16 oktober - Wereldvoedseldag: je kan hierrond veel activiteiten vinden van 'Djapo'.

Infoblad SDG 3

SDG – Goede gezondheid en welzijn

Hierin hebben we al vooruitgang geboekt tegen belangrijke oorzaken van ziekte en dood. De levensverwachtingen zijn al extreem gestegen.

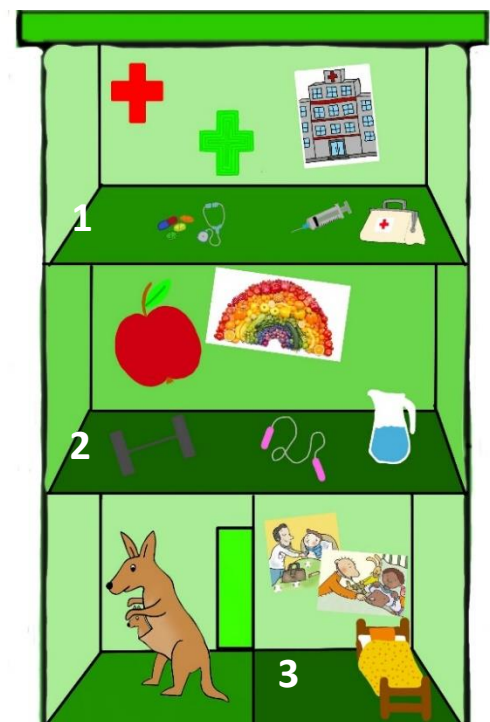
Een goede gezondheid is essentieel voor een duurzame ontwikkeling. Deze twee hebben een onderlinge verbondenheid. Maar toch is de wereld niet op weg om de gezondheid gerelateerde SDG's te bereiken. De vooruitgang voorloopt oneven, zowel tussen als in landen. Er is een verschil van 31 jaar tussen de landen met langste en kortste levensverwachting. Terwijl er landen zijn die grote vooruitgangen maken, verstopt het nationaal gemiddelde de vele landen die achterblijven.

Huis 3

Huis 3 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 3 kamers. Alle 3 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 3:

- 1. Kamer van gezondheidsdiensten:** waar ga je naartoe wanneer je je niet zo lekker voelt? Wie kan je helpen? In deze kamer vind je hier een antwoord op. In andere landen zijn de gezondheidsdiensten niet altijd even toegankelijk als bij ons en hoe gaat het daar in zijn werk? Wat doen de verschillende gezondheidsdiensten om mensen te helpen?
- 2. Kamer van gezond zijn:** een gezonde levensstijl kan ervoor zorgen dat je minder snel ziek wordt. Gezonde voeding en een evenwichtige maaltijd heeft hier ook een aandeel in. De voedingsdriehoek helpt je op weg naar een gezonde levensstijl. Zowel voeding, drinken, beweging, mentale gezondheid... zijn hier van belang.
- 3. Kamer van ziek zijn:** deze kamer gaat vooral over wat ziek zijn precies is en wat komt hier allemaal bij kijken. Je kan echt ziek zijn maar je kan jezelf ook pijn gedaan hebben waarvoor je ook naar de dokter of ziekenhuis moet. Soms krijgen we een vaccinatie om niet ziek te houden. Soms kan ziek zijn heel ernstig zijn en kan je moeilijk genezen. Deze kamer laat de kinderen dus vooral kennismaken met het ziek zijn en hoe kunnen we hieraan werken.

Mogelijke activiteiten

Filosofisch gesprek over gezondheid: 'wat heeft een mens nodig om gezond te zijn?', leerwandeling op zoek naar gezondheidsdiensten, wat heeft de dokter allemaal bij zich?

Verhaalsuggesties

- Anna is ziek van Kathleen Amant (jongste kleuters)
- Kikker is ziek van Max Velthuis (jongste kleuters)
- Mama is heel ziek van J. Moore-Mallinos (oudste kleuters)
- Gulzige geit van Petr Horáček (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden

Thema's:

- De dokter
- Ziek zijn
- De hulpdiensten
- Ziek en gezond

Projecten waar je rond kan werken:

- 19 mei – Dag van de huisarts
- 12 mei – Dag van de verpleging
- 8 mei – Dag van het Rode Kruis
- 7 mei - Wereldgezondheidsdag

Infoblad SDG 4

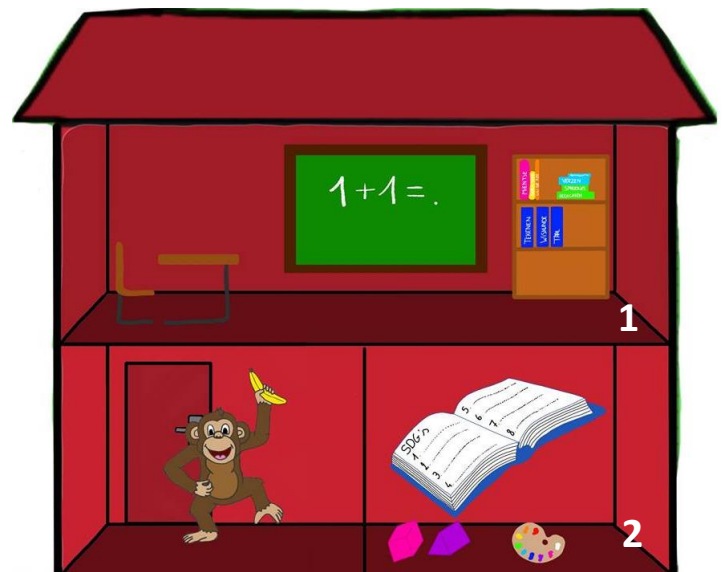
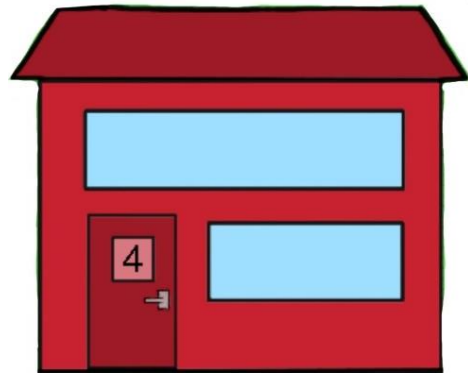
SDG – Kwaliteitsonderwijs

Er is sinds 2000 al een enorme stap vooruit gezet bij het bereiken van het doel universeel basisonderwijs. Het wereldwijde aantal niet-schoolgaande kinderen is bijna met de helft gedaald. Het bereiken van kwaliteitsvol en inclusief onderwijs voor iedereen toont opnieuw aan dat onderwijs een van de sterkste motoren is voor duurzame ontwikkeling.

Huis 4

Huis 4 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 2 kamers. Alle 2 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 4:

1. **Kamer van onderwijs:** ieder kind heeft recht op onderwijs. Jammer genoeg is dit niet iets wat in alle landen ook gebeurt. Er zijn nog steeds kinderen die niet naar school kunnen gaan. Wanneer je het onderwijs bij ons vergelijkt met de andere landen zal je ook grote verschillen opmerken.
2. **Kamer van leren:** het onderwijs zorgt ervoor dat wij inhouden leren op school. Maar waar brengt ons dit naartoe in de toekomst. Deze kamer gaat ook zeker en vast over de favoriete vakken van de kleuters en wat ze leuk vinden op school!

Mogelijke activiteiten

Mondiale vorming over verschillende soorten van les geven in andere landen, ervaringsgesprek over wat de kleuters leuk zouden vinden om te doen op school of nieuw speelgoed/ lesmateriaal die ze zouden integreren.

Verhaalsuggesties

- Karel gaat naar school van Liesbeth Slegers (jongste kleuters)
- Ik ga niet naar school! van Lauren Child (jongste kleuters)
- Basisschool Pierewiet! van Marianne Witte (jongste kleuters)
- Het kleurenmonster gaat naar school van Anna Llenas (jongste en oudste kleuters)
- Naar school van Jozua Douglas en juf Maike (oudste kleuters)
- De smoezels gaan naar school van Erhard Dietl (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden

Thema's:

- Terug naar school!

Projecten waar je rond kan werken:

- 24 januari – Dag van het onderwijs
- Bij Unicef is er een mogelijkheid om meter of peter van een kindje te worden. Dit kan je ook als klas doen. Organiseer samen met de kleuters iets waardoor je geld inzamelt. Op deze manier kan je elke maand een gift geven. De gift zal ervoor zorgen dat een kind naar school kan gaan maar zal ook zorgen voor de essentiële noden van het kind (voeding, gezondheid, hygiëne, toegang tot zuiver water...). Dit kan dus ook zeker en vast toegepast worden bij andere SDG's.

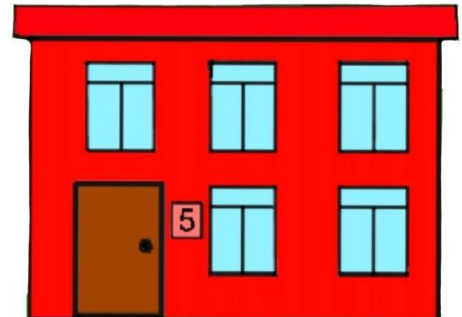

Infoblad SDG 5

SDG - Gendergelijkheid

Het stoppen van discriminatie van meisjes en vrouwen is een fundamenteel mensenrecht. Het is van groot belang voor een duurzame ontwikkeling. Het is bewezen dat de 'empowerment' van de vrouwen en meisjes onze economische groei en ontwikkeling stimuleert.

In sommige regio's zijn er echter nog steeds grote ongelijkheden, waarbij de vrouwen niet dezelfde arbeidsrechten krijgen als de mannen. Seksueel geweld en uitbuiten, ongelijke verdeling van huishoudelijk werk, discriminatie in het openbaar ambt... blijven grote struikelblokken.

Huis 5

Huis 5 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 3 kamers. Alle 3 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 5:

1. **Kamer van welbevinden:** het is belangrijk om je goed in je vel te voelen. Een mentaal welbevinden. Er bestaan verschillende manieren om je welbevinden op te krikken. Bekijk met de kleuters wat je hiervoor allemaal kan doen.
2. **Kamer van je eigen lichaam:** deze kamer gaat vooral over het lichaam van de kleuters. Uit wat bestaat ons lichaam allemaal. De kleuters zullen hier gaan merken dat iedereen zijn lichaam anders kan zijn en dat iedereen er anders uitziet.
3. **Kamer van identiteit:** iedereen heeft een eigen identiteit. Je lichaam kan er wel anders uitzien dan hoe je jezelf ziet en voelt.

Mogelijke activiteiten

In de Toolkit: gender in de kleuterklas van organisatie Rosa kan je activiteiten vinden rond gendergelijkheid en hoe je dit kan aanbrengen in de klas (Je kan dit vinden door op deze link te klikken: [https://rosavzw.be/Rosa Toolkit Gender%20in%20de%20kleuterklas.pdf](https://rosavzw.be/Rosa_Toolkit_Gender%20in%20de%20kleuterklas.pdf)), open gesprek over het doorbreken van stereotypen: 'vinden jullie het raar wanneer een jongen met een pop speelt?'

Verhaalsuggesties

- Honden doen niet aan ballet – Anna Kemp en Sara Ogilvie (jongste kleuters)
- De ongelooflijke Olivia van Ian Falconer en vertaald door Tjibbe Veldkamp (jongste kleuters)

- Meneer Kadinsky was een schilder – Daan Remmerts de Vries (jongste kleuters)
- Het lammetje dat een varken is van Pim Lammers (oudste kleuters)
- Iedereen heeft een rood roze hart van Claudia Koole (oudste kleuters)
- Koning en Koning – Linda de Haan & Stern Nijland (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden.

Thema's:

- Dit ben ik
- Moederdag
- Vaderdag
- Ouderdag
- Carnaval
- Halloween
- Dit is een interessant thema om te gebruiken als schoolfeest

Projecten waar je rond kan werken:

- 8 maart: dag van de vrouw
- 7 augustus: internationale transgenderdag
- 11 oktober: wereldmeisjesdag
- 19 november: internationale mannendag

Infoblad SDG 6

SDG – Schoon water en sanitair

Er wordt in meer en meer landen waterstress ervaren. De toenemende droogte en woestijnvorming verergeren dit allemaal. Er wordt voorspeld dat tegen 2050 ten minste één op de vier mensen terugkerende watertekorten zal hebben.

Het voorzien van veilig en betaalbaar drinkwater tegen 2030 zorgt ervoor dat we moeten investeren in infrastructuur, dat we sanitaire voorzieningen aanbieden en dat we hygiëne gaan aanmoedigen. Ook is het herstellen en beschermen van water gerelateerde ecosystemen van groot belang.

Huis 6

Huis 6 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 2 kamers. Alle 2 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 6:

1. **Kamer van hygiëne:** hygiëne is zeer belangrijk. Leer de kleuters zelfstandig zorgen voor hun persoonlijke hygiëne. Leer ze tandenpoetsen, zich wassen, ...
2. **Kamer van watergebruik:** water is iets wat we elke dag gebruiken. We moeten hier zuinig mee leren omgaan met ons water. Hier kan je ook aan bod laten komen hoe regen ontstaat en hoe je regenwater kan gebruiken in je dagelijkse leven. Hoe kan je water hergebruiken?

Mogelijke activiteiten

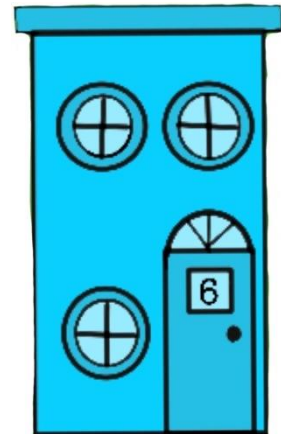
Organiseer iets rond wereldwaterdag, maak samen met de kinderen een waterfiltersysteem en onderzoek deze, overloop de waterkringloop aan de hand van visualisatie en voer deze uit, kijk eens over de grenzen heen in andere werelddelen; hoe komen zij aan water? Is dat altijd schoon water? Hoe doen zij aan persoonlijke hygiëne?

Djapo heeft 4 themabundels over water, waarvan 1 geschikt is voor de kleuterklas 'Water, een zee van mogelijkheden'. Dit is de link waarop alle info te vinden is over deze bundel:

<https://djapo.be/themabundel-water-oudste-kleuters/> Op Djapo vind je een kleine bundel over Water met Gloop en Teo. In deze bundel zijn enkele activiteiten en een verhaal hieronder te vinden. Op deze link vind je al het downloadbaar materiaal: https://djapo.be/water_gloobteo/

Verhaalsuggesties

- Kikker in het water van Max Velthuijs (jongste kleuters)
- Klimaatjes: Plasticsoep van Judith Koppens Judith Koppens (oudste kleuters)
- De kringloop van water van Kay Barnham (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden

Thema's:

- Water
- De zee (zomer)
- Beroepen (de loodgieter)
- Hygiëne
- Ons huis (badkamer, keuken, wasmachine ...)

Projecten waar je rond kan werken:

- 20 maart – Wereldwaterdag
- Themabundel 'water' van Djapo

Infoblad SDG 7

SDG – Betaalbare en duurzame energie

De bevolking blijft groeien, hierdoor zal de vraag naar goedkope energie en een economie die afhankelijk is van fossiele brandstoffen een enorme verandering voor ons klimaat met zich meebrengen.

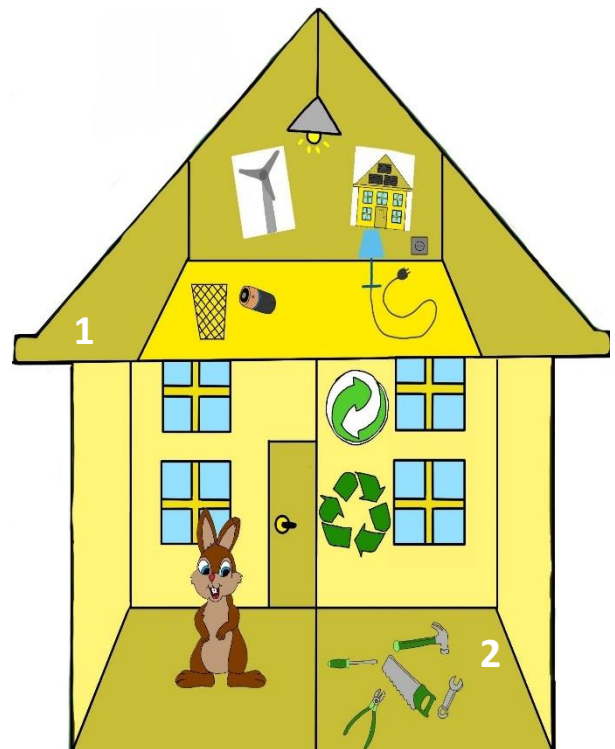
Investeren in wind-, zonne- en thermische energie, de energieproductiviteit verbeteren en voor iedereen energie garanderen is van essentieel belang om SDG 7 te bereiken tegen 2030.

Huis 7

Huis 7 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in kamers. Alle 2 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 7:

1. **Kamer van energie:** wat is energie precies en welke soorten energie bestaan er?, ga samen met de kleuters opzoek naar waar ze energie verspillen. Laat ze hier vooral probleemoplossend denken. Ga op onderzoek met de kleuters.
2. **Kamer van herbruikbare materialen:** leer de kinderen recycleren en hergebruiken. Wat kan je allemaal sorteren? Hoe kan je dingen hergebruiken?

Mogelijke activiteiten

Maak een reparatiehoek in de klas waar de kinderen zelf gebroken zaken kunnen repareren, kijk samen met de kinderen hoe apparaten werken

Op MOSVlaanderen is er een kamishibai die hierover gaat. Het verhaal heet 'Reus Gommaar is boos'. Als je op deze link klikt, kan je het verhaal vinden: <https://www.mosvlaanderen.be/reus-gommaar-is-boos-kamoshibai-over-duurzame-energie> 'Leon' is het vervolg op 'Reus Gommaar'. Dit verhaal kan je terugvinden door deze link: <https://www.mosvlaanderen.be/leon-kamoshibai-rond-elektriciteit>

Verhaalsuggesties

- Kamoshibai: 'Reus Gommaar is boos' (jongste en oudste kleuters)
- Kamoshibai: 'Leon' (jongste en oudste kleuters)
- Klimaatjes: warme truien van Judith Koppens, Andy Engel (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden

Thema's

- Licht en donker
- Energie/elektriciteit
- Wetenschap

Projecten waar je rond kan werken:

- Dikketruiendag
- 10 oktober – Dag van de duurzaamheid

Infoblad SDG 8

SDG – Eerlijk werk en economische groei

De wereldeconomie blijft zich herstellen, ondertussen zien we echter een trage groei, toenemende ongelijkheid en te weinig banen om de groeiende bevolking bij te houden. Het is de bedoeling om tegen 2030 complete en productieve werkgelegenheid en fatsoenlijk werk te bereiken voor alle mannen en vrouwen.

Huis 8

Huis 8 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 2 kamers. Alle 2 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 8:

1. **Kamer van het geld:** als je werkt, verdien je geld maar hoe ga je hier mee om? Leer de kleuters omgaan met geld. In deze kamer komt ook aan bod hoe je in verschillende landen een ander loon hebt. Niet iedereen heeft het goed op zijn werk en niet iedereen krijgt een waardig loon.
2. **Kamer van werken:** hier kan je verschillende beroepen aan bod laten komen. Wat willen de kleuters later graag worden?

Mogelijke activiteiten

Ga op onderzoek en kijk hoe andere culturen en mensen in andere werelddelen geld verdienen, kijk welke beroepen er allemaal zijn en dat die beroepen allemaal geld verdienen door te werken, zijn er overal dezelfde beroepen?, welke beroepen zijn er allemaal? Dit zijn vragen waar je samen met de kinderen over kan nadenken, maak een beroepenhoek waar de kinderen beroepen kunnen 'uittesten', kijk wat je kan doen met geld, leer de kinderen betalen, ga samen eens naar de bakker of slager.

Verhaalsuggesties

- De beroepenreeks van Liesbet Slegers (jongste en oudste kleuters)
- Later als ik groot ben van Puybaret (oudste kleuters)
- Meneer Poot zoekt werk van Nathalie Slosse (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden

Thema's:

- Beroepen
- De winkel

Projecten waar je rond kan werken:

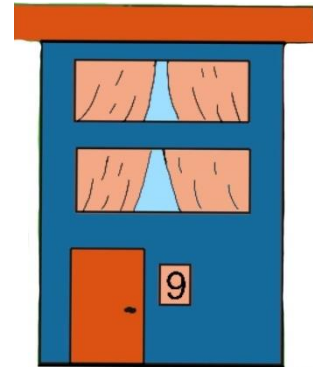
- Broederlijk delen
- 1 mei – Dag van de arbeid

Infoblad SDG 9

SDG – Industrie, innovatie en infrastructuur

Investering in de infrastructuur en de innovatie zijn belangrijke factoren voor een groeiende economische ontwikkeling. Massatransport en hernieuwbare energie worden belangrijker, doordat de helft van de wereldbevolking zich in steden vestigt. Ook de groei van nieuwe industrieën en informatie- en communicatietechnologieën worden steeds belangrijker.

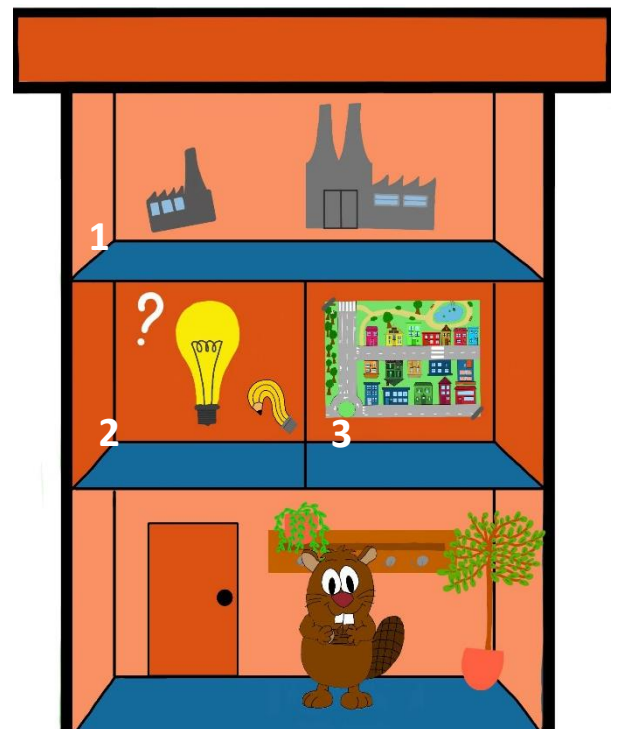

Ook om duurzame oplossingen te vinden is de technologische groei fundamenteel.

Huis 9

Huis 9 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 3 kamers. Alle 3 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 9:

- 1. Kamer van industrie:** In de kamer van industrie kan je de focus leggen op de industrie die spullen en zaken maken die wij gebruiken in het leven. Je kan hierbij de nadruk leggen dat niet alles bij ons wordt gemaakt maar ook in andere landen. En niet alles wordt op een even duurzame manier gemaakt.
- 2. Kamer van innovatie:** In deze kamer staan vernieuwende ideeën vooral centraal. Het nadenken over het oplossen van problemen aan de hand van nieuwe ideeën.
- 3. Kamer van infrastructuur:** Hier kun je de infrastructuur van een stad of dorp bekijken. Wat hebben de mensen hier nodig in het dorp? Wat is er voor hen aanwezig? Wat moet er hier komen om een goed functionerend dorp te hebben?

Mogelijke activiteiten

Investeer in toegang tot communicatiemiddelen (iPad, laptop...), wissel van infrastructuur geef eens les in een buurthuis in plaats van de klas, ga eens op leerwandeling en kijk op straat of iedereen hier alles heeft wat er nodig is (winkel, voetpad, straat, fietspad ...), geef de kinderen een probleem rond industrie of infrastructuur en laat ze nadenken hoe ze dat kunnen oplossen (STEM-activiteit)

Verhaalsuggesties

- Bij Anna in de straat van Kathleen Amant (jongste kleuters)
- Het huis dat Jan heeft gebouwd van Roger Burrows (jongste kleuters)
- Anna en Bas bouwen een stad van Ashild Kanstad Johnsen (jongste en oudste kleuters)
- Welkom op de bouwplaats van Rolf Toyka (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden

Thema's:

- Bouwen
- Ridders en kastelen (vooral voor infrastructuur maar ook innovatie: verschil tussen kastelen van vroeger en huizen van nu)

Projecten waar je rond kan werken:

- 21 april – Dag van de creativiteit en innovatie

Infoblad SDG 11

SDG – Duurzame steden en gemeenschappen

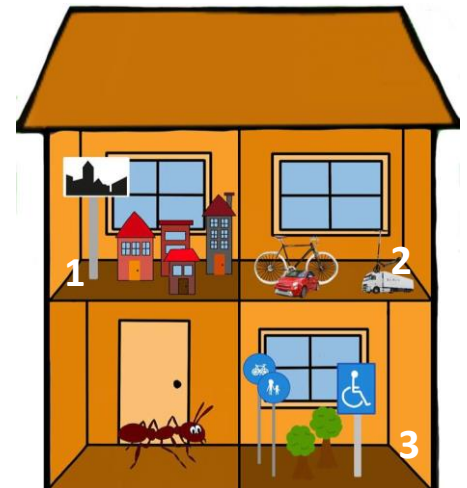
Door de stijging van de bevolking en de toenemende migratie groeien de steden sneller. Dit heeft geleid tot een exponentiële groei in grootsteden. Steden ombouwen tot duurzame steden betekend carrière- en zakelijke kansen ontwikkelen en bieden veilige en betaalbare woningen en veerkrachtige samenleving en economieën opbouwen.

Huis 11

Huis 11 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 3 kamers. Alle 3 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 11:

- 1. Kamer van steden:** De steden zien er allemaal anders uit. Iedereen heeft zijn eigen plaats in de stad. Maar er zijn niet enkel steden, er zijn ook dorpen.
- 2. Kamer van vervoer:** Er zijn verschillende soorten vervoersmiddelen. Iedereen kan zich verplaatsen op een andere manier. Het ene vervoersmiddel is natuurlijk wat milieubewuster dan een ander. Welk vervoersmiddel gebruiken jullie het meest?
- 3. Kamer van ruimtes:** in een dorp of stad zijn er verschillende openbare ruimtes aanwezig. Waarvoor dingen die ruimtes? In deze ruimtes is er ook voor elk wat wils, maar niet alle ruimtes zijn even toegankelijk voor iedereen. Wie kan er daarbinnen?

Mogelijke activiteiten

Maak een wandeling door het dorp en bekijk alle kenmerken, ga op zoek naar verschillende ruimtes in je dorp of stad en kijk waarvoor ze dienen en wie er daarbinnen kan, integreer de wereldkaart en probeer deze aan te brengen (waar ligt ons dorp, ons land...), fietsparcours, kijken welke vervoersmiddelen er allemaal bestaan,

Djapo heeft een verhaal over Gloop en Teo en luchtvervuiling. Op deze link kan je het verhaal vinden: <https://djapo.be/fiets-gloop-teo/>. Verder kan je hier een activiteit aan koppelen over luchtvervuiling en de kinderen hierover laten nadenken.

Verhaalsuggesties

- Tijn op de fiets van Pauline Oud (jongste kleuters)
- Aap op straat van Leo Timmers (oudste kleuters)
- Duurzame oma van Sjoerd Kuyper (oudste kleuters)
- De opgeruimde stad van Coralie Saudo (oudste kleuters)
- Ga voor groen! Van Liz Gogerly (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden

Thema's:

- Mijn straat
- Ons dorp
- Vervoer

Projecten waar je rond kan werken:

- Strapdag

Infoblad SDG 12

SDG – Verantwoorde consumptie en productie

Als we economische groei en duurzame ontwikkeling willen bereiken moeten we onze ecologische voetafdruk drastisch verminderen. Dit kunnen we doen door de wijze waarop we goederen en hulpbronnen produceren en consumeren op een andere manier te doen.

Huis 12

Huis 12 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 2 kamers. Alle 2 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 12:

- 1. Kamer van voedselverspilling:** we kopen vaak veel voedsel die we niet altijd opeten en die slecht worden in onze koelkast. Ook in de klas wordt soms aan voedselverspilling gedaan. Zoek samen met de kleuters creatieve ideeën om voedselverspilling tegen te gaan.
- 2. Kamer van afval:** afval moet goed gesorteerd worden. Ga samen met de kleuters kijken wat je allemaal met afval kan doen en hoe je moet sorteren. Neem eens een kijkje in de vuilbak in de klas.

Mogelijke activiteiten

Filosofisch gesprek 'cadeautjes', organiseer een speelgoedruildag waarbij kinderen hun speelgoed met elkaar kunnen ruilen, een reparatiehoek maken in de klas waar ze oud of kapot speelgoed of voorwerpen kunnen repareren, het sorteren van afval, nadenken over voedselverspilling,

Op Djapo vind je een verhaal over Sint en Piet die samen met Gloop en Teo iets proberen. Het verhaal kan je vinden op deze link

<https://djapo.be/wp-content/uploads/2017/08/Gloop-Teo-helpen-Sint-en-Piet-verhaal.pdf>. Aan dit verhaal kan je een activiteit koppelen over het herstellen van speelgoed of een koppeling maken naar een reparatiehoek

Djapo heeft ook enkele lespakketten rond Mei Plasticvrij.

Verhaalsuggesties

- Wat een bende! Van Tony Bonning (jongste kleuters)
- Lotta ruimt het op van Diane put (jongste en oudste kleuters)
- Het grote avontuur van Billie en Bonny van Gunter Segers (oudste kleuters) (vereenvoudigd vertellen)
- Oude rommel, nieuwe dingen van Mick Manning oudste kleuters)
- Meer weten over afval en recycling van Alex Frith (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden

Thema's:

- Sinterklaas (herstellen van oud speelgoed)
- Op restaurant
- De winkel
- Eten en drinken
- Afval

Projecten waar je rond kan werken:

- Zwerfvuilactie
- Mei Plasticvrij
- 28 november – Niet-winkeldag
- 1-5 juni – Week van de Bij

Infoblad SDG 13

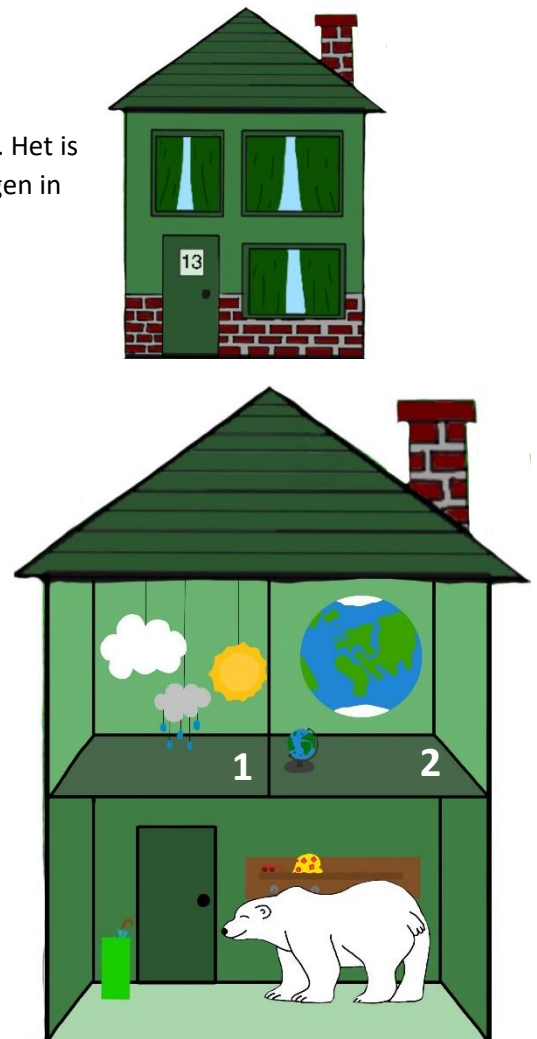
SDG - Klimaatactie

Elk land ervaart de drastische gevolgen van de klimaatveranderingen. Het is de opwarming van de aarde die zorgt voor de langdurige veranderingen in ons klimaatsysteem. Dit brengt gevolgen met zich mee die niet meer omkeerbaar zijn als we niet in actie overgaan

Huis 13

Huis 13 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 2 kamers. Alle 2 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 13:

1. **Kamer van het weer:** bekijk de verschillende facetten van het weer. Hoe ontstaat regen, hagel, sneeuw, zon... ga hier mee aan de slag in de klas en kijk hoe het weer door de jaren heen is veranderd.
2. **Kamer van de wereld:** de wereld veranderd door de gevolgen van klimaatveranderingen. Ga na hoe het komt dat er klimaatveranderingen zijn. Wat ligt aan de bron hiervan? Kijk met de kleuters wat je allemaal kan doen om de klimaatveranderingen tegen te houden. In deze kamer horen ook de dieren die lijden onder de klimaatverandering. Hier kan je ook even bij stilstaan.

Mogelijke activiteiten

Bekijk met de kinderen de verschillende seizoenen en het weer in deze seizoenen, maak een seizoensschijf waarbij de seizoenen duidelijk weergegeven worden, organiseer een modeshow van de mooiste dikke trui (dikketruiendag), het klimaat/weer in de werelddelen vergelijken met elkaar, wat gebeurt er met de opwarming van de aarde.

MOSVlaanderen heeft een kamoshibai hierrond gemaakt. Het verhaal heet 'Terra is ziek'. Het verhaal kan je hier vinden: <https://www.mosvlaanderen.be/terra-is-ziek-kamoshibai-rond-klimaatverandering>

Verhaalsuggesties

- Gloop & Teo Verhalenboek van Sandrine Lambert (jongste kleuters)
- Pluk redt de dieren van Annie M.G. Schmidt (jongste G1kleuters)
- Klimaatjes: wat is het warm! Judith Koppens, Andy Engel (jongste en oudste kleuters)
- Klimaatjes: natte voeten van Judith Koppens, Andy Engel (oudste kleuters)
- Wolkje van Anne Booth, Sarah Massini (oudste kleuters)
- Hé aardbewoner! Van Marc ter Horst (oudste kleuters) (vereenvoudigd vertellen)
- Palmen op de noordpool van Marc ter Horst (oudste kleuters)
- Klimaatjes – warme truien van Judith Koppens, Andy Engel (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden

Thema's:

- De wereld
- Het klimaat
- Het weer

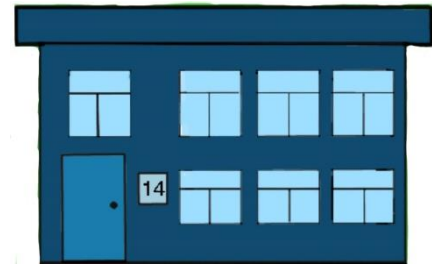
Projecten waar je rond kan werken:

- 27 februari – Dag van de ijsbeer
- 22 april – Dag van de aarde
- 5 juni – Wereld milieudag
- Dikketruiendag

Infoblad SDG 14

SDG – Leven in het water

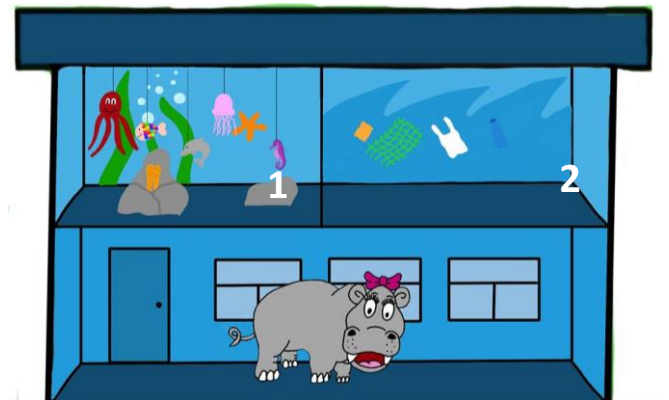
Hoe we deze hulpbron beheren, is van groot belang voor de mensheid en om de gevolgen van de klimaatverandering tegen te gaan.

Grote delen van de zeevervuiling is afkomstig van bronnen op het land. Dit bereikt nu een alarmerend niveau, er bevinden zich gemiddeld 13.000 stukjes plastic afval op elke vierkante kilometer oceaan. Dat heeft ook gevolgen voor de dieren in het water.

Huis 14

- 1. Kamer van onderwaterdieren:** in deze kamer gaan we op onderzoek onder water. Welke dieren leven er allemaal in de zee? Wat is er allemaal onder water?
- 2. Kamer van watervervuiling:** Onze zee wordt vervuild door bronnen van op het land. In deze kamer kan je samen met de kleuters nagaan wat er kan gedaan worden aan watervervuiling en de gevolgen zijn voor de dieren in het water. Niet enkel afval onder water is een probleem ook de vervoersmiddelen op het water vervuilen het water

Mogelijke activiteiten

Je kan een vis of ander waterdier in de klas nemen en een waarneming doen, vries samen met de kleuters ijs met verf in. Doe hier een stokje in en dan kunnen de kleuters hiermee schilderen. Maak een waterfiltersysteem met de kinderen.

MOSVlaanderen heeft een kamoshibai verhaal gemaakt rond watervervuiling. Hier kan je de link vinden om het verhaal te downloaden: <https://www.mosvlaanderen.be/zack-gaat-op-reis-kamoshibai-rond-plastic-soup>

Verhaalsuggesties

- Wie zwemt er in de zee? Van Wee Gallery (jongste kleuters)
- Gloop en Teo en het zeemonster van Djapo (jongste en oudste kleuters)
- Onder de grond/Onder water van Aleksandra Mizielinska en Daniel Mizielinski (jongste en oudste kleuters)
- Klimaatjes: plasticsoep van Judith Koppens, Andy Engel (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden

Thema's:

- Water (en wolken)
- Onderwaterwereld
- Onderwaterdieren
- De zee

Projecten waar je rond kan werken:

- 22 april: Dag van de aarde
- 16 mei: internationale dag van de vismigratie
- 8 juni: wereld oceanendag
- 28 juli: internationale dag van de natuurbescherming

Infoblad SDG 15

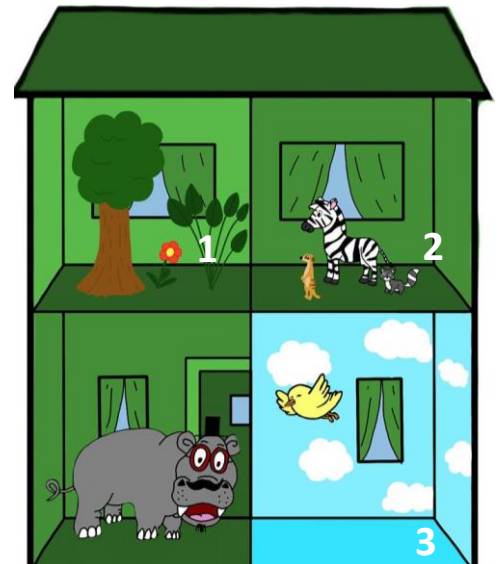
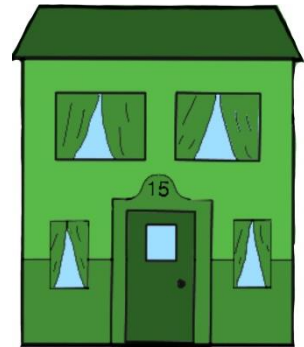
SDG – Leven op het land

80% van de menselijke voeding is afkomstig van het plantenleven. Ook is de landbouw een belangrijk economische hulpbron, toch gaat elk jaar 13 miljoen hectare bos verloren. Ondertussen is 3,6 miljard hectare al verwoest. Ook de handel in wilde dieren tast de biodiversiteit aan en zorgt ook voor onveiligheid, zorgt voor conflicten en voedt corruptie.

Huis 15

Huis 15 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 3 kamers. Alle 3 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 15:

1. **Kamer van de planten:** er bestaan veel verschillende planten in de wereld. Ga samen met de kleuters op stap en bekijk verschillende elementen van planten.
2. **Kamer van de landdieren:** er leven veel dieren op het land en onder de grond. Bestudeer de verschillende soorten dieren.
3. **Kamer van de lucht:** er zijn niet enkel dieren op het land en onder de grond ook in de lucht zijn er een heleboel dieren. Welke dieren zijn dit? Wat doen ze de hele dag?

Mogelijke activiteiten

Maak een wormenbak, organiseer een modderdag en laat de kinderen hiermee experimenteren, maak een insectenhotel voor de school, ga naar het bos en ontdek de aarde, werk samen met de kinderen in de schooltuin

Verhaalsuggesties

- Onder de grond/Onder water van Aleksandra Mizielinska en Daniel Mizielinski (jongste en oudste kleuters)
- Waar is de olifant? Van Barroux (oudste kleuters)
- Het leven op aarde, een boek over de evolutie van Catherine Barr/Steve Williams (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden.

Thema's:

- Kriebeldiertjes
- Leven op het land
- Planten
- Dieren
- Lente
- Op safari
- Op de boerderij

- In de dierentuin

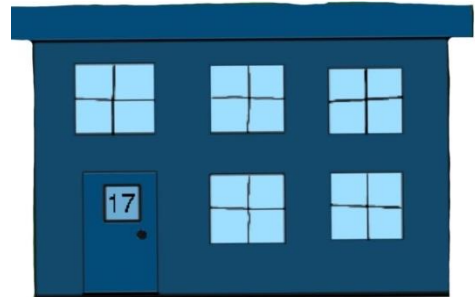
Projecten waar je rond kan werken:

- 21 maart: internationale dag van het bos
- 22 april: dag van de aarde
- 18 mei: wereldplantendag
- 17 juni: internationale dag voor de bestrijding van woestijnvorming en droogte
- 28 juli: internationale dag van de natuurbescherming

Infoblad SDG 17

SDG – Partnerschap om doelstellingen te bereiken

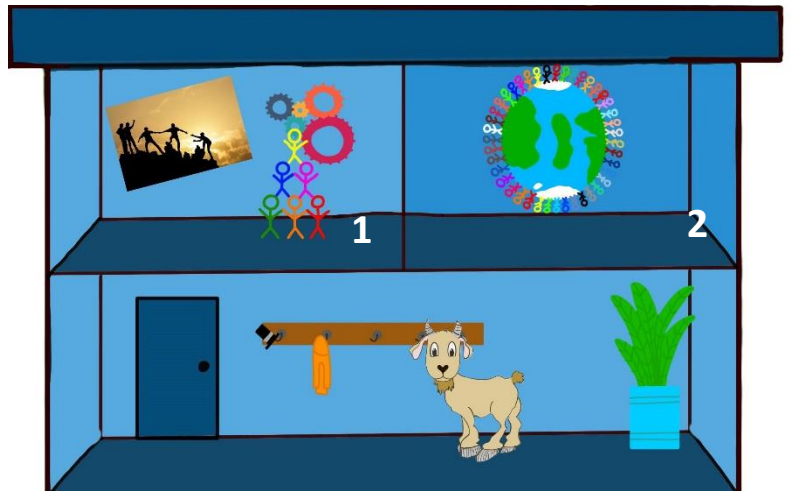
Samenwerking is van groot belang als we de SDG's willen realiseren. Iedereen is aan zet als we de SDG's willen volbrengen. Bedrijven, scholen, overheden en zelfs wij als individu kunnen als we samenwerken veel meer bereiken dan alleen.

Huis 17

Huis 17 is ook te vinden op de plattegrond. Het heeft dezelfde kleur als het SDG-symbool, net zoals alle andere huizen trouwens. Verder is het huis opgedeeld in 2 kamers. Alle 2 de kamers hebben iets te maken met een verschillend facet over de SDG. Even een korte toelichting welke kamers je kan vinden in huis 17:

- 1. Kamer van samenwerken:** samenwerken is iets wat zeker in de klas centraal staat. Wanneer je elkaar helpt kan je leren van elkaar en samen op zoek gaan naar een oplossing. Ga samen met de kleuters na wat samenwerken precies inhoudt.
- 2. Kamer van verbondenheid:** we zijn allemaal verbonden met elkaar, we wonen op dezelfde aarde, we zitten in dezelfde klas ... kijk bij de kleuters waarbij zij zich verbonden voelen met iemand. Met wie voelen ze zich bijvoorbeeld het meest verbonden.

Mogelijke activiteiten

Voer samen met de kinderen activiteiten uit waar ze de verbondenheid voelen zoals samen aan een kunstwerk werken, laat de kinderen activiteiten uitvoeren waarbij ze moeten samenwerken om de activiteit tot een goed einde te brengen zoals samen met een groep met behulp van 2 matten zich naar de overkant begeven zonder eraf te stappen.

Verhaalsuggesties

- Steen voor steen van Giuliano Ferri (prentenboek zonder woorden – alle kleuters)
- Een hoop vrienden, samen sterk! Van Kerstin Schoene (jongste en oudste kleuters)
- Samen hier van Oliver Jeffers (jongste kleuters)
- In het wilde woud (Samen sterk) van Nicholas Oldland (oudste kleuters)
- Samen sterk voor onze aarde van Nicola Davies (oudste kleuters)
- Twee vechtende eekhoortjes van Rachel Bright en Jim Field (oudste kleuters)
- Samen kunnen we alles van Ingrid en Dieter Schubert (oudste kleuters)
- Samen op de wereld van Laurence Anholt (oudste kleuters)

Thema's

Deze SDG kan ook een plaats krijgen in een bepaald thema die in de klas gebruikt wordt. Dit is een lijst van thema's waarin het gebruikt kan worden.

Thema's:

- Welkom in de klas
- Ik en de ander
- Ik en mijn familie

Projecten waar je rond kan werken:

- 14 februari – Valentijn

Bijlagen

Identiteitskaarten

Pim Pauw

SDG: 1 – geen armoede

Kosmoslaan 1, 1234 Kosmos

Pauwen zijn dieren die in het algemeen graag pronken met hoe mooi ze wel niet zijn. Dit kan je vergelijken met de mens die steeds meer en meer van het nieuwe wil, steeds meer en meer van het dure om dit zo trots te kunnen tonen aan elkander. Dit hoewel het uiteraard helemaal niet nodig is. Buiten het feit dat de pauw er heel sierlijk en royaal uitziet, is het eigenlijk een heel sober dier. Zo heeft de pauw niet veel nodig om gelukkig te zijn. Zijn voer bestaat voornamelijk uit zaden en granen en vertoefd over het algemeen graag bij familie. Een sobere levensstijl waar wij misschien nog iets van kunnen leren?

Eric Eekhoorn

SDG: 2 – geen honger

Kosmoslaan 2, 1234 Kosmos

Eekhoorns staan bekend om het feit dat ze gedurende de zomer en de herfst voedselvoorraden aanleggen. In de winter is er namelijk veel minder eten te vinden dat in hun dieet past. Toch vergeten ze vaak waar ze hun voorraad hebben verstopt en moeten ze zo steeds opnieuw beginnen. Op die manier proberen ze zichzelf te voorzien van voldoende eten. Zou het niet geweldig zijn, moest de mens dit ook kunnen?

Karel Kangoeroe

SDG: 3 – goede gezondheid en welzijn

Kosmoslaan 3, 1234 Kosmos

Kangoeroes staan erom bekend om ver te kunnen springen. Daar stopt het echter niet bij. Wist je dat een kangoeroe van nature zeer gespierd is? Zo kunnen ze een topsnelheid van wel 88km/u halen! Dit komt overeen met sprongen van negen meter per keer. Meestal doen ze dit echter alleen wanneer ze zich bedreigd voelen, dan gebruiken ze hun staart als een soort vijfde been. Wanneer ze zich niet bedreigd voelen springen ze met een afstand van ongeveer 1,5 meter. Verder hebben we steeds het beeld van een baby-kangoeroe in de buidel van de mama in ons hoofd wanneer we aan kangoeroes denken. Hier blijven de jongen zitten tot ze helemaal klaar zijn om zelf voedsel te zoeken. Gelukkig zorgt de moeder er ondertussen voor dat haar jong gezond en wel wordt. Well done, mama!

Alina Aap

SDG: 4 – kwaliteitsonderwijs

Wereldstraat 4, 1234 Kosmos

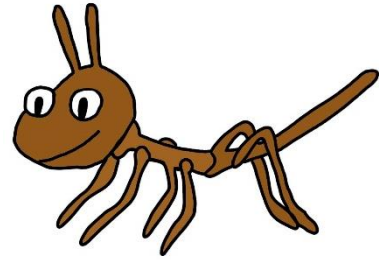

Apen staan erom bekend dat het zeer slimme dieren zijn, tenslotte stammen wij als mens ook af van de apen. Uiteraard hebben wij zo veel gemeen. Vooral de chimpansee blijkt enorm intelligent te zijn. Zo hebben een groep onderzoekers enkele chimpansees in een onderzoek de waardes van één tot en met negen leren aanduiden. Daarenboven lijkt het er steeds meer op dat apen een fotografisch geheugen hebben en geef nu toe, dit zou soms best wel handig kunnen zijn op school...

Wael Wandelende Tak

SDG: 5 – Gendergelijkheid

Kosmoslaan 5, 1234 Kosmos

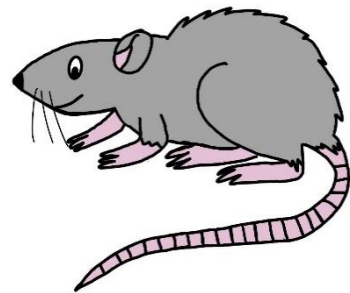

Op het eerste zicht zien wandelende takken er allemaal hetzelfde uit. Bij sommige soorten wandelende takken is het verschil tussen de mannetjes en de vrouwtjes namelijk ook heel miniem. Laten we daarom ook bij de mens zo denken. Ook al zijn er soms duidelijke verschillen tussen de geslachten, wil dit niet zeggen dat we van deze verschillen moeten gebruik maken om de ene te degraderen tegenover de andere. Een wereld waarbij je kunnen over je uiterlijke kenmerken wordt gesteld, zou die niet mooi zijn?

Radja Rat

SDG: 6 – schoon water en sanitair

Kosmoslaan 6, 1234 Kosmos

Ratten begeven zich graag in vochtige, niet te warme omgevingen. Dat is de reden dat ze vaak in onze riolen te vinden zijn. Nu is de vraag of zij het fijn vinden wanneer het water dat in die riolen passeert vervuild is. Heel simpel, het antwoord is nee. Net zoals wij het niet fijn vinden om in een vervuilde zee te springen. Laten we er daarom voor zorgen dat ook zij van een aangename thuissfeer kunnen genieten.

Kas Konijn

SDG: 7 – betaalbare en duurzame energie

Kosmoslaan 7, 1234 Kosmos

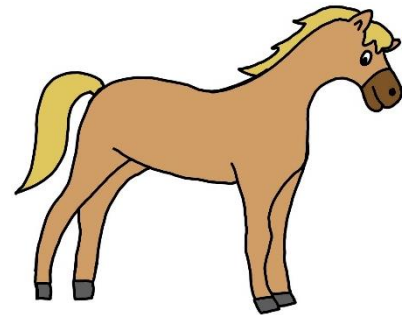

Konijnen zijn relatief slimme dieren die veel uitdagingen nodig hebben in het leven. Verder zijn het zeer energieke dieren die letterlijk en figuurlijk veel ruimte nodig hebben om hun poten te kunnen strekken. Zoals je wellicht weet springen ze om zich voort te bewegen waardoor ze een relatief grote ruimte nodig hebben om zich in te kunnen vertoeven. Konijnen staan alom bekend voor hun duurzaamheid, tenslotte hebben ze niet veel meer nodig dan wat liefde en iets om op te knagen.

Pascale Paard

SDG: 8 – eerlijk werk en economische groei

Wereldstraat 8, 1234 Kosmos

Paarden zijn kuddedieren die een sterke band hebben met de leden van hun groep. Ze hebben nood aan andere paarden en tonen hun genegenheid door elkaar te *groomen*. Verder staan ze bij ons, de mens, bekend om hun kracht en worden ze vaak gebruikt als tool om ons het leven wat makkelijker te maken. Zo zijn er trekpaarden die de boeren helpen op het land maar zijn er ook politiepaarden die getraind worden om het korps te versterken. Op die manier staan paarden dus bekend voor hun eerlijk werk en zorgen ze ervoor dat ze bij ons de economische groei bevorderen.

Bart Bever

SDG: 9 – industrie, innovatie en infrastructuur

Kosmoslaan 9, 1234 Kosmos

Bevers staan erom bekend dat ze meesterlijke bouwers zijn. Ze maken zich kenbaar door de aanwezigheid van omgevallen bomen, bomen waarvan de schors is afgeschild en ondiepe kanalen. Daarmee bouwen ze dammen, ondergrondse hollen en nesten. Om roofdieren weg te houden vullen de ze ingangen van hun burchten onder water. Niet enkel heel handig, maar ook heel slim deze dieren.

Lea Lui aard

SDG: 10 – ongelijkheid verminderen

Kosmoslaan 10, 1234 Kosmos

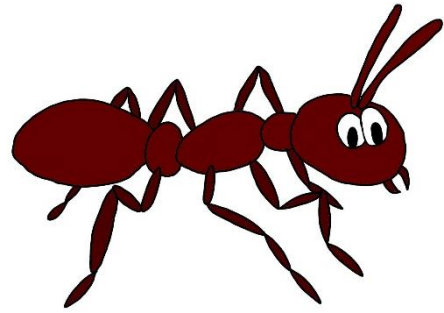
De lui aard is gekend als een heel lui dier. Ze slapen tot wel tien uur per dag waarna ze heel traag van tak tot tak kruipen om voedsel te zoeken. Lui aards eten vooral bladeren maar daar is niet zoveel energie uit te halen. Daarom moet een lui aard het rustig aan doen en veel slapen. Dit is in tegenstelling tot de meeste andere dieren die wel vol energie zitten en snelle bewegingen maken.

In tegenstelling tot andere dieren is een lui aard heel traag en slaapt hij heel veel. Hij is dus met andere woorden anders dan de andere dieren. Anders zijn is helemaal niet erg en mag zeker.

Mo Mier

SDG: 11 – duurzame steden en gemeenschappen

Kosmoslaan 11, 1234 Kosmos

Mieren vormen kolonies met verschillende taken. Zo zijn er werksters, soldaten, koninginnen en mannetjes. Ze werken samen als één grote familie en soms zelfs als één groot lichaam. Zo zorgen ze voor voedsel en zorgen ze er eveneens voor dat hun nest in leven wordt gehouden. Door deze ongelofelijke samenwerking wordt er steeds gewerkt aan het behouden van hun gemeenschappen. Het zijn echt sociale dieren die afhankelijk zijn van elkaar, net zoals de mens eigenlijk.

Billie Bij

SDG: 12 – verantwoordelijke consumptie en productie

Kosmoslaan 12, 1234 Kosmos

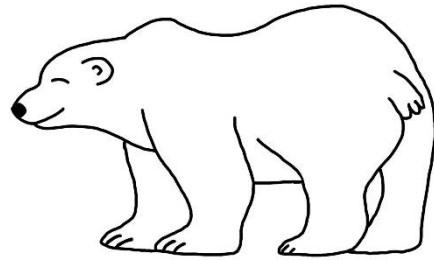
Bijen zijn enorm belangrijk in onze samenleving. Ze zorgen ervoor dat we onder andere kunnen genieten van appels, kersen, mango's maar ook van paprika's, avocado's en courgettes. Zonder de bij zouden deze zomaar even verdwijnen. Wanneer ze op zoek gaan naar voedsel (nectar) nemen ze stuifmeel mee dat bij een andere bloem terecht komt. Zo wordt die plant bevrucht en krijgt een fruitboom zo vruchten.

Eens te meer een reden om stil te staan bij onze consumptie en productie zodat bijen de kans krijgen om de lente te overleven in ons land, iets wat door gebruik van onder andere pesticiden steeds moeilijker wordt.

Imre Ijsbeer

SDG: 13 – klimaatactie

Kosmoslaan 13, 1234

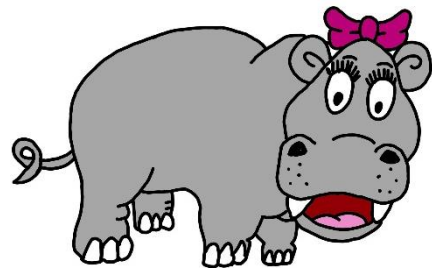
Ijsberen zijn het perfecte voorbeeld wanneer het gaat om sterk zijn en toch onderhevig zijn aan je omgeving. Ze zijn prima uitgerust om te overleven in ijzige temperaturen, zijn ongelooflijk sterk en kunnen aanzienlijke afstanden afleggen. Toch krijgt de ijsbeer het tegenwoordig best hard te verduren. Ondanks deze sterke kenmerken leven ze tegenwoordig anders dan dat ze dit zelf zouden willen.

Het ijs van de poolkappen smelt steeds sneller en sneller en dat heeft ook de ijsbeer geweten. Zij zijn hét symbool bij uitstek wanneer het gaat over de invloed van ons klimaat. En dit allemaal terwijl dit helemaal niet eens zijn eigen schuld is, maar van wie dan wel...?

Nea Nijlpaard

SDG: 14 – leven in het water

Wereldstraat 14, 1234 Kosmos

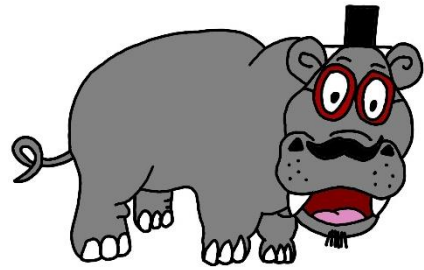
Voor leven in het water en leven op het land werd er gekozen voor een dier dat zowel in het water als op het land kan leven. Overdag blijft het nijlpaard dat het vaakst voorkomt in het warme Afrika het liefst in het water zodat ze beschermd zijn tegen de zon. In de nacht komen ze uit het water en gaan ze op het land eten zoeken om te grazen.

Het nijlpaard werd gekozen om aan te tonen dat het leven in het water minstens even belangrijk is als het leven op het land. Deze twee moeten dus samenwerken om een draaglijke sfeer te creëren voor zowel de onderwaterwereld als voor het leven op het land.

Neo Nijlpaard

SDG: 15 – leven op het land

Wereldstraat 15, 1234 Kosmos

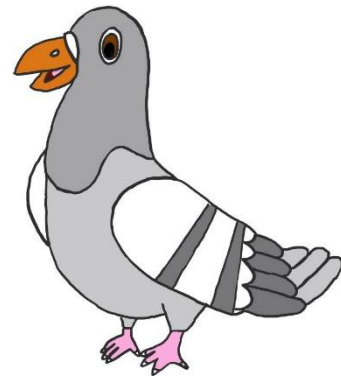
Voor leven in het water en leven op het land werd er gekozen voor een dier dat zowel in het water als op het land woont. Overdag blijft het nijlpaard dat het vaakst voorkomt in het warme Afrika het liefst in het water zodat ze beschermd zijn tegen de zon. In de nacht komen ze uit het water en gaan ze op het land eten zoeken om te grazen.

Het nijlpaard werd gekozen om aan te tonen dat het leven in het water minstens even belangrijk is als het leven op het land. Deze twee moeten dus samenwerken om een draaglijke sfeer te creëren voor zowel de onderwaterwereld als voor het leven op het land.

Dorian Duif

SDG: 16 – vrede, justitie en sterke publieke diensten

Wereldstraat 16, 1234 Kosmos

De duif staat internationaal bekend als hét symbool voor vrede. Wanneer het als symbool van vrede gebruikt wordt, heeft de duif traditioneel een olijftakje in zijn snavel. Deze personificatie komt uit het Bijbelverhaal over Noach (Genesis 8:8-12). Het verwijst naar de duif die werd losgelaten door Noach nadat de ark was vastgelopen. Ze kwam na de zoektocht teruggevlogen met een olijftakje in zijn snavel. Dit stond symbool dat de aarde na de zondvloed weer was drooggefallen.

Sam De Geit

SDG: 17 – partnerschap om doelstellingen te bereiken

Kosmoslaan 17, 1234 Kosmos

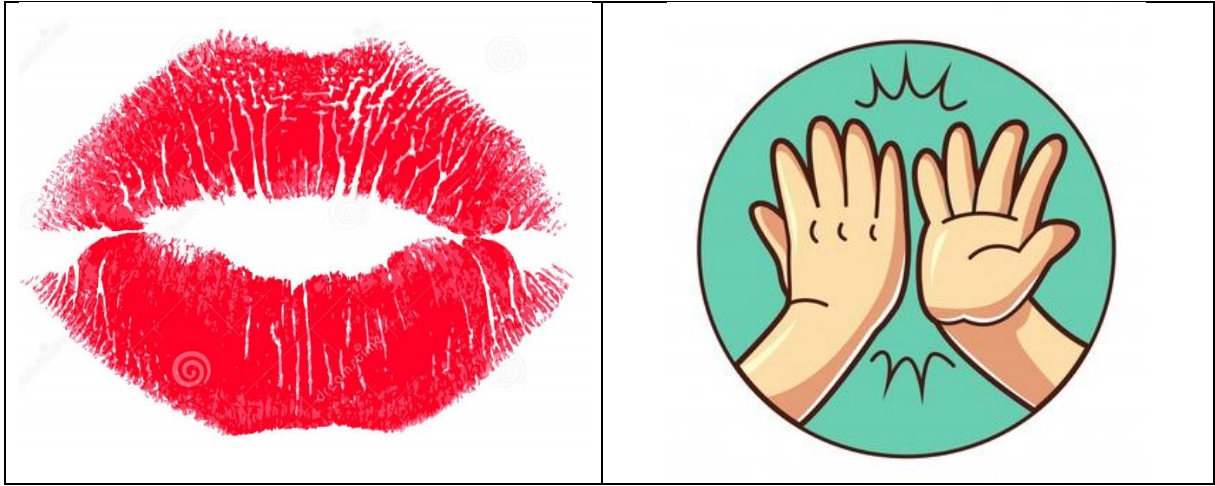
In een groep geiten is er steeds één de baas. Zo heeft zowel de mannetjesgroep als de vrouwtjesgroep hun eigen leider. Deze leider heeft buiten het eerste mogen eten nog een belangrijke taak: zij beschermen de kudde tegen gevaar. Bij gevaar vormen alle kleine kuddes namelijk één grote groep.

Deze samenwerking willen wij ook bereiken. Uiteraard niet bij geiten maar bij ons, de mens. De mens zou ongeacht de verschillen wat meer de gelijkenissen moeten kunnen zien bij elkaar. Net door deze samenwerking zouden wij de SDG's kunnen volbrengen.

Prenten activiteit: huis 10: respectlied

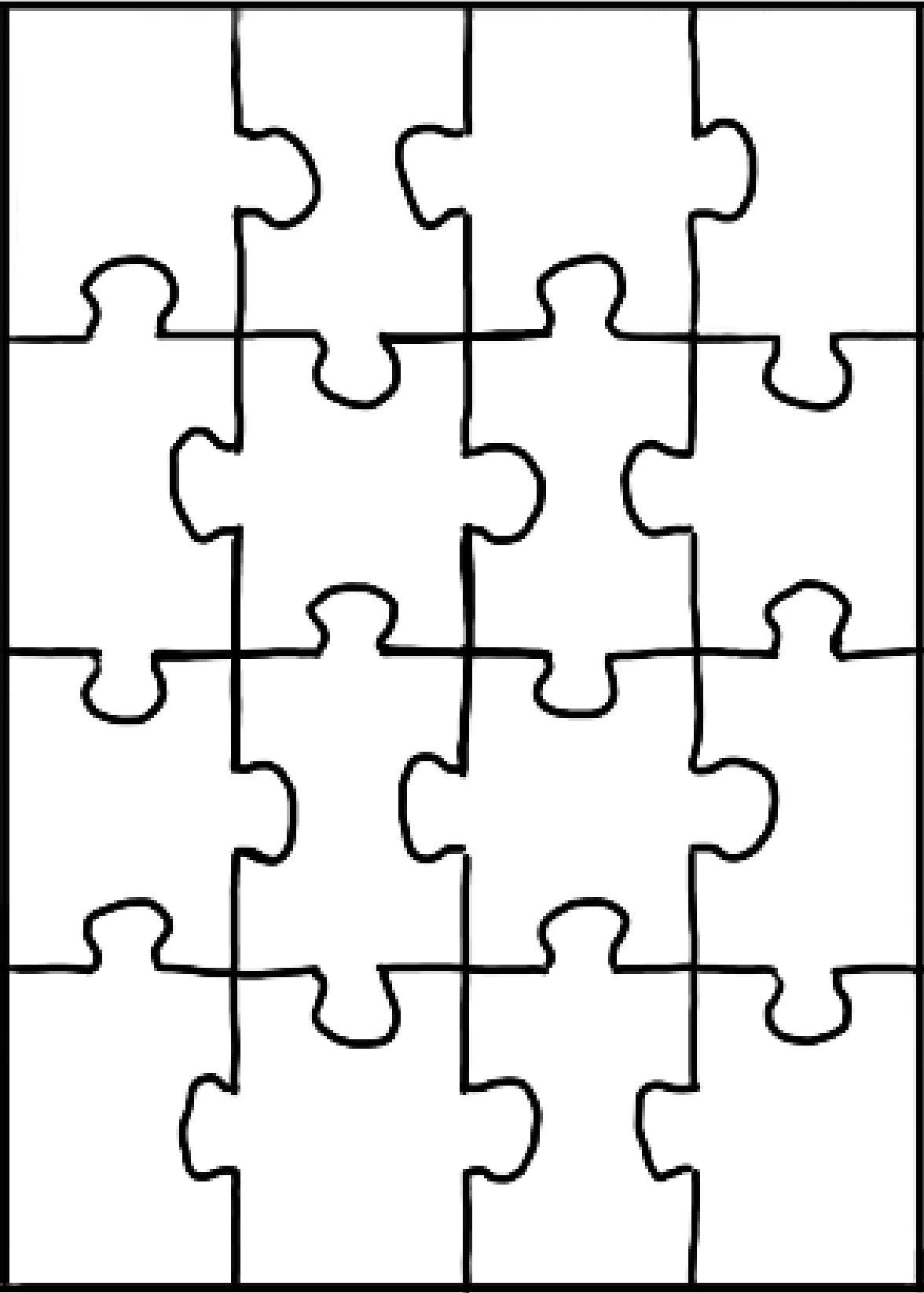

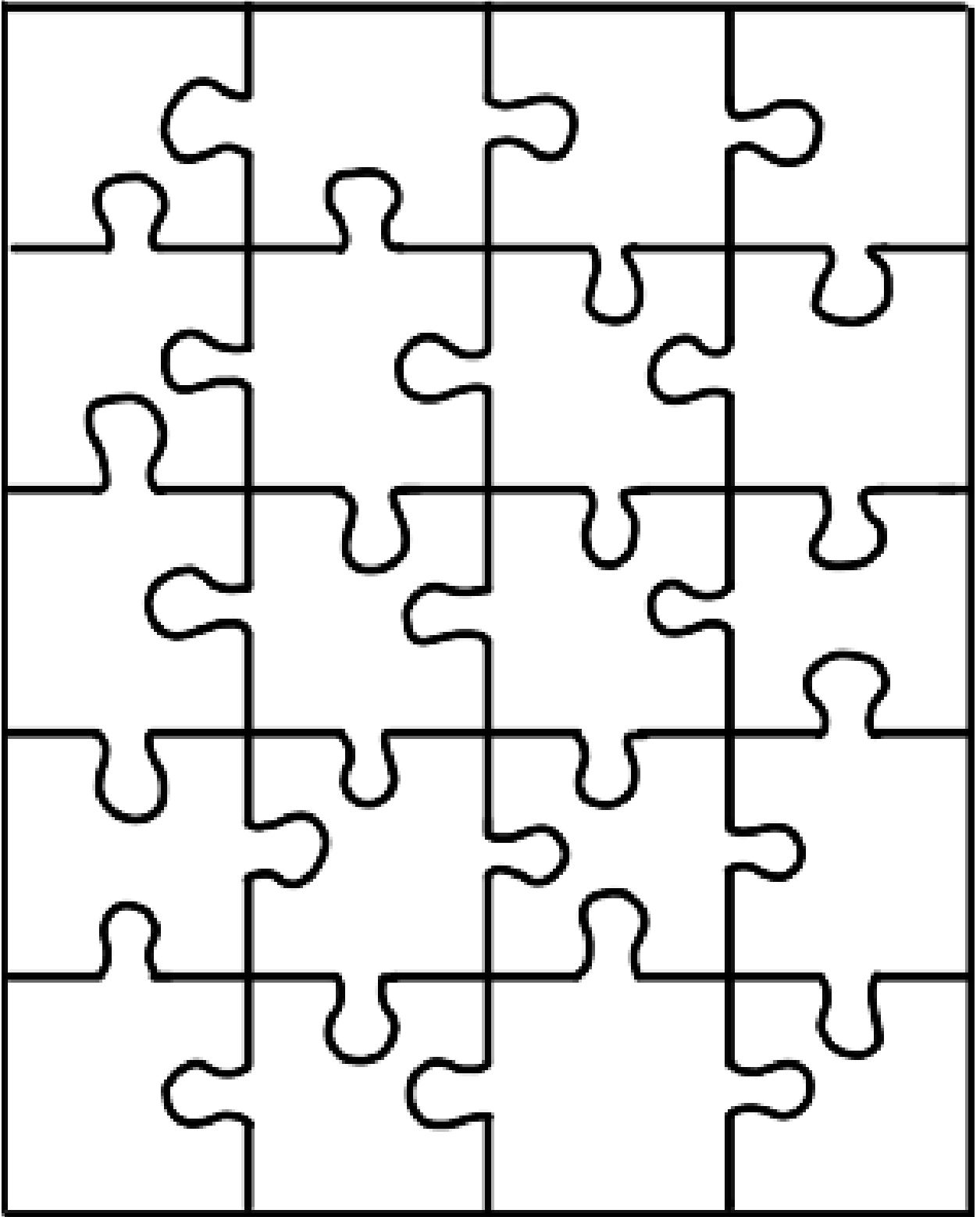

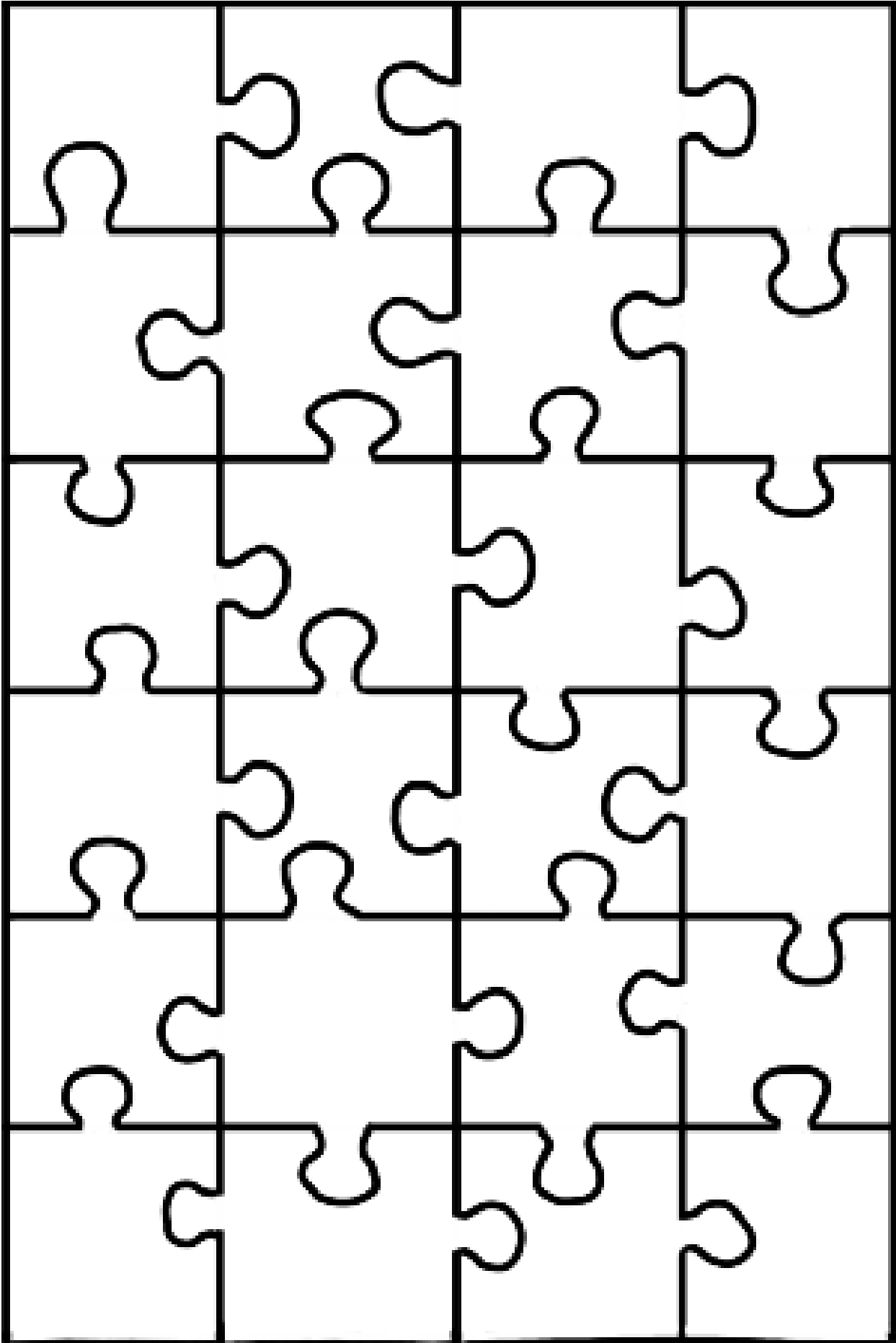

Prenten activiteit: huis 10: samen puzzel maken

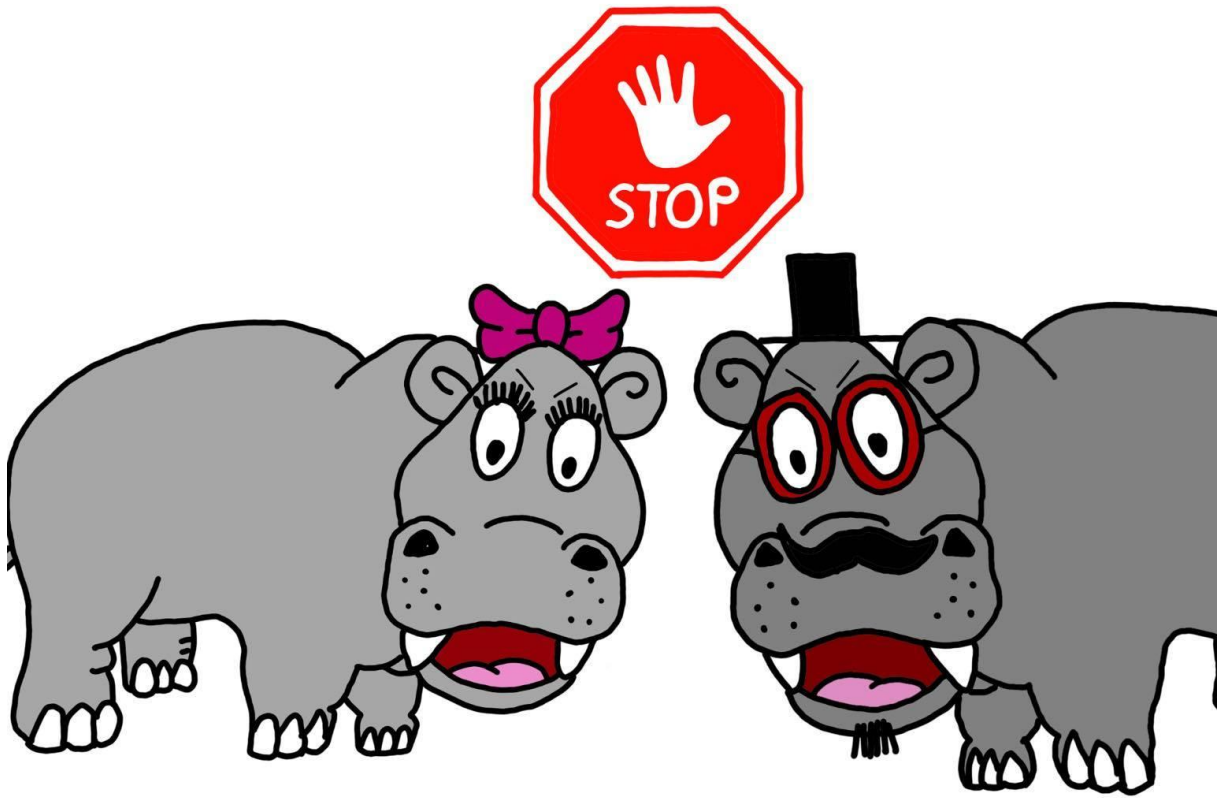
Prenten activiteit: huis 16: de vriendjesschijf (pagina 73)

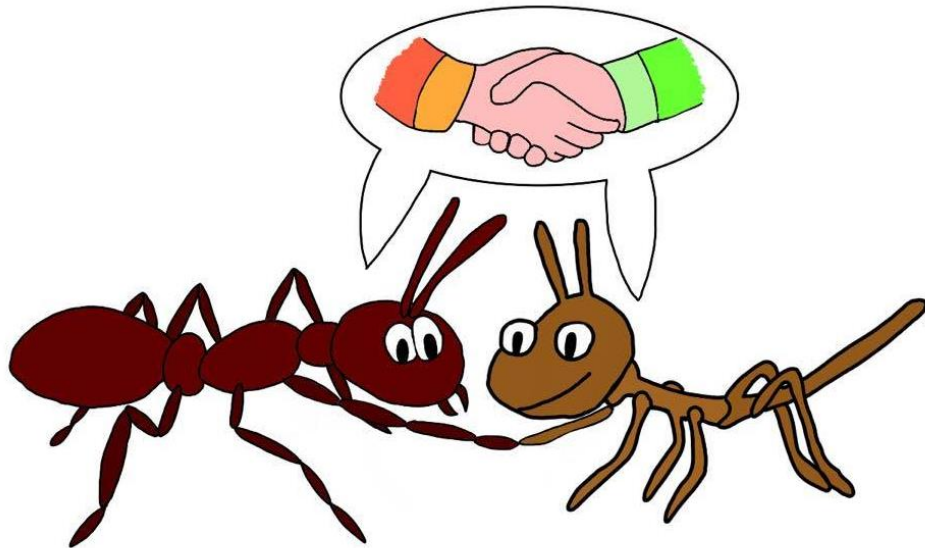
Tellen tot 10 en even wachten

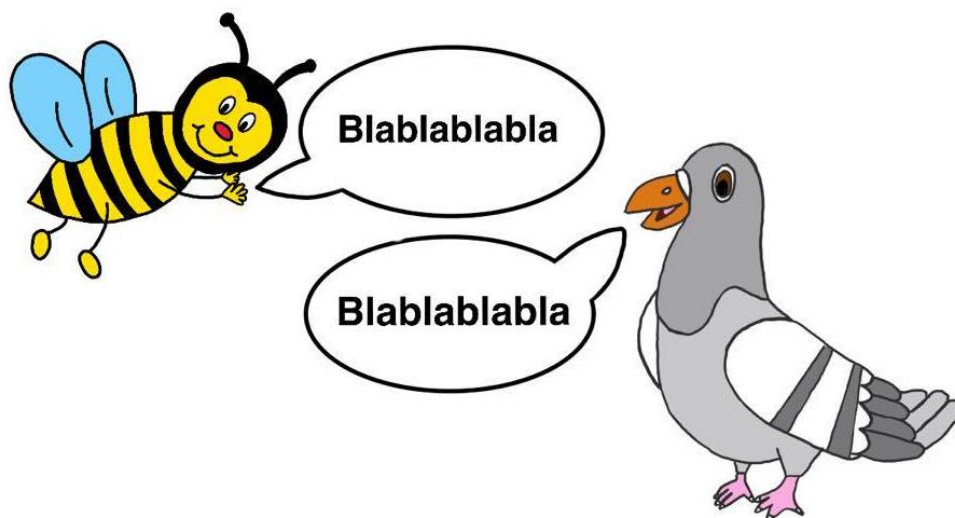
Knuffel geven aan elkaar

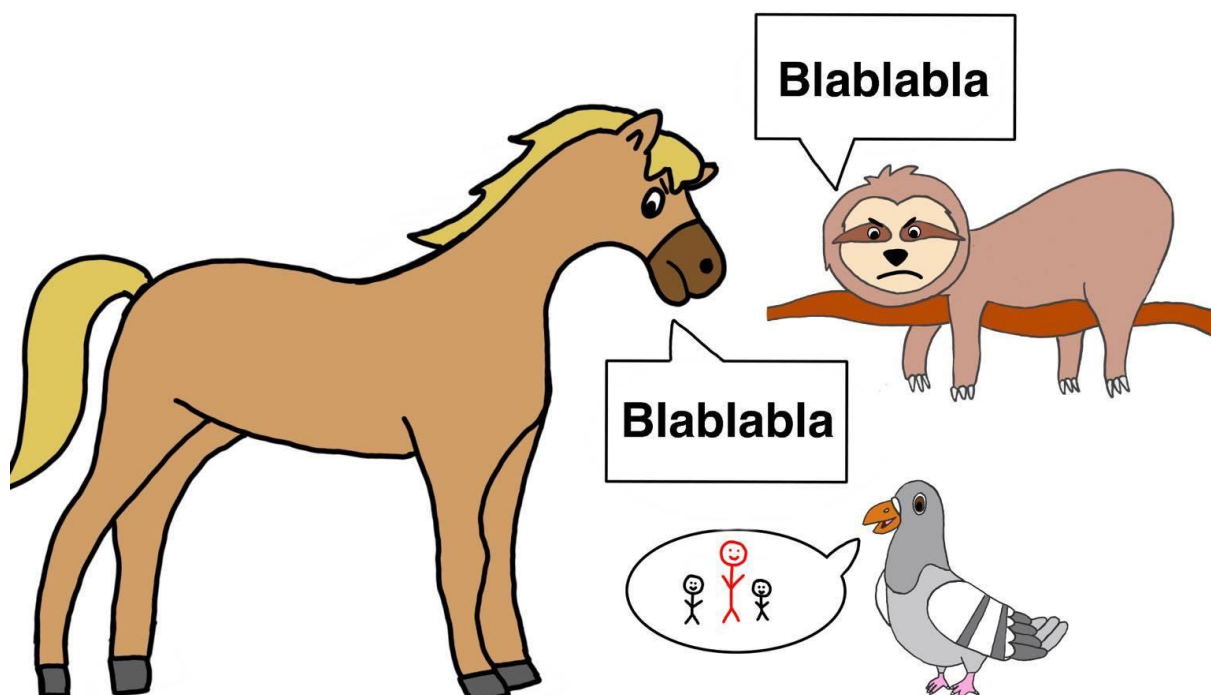
Stop, hou ermee op!

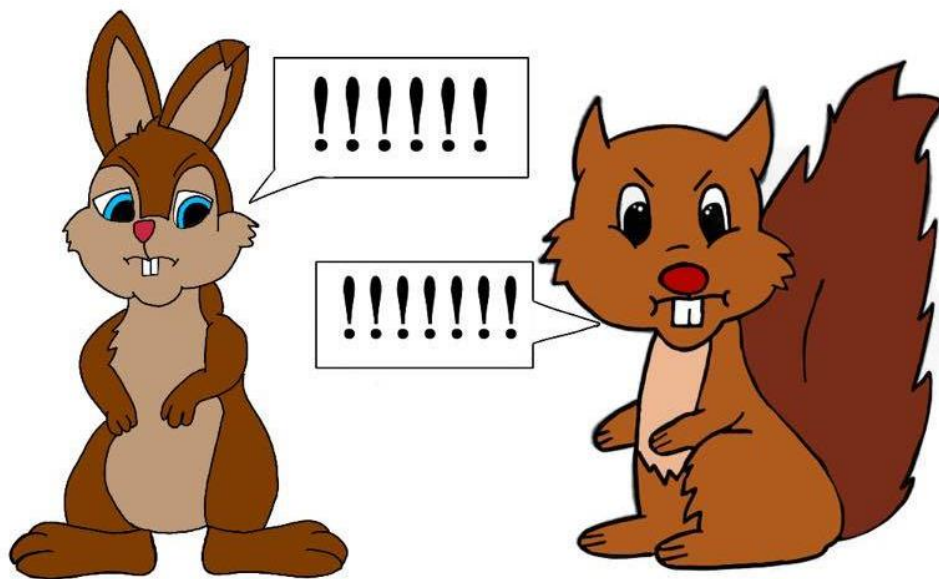
Hand geven aan elkaar

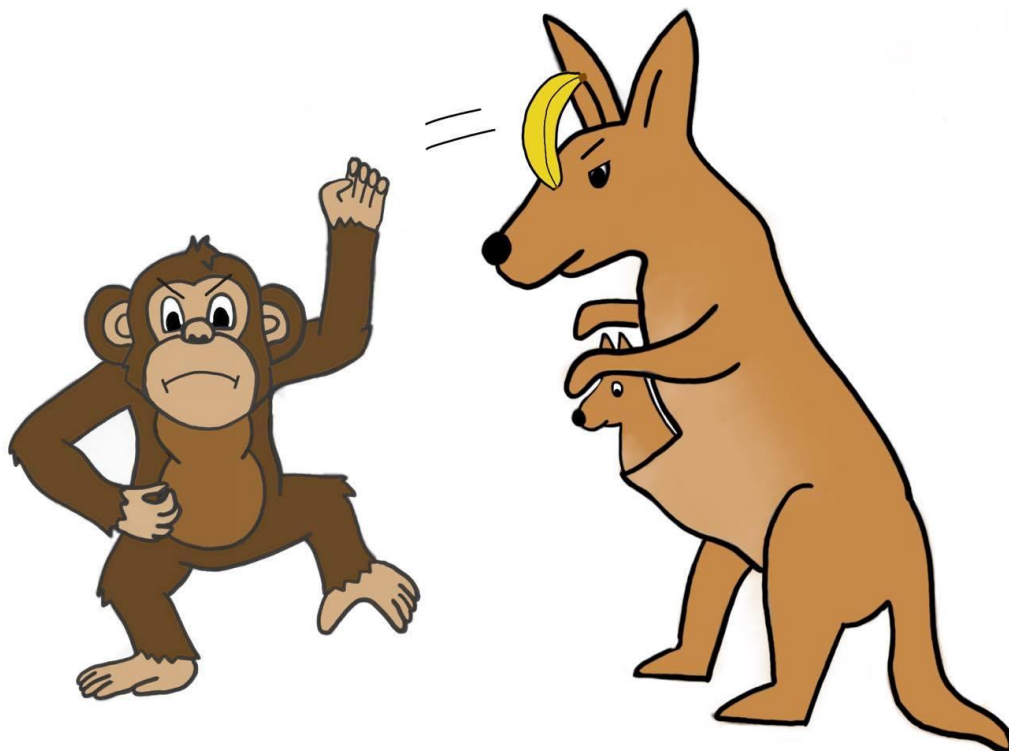
Praten en luisteren naar elkaar

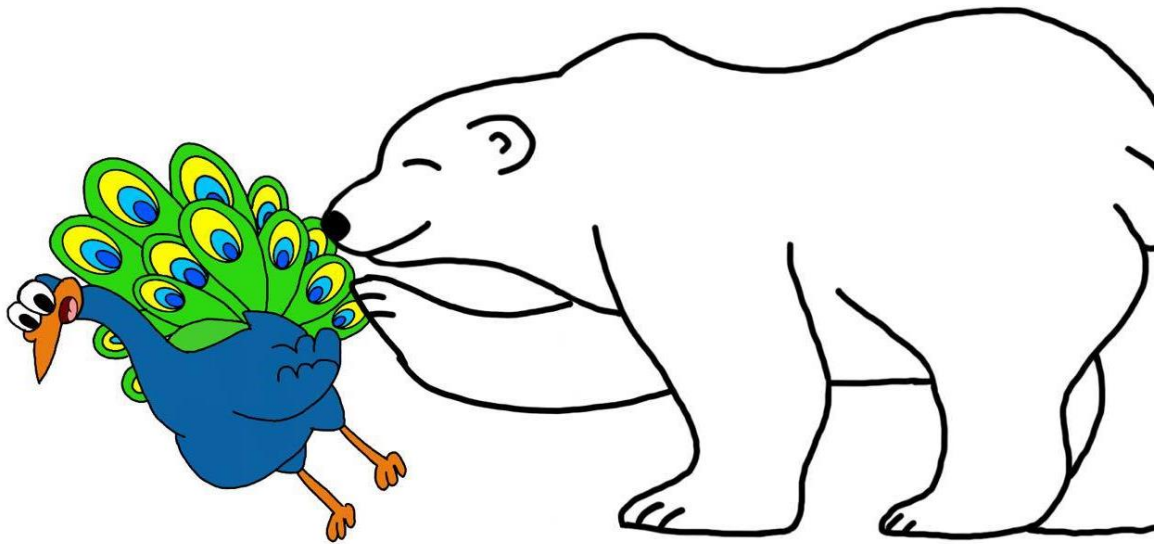
Leerkracht erbij halen

Roepen en schreeuwen tegen elkaar

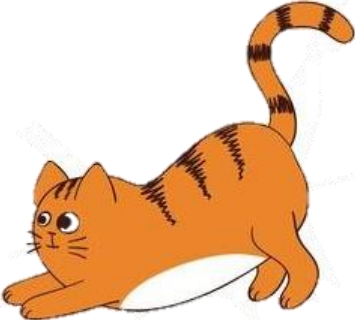

Gooien met zaken naar elkaar

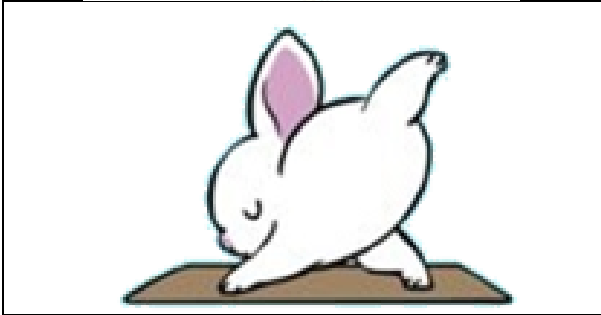
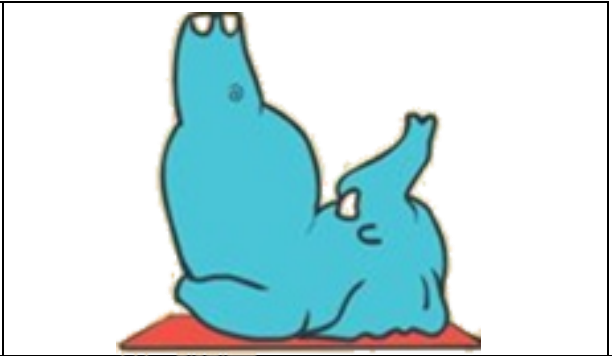
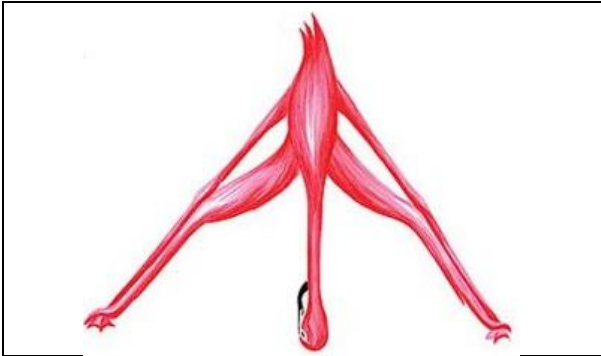

Duwen, slaan of trekken van en naar elkaar

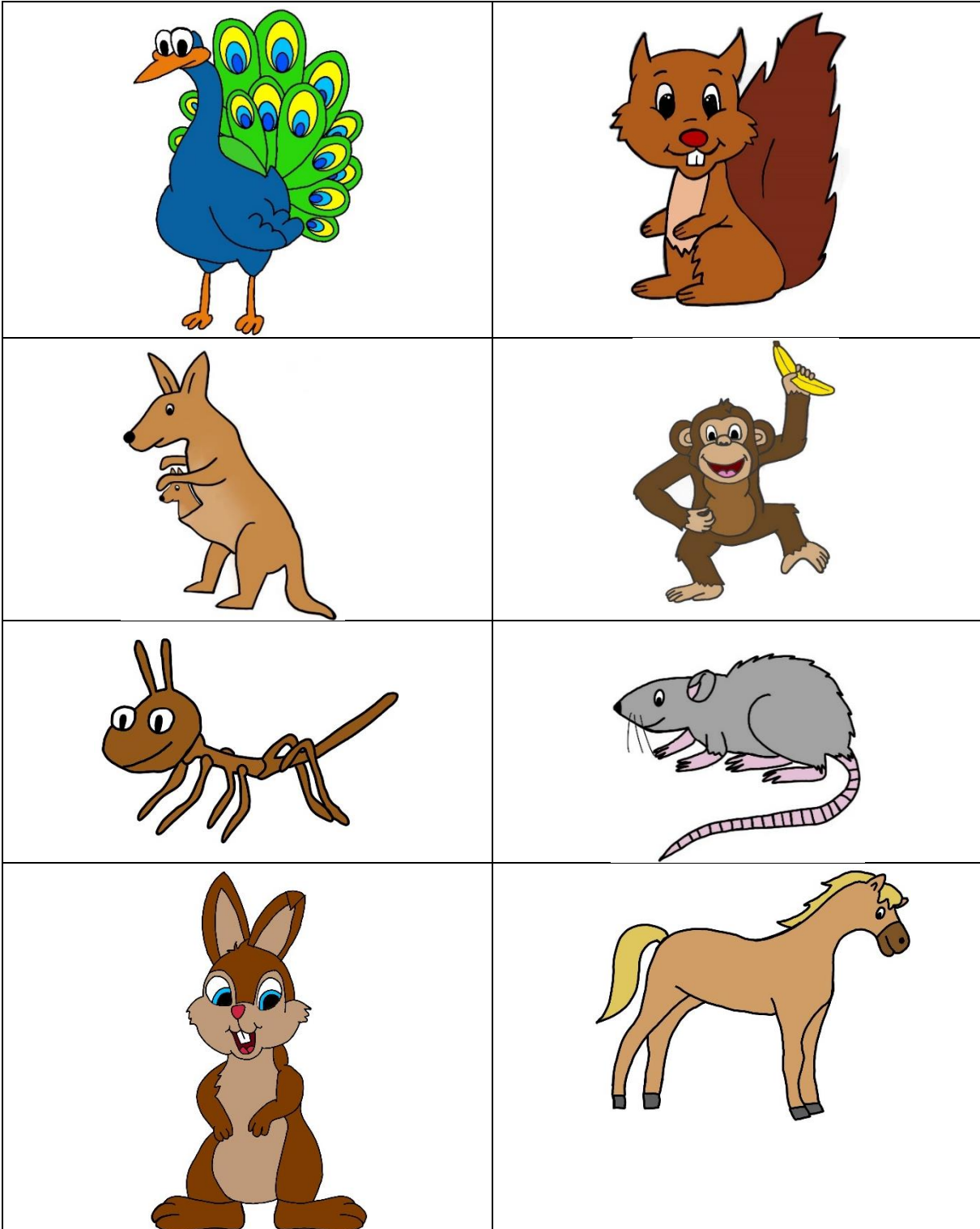

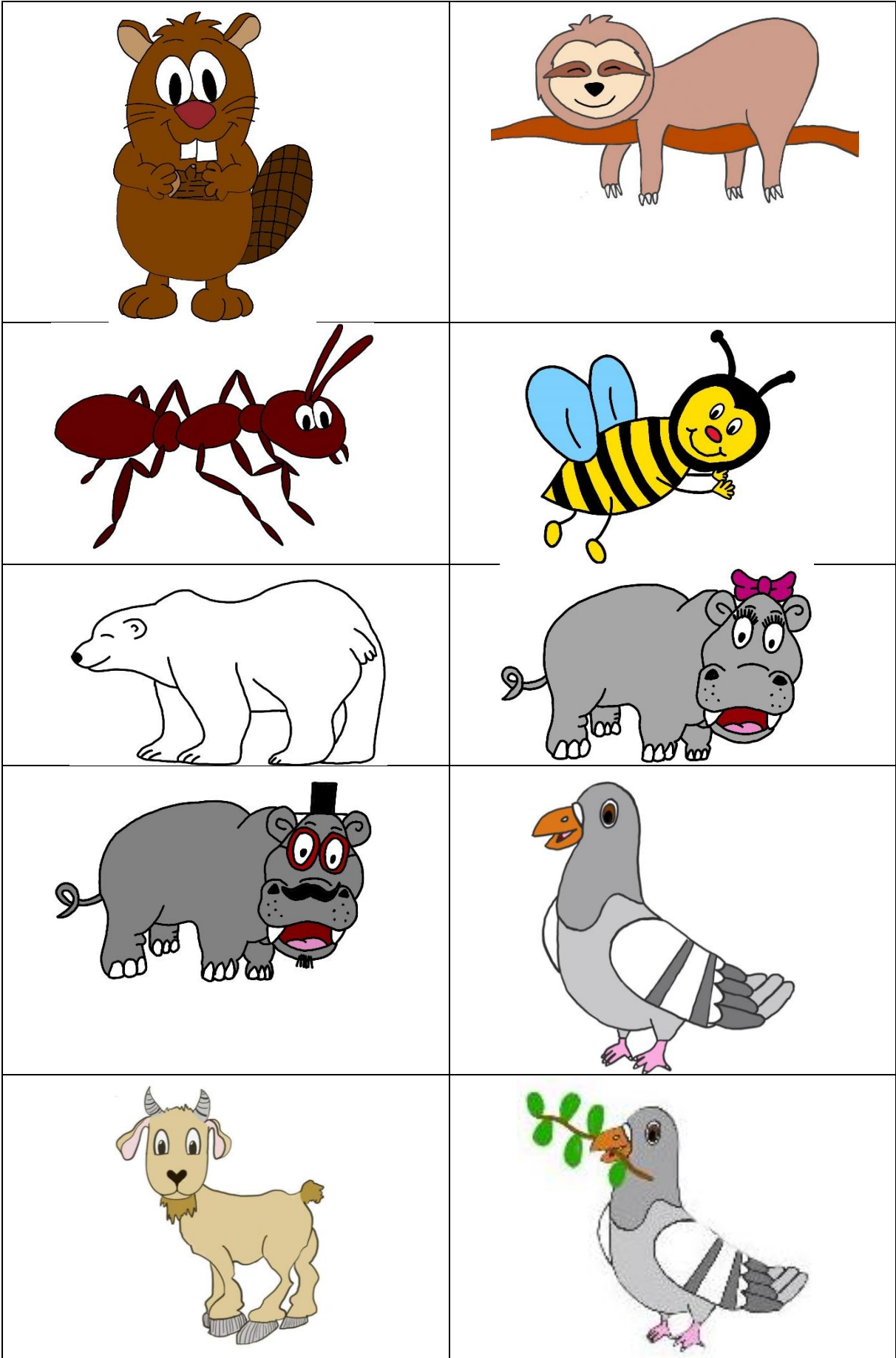
Prenten activiteit: huis 16: Yogamoment

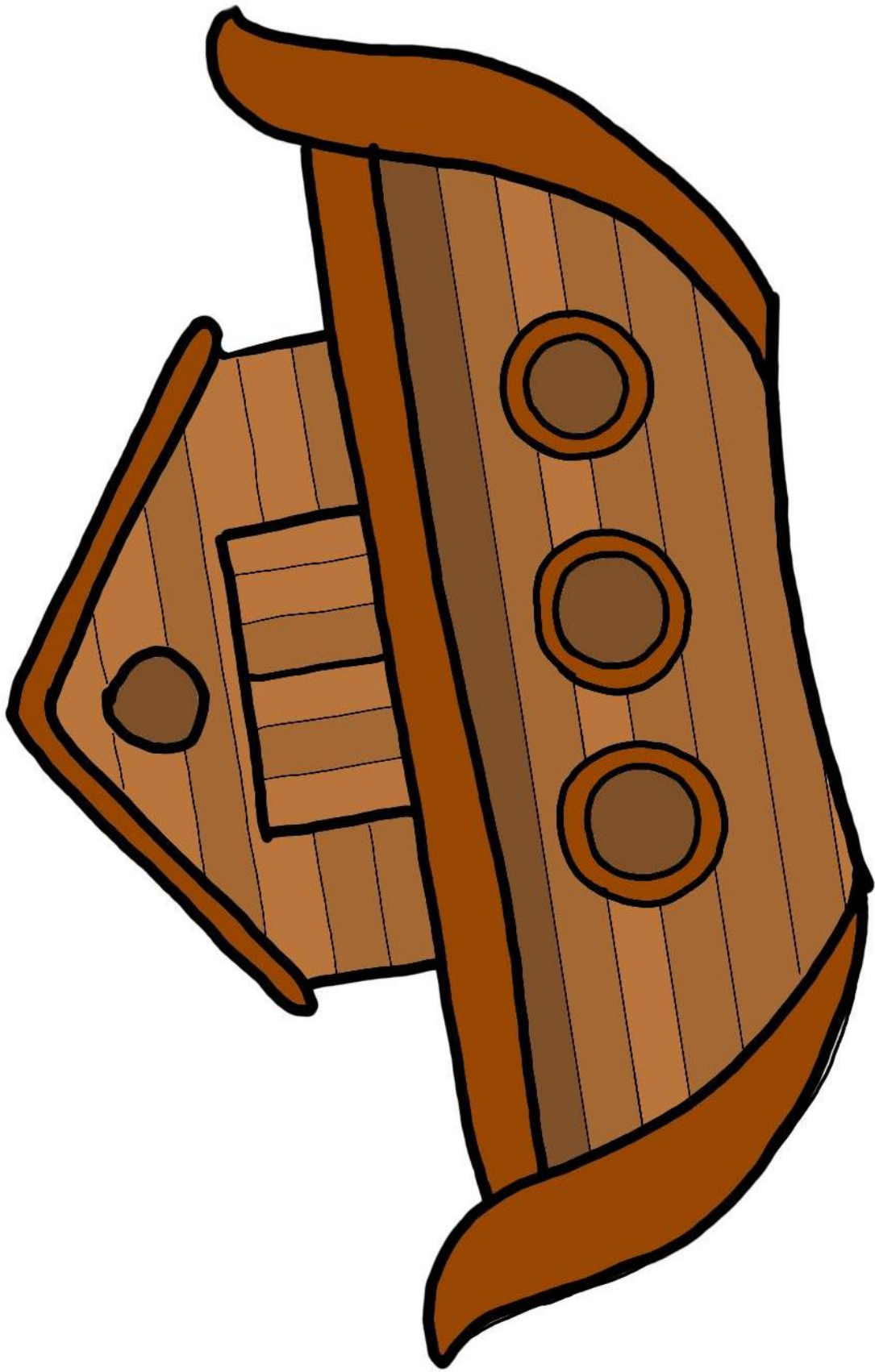
	
	
	
	
	

Prenten activiteit: huis 16: De Ark van Kosmos

De ark van Kosmos

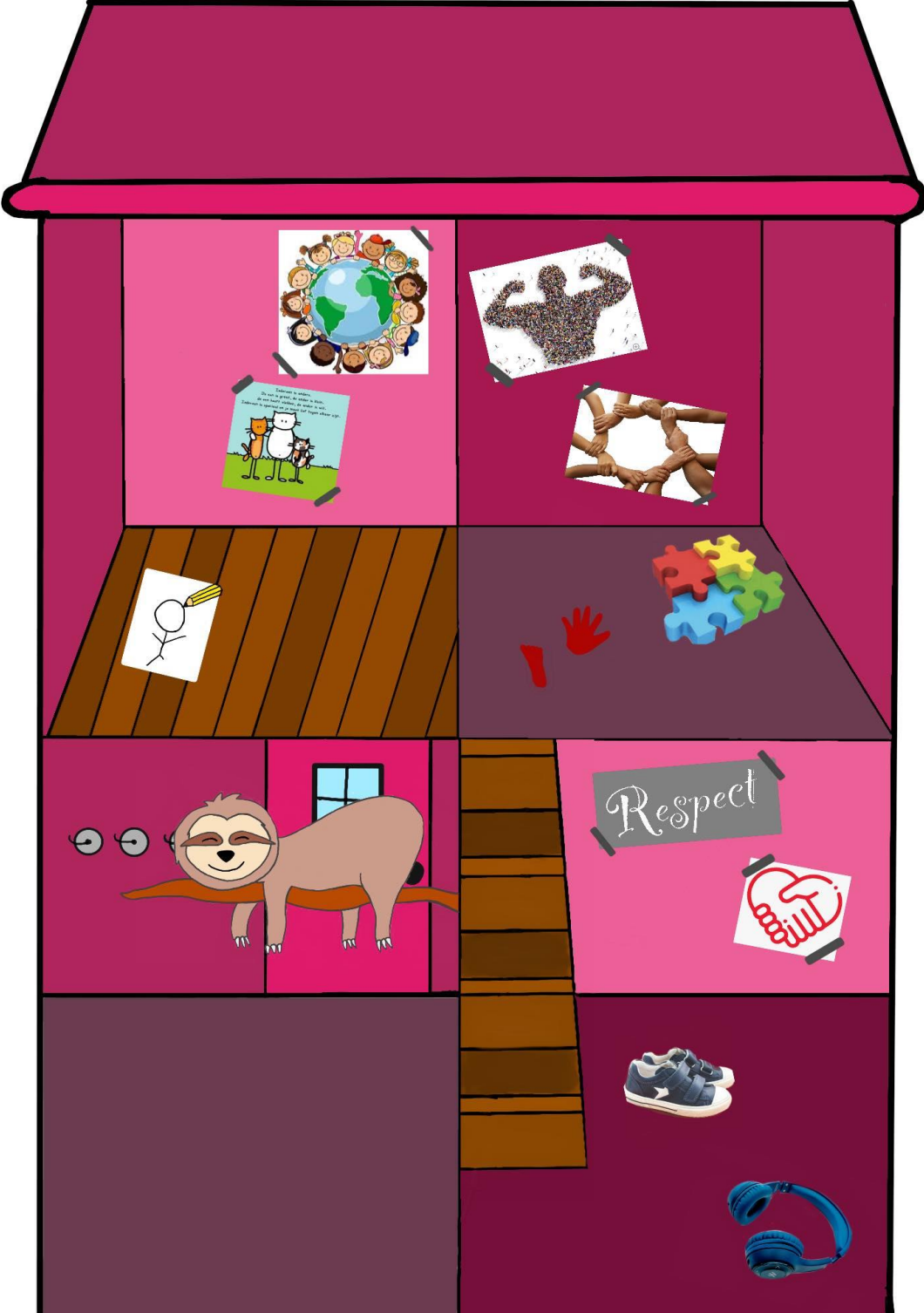
Een verhaal gebaseerd op de ark van Noach

Kosmos

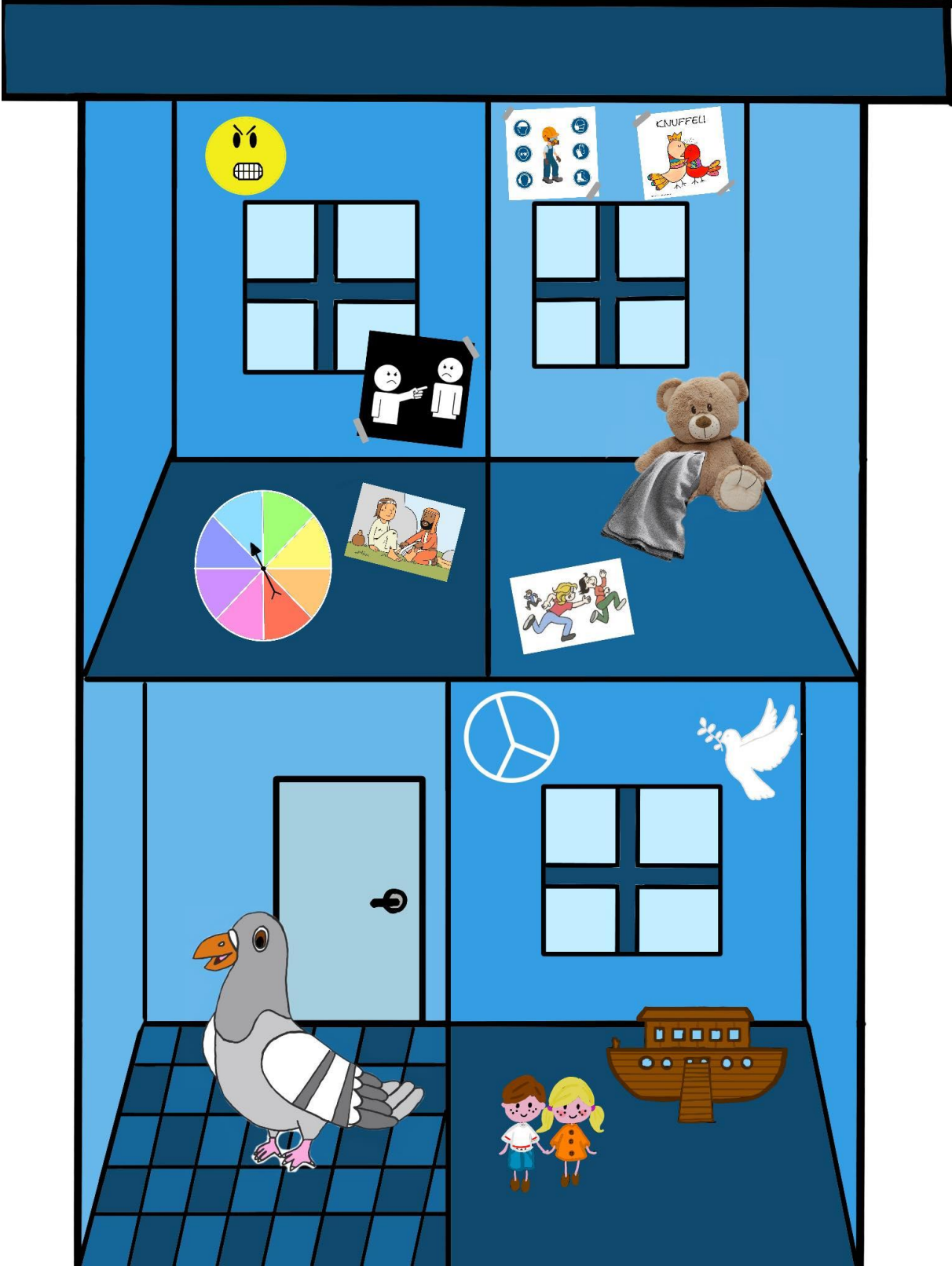

Huis 10

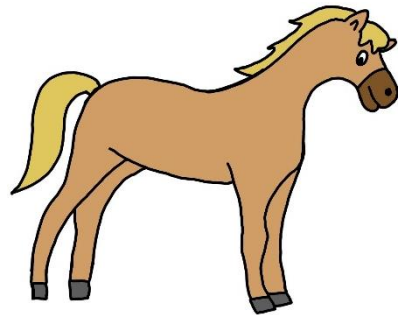
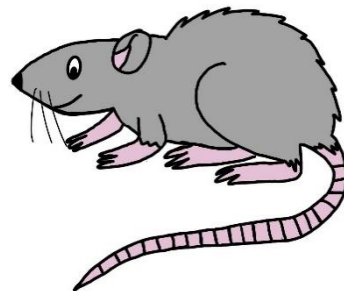
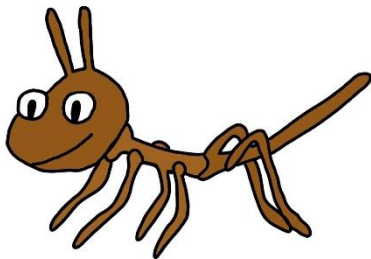
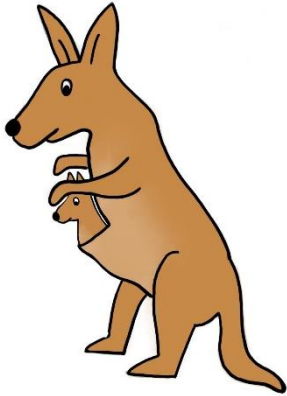

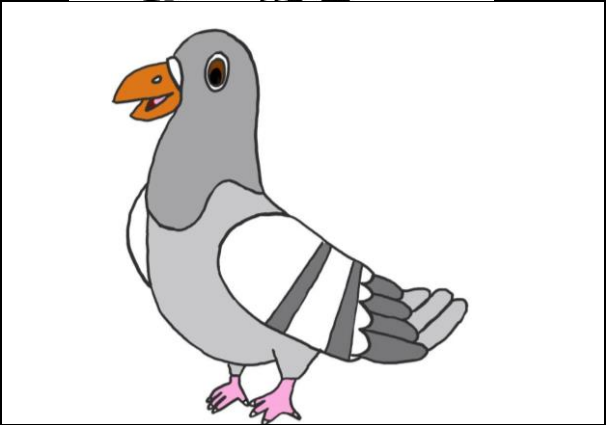
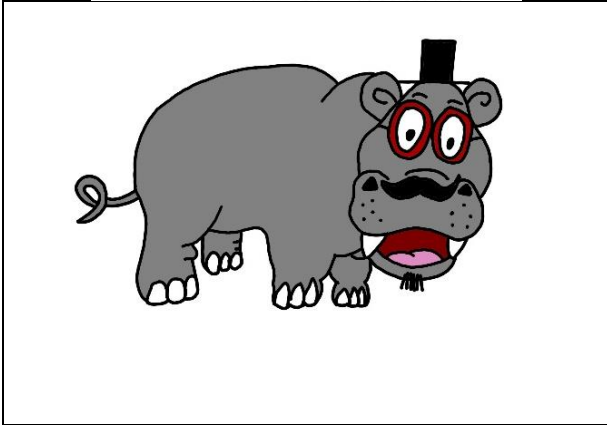
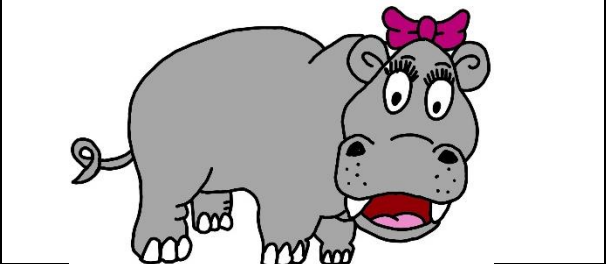
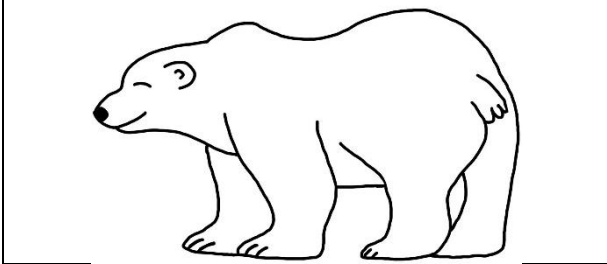
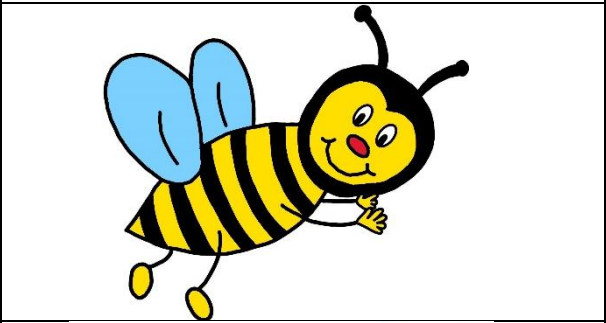
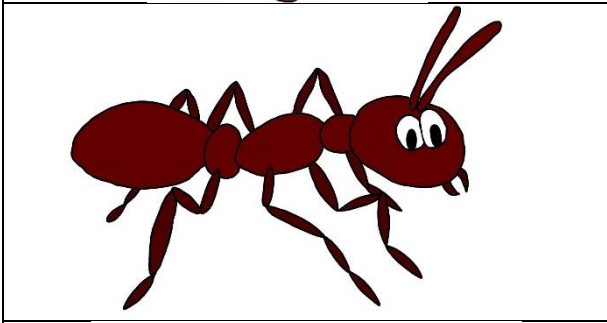

Huis 16

Dieren

Sam De Geit – SDG wiel

Bibliografielijst

Websites of documenten met info en activiteiten

Rosa. (z.d.) *Toolkit gender in de kleuterklas*. Geraadpleegd op 9 mei 2020, van [https://rosavzw.be/Rosa Toolkit Gender%20in%20de%20kleuterklas.pdf](https://rosavzw.be/Rosa_Toolkit_Gender%20in%20de%20kleuterklas.pdf)

Ku Leuven - Thomas Godsdienstonderwijs - *De Ark van Noach*. (2020, 20 januari). Geraadpleegd op 16 mei 2020, van <https://www.kuleuven.be/thomas/page/ark-van-noach/>

Welzijnszorg. (z.d.). *Samen tegen armoede*. Geraadpleegd op 21 mei 2020, van <https://welzijnszorg.be/>

Coorevits, S., Bondue, Y. (2011) *Liedbanaan: de dagen van de week*. Dendermonde: Golden River Music

Coorevits, S., Bondue, Y. (2011) *Liedbanaan: het is zoals het is*. Dendermonde: Golden River Music

Djapo. (z.d.) Home. Geraadpleegd op 20 mei 2020, van <https://djapo.be/>

MOSVlaanderen. (z.d.) Home. Geraadpleegd op 20 mei 2020, van <https://www.mosvlaanderen.be/home>

De Voedselwacht. (z.d.) Home. Geraadpleegd op 20 mei 2020, van <http://www.voedselwacht.be/>

Welzijnszorg. (1969) Home. Geraadpleegd op 20 mei 2020, van <https://welzijnszorg.be/>

Amant, K. (2016) *Het verhaal van de Samaritaan*. Kortrijk: De Eenhoorn

Amant, K. (2015) *Karel wil een nieuw vriendje*. Kuringen, België: Clavis.

Van Genechten, G. (2016) *Wat knap, klein wit visje!* Kuringen, België: Clavis.

Amant, K. & Clavis uitgeverij. (z.d.) *Het huis van Lou*. Geraadpleegd op 25 mei 2020, van <https://www.schooluitdekast.be/leerkrachten-kleuteronderwijs/methodieken/het-huis-van-lou-begeleidende-bundel>

Velthuijs, M. & Overwater Kwintet, T. (2019) *Kikker is kikker*. Rotterdam, Nederland: Lemniscaat.

Bakali, S. (2019) *Bij mij thuis*. Antwerpen, België: Van Halewyck.

Fàbrega, M. (2008) *Alle kleuren van de regenboog*. Mechelen, België: Bakermat.

Freeman, M. (2013) *Draakje Druk*. Kuringen, België: Clavis.

Ritchie, A. (2012) *Eend is de baas*. Utrecht, Nederland: Veltman uitgevers B.V.

Amant, K. (2017) *Anna maakt ruzie*. Kuringen, België: Clavis.

Damon, E. (2004) *Wat is vrede?* Amsterdam, Nederland: Sjaloom.

Witek, J. (2017) *Mijn bang hartje*. Antwerpen, België: Standaard Uitgeverij.

Donaldson, J. (1998) *De Gruffalo*. Rotterdam: Nederland: Lemniscaat.

Anna, F. (2018) *Mijn vriendje bang*. Amsterdam, Nederland: Fontaine Uitgevers.

Foreman, M. (2004) *De vrede van veelvraat*. Mechelen, België: Bakermat.

Dussart, G. (2003) *En nu ga ik slapen?* Kuringen, België: Afijn.

Amant, K. (2016) *Anna is ziek*. Kuringen, België: Clavis.

Velthuijs, M. (2016) *Kikker is ziek*. Amsterdam, Nederland: Leopold.

Moore Mallinos, J. (2009) *Mama is heel ziek*. Mechelen, België: Baeckens Books.

Horáček, P. (2017) *Gulzige geit*. Rotterdam, Nederland: Lemniscaat.

Slegers, L. (2006) *Karel gaat naar school*. Kuringen, België: Clavis.

Child, L. (2003) *Ik ga niet naar school!* Buren, Nederland: Van Goor Uitgeverij.

Witte, M. (2000) *Basisschool Pierewiet!* Haarlem, Nederland: Uitgeversmaatschappij Holland B.V.

Llenas, A. (2019) *Het kleurenmonster gaat naar school*. Rijswijk, Nederland: de Vier Windstreken.

Douglas, J. & Juf Maïke (2017) *Willewete – Naar school*. Kuringen, België: Clavis.

Dietl, E. (2014) *De smoezels gaan naar school*. Rijswijk, Nederland: de Vier Windstreken.

Janssen, K. (2011) *Een dag met Robby*. Kortrijk, België: De Eenhoorn.

Janssen, K. & Geyskens, A. (2016) *Twee vrienden*. Mechelen, België: Bakermat.

Spilsbury, L. (2018) *Wereld in nood – Armoede*. Etten-Leur, Nederland: Uitgeverij Ars Scribendi B.V.

Rueda, C. (2018) *Tijn Konijn heeft honger*. Haarlem, Nederland: Gottmer.

Higuet, A. (2015) *Krokodil heeft honger*. Kuringen, België: Clavis.

Carbé, E. (2013) *Rupsje Nooit Genoeg*. 129ste druk. Haarlem, Nederland: Gottmer.

Ogilvie, S. & Kemp, A. (2010) *Honden doen niet aan ballet*. Rotterdam, Nederland: Lemniscaat.

Remmerts de Vries, D. (2018) *Meneer Kadinsky was een schilder*. Amsterdam, Nederland: Leopold.

Lammers, P. (2017) *Het lammetje dat een varken is*. Kortrijk, België: De Eenhoorn.

Falconer, I. (2015) *De ongelooflijke Olivia*. Amsterdam, Nederland: Rubinstein Publishing Bv.

De Haan, L. & Nijland, S. (2008) *Koning en koning*. Haarlem, Nederland: Gottmer.

Koole, C. (z.d.) *Iedereen heeft een rood roze hart*. (E-book)

Velthuijs, M. (2002) *Kikker in het water*. Amsterdam, Nederland: Leopold.

Engel, A. & Koppens, J. (2018) *Klimaatjes: plasticsoep*. Kuringen, België: Clavis.

Barnham, K. (2018) *De kringloop van water*. Etten-Leur, Nederland: Ars Scribendi bv.

Reus Gommaar is boos: kamoshibai over duurzame energie. (z.d.) MOSVlaanderen.

Leon: kamoshibai rond elektriciteit. (z.d.) MOSVlaanderen.

Engel, A. & Koppens, J. (2018) *Klimaatjes: warme truien*. Kuringen, België: Clavis.

Slosse, N. S. (2014). *Meneer Poot zoekt werk*. Antwerpen, België: Van Halweyck.

- Toyka, R. T. (2010). *Welkom op de bouwplaats*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij Holland.
- Burrows, R. B. (2010). *Het huis dat Jan gebouwd heeft*. Noordwijkerhout, Nederland: Rebo Productions.
- Johnsen, A. K. J. (2016). *Anna en Bas bouwen een stad*. Rijswijk, Nederland: De Vier Windstreken.
- Puybaret, E. (2013). *Later als ik groot ben*. Kalmthout, België: Pelckmans Uitgeverij.
- Amant, K. A. (2016). *Bij Anna in de straat*. Terneuzen, Nederland: Clavis.
- Oud, P. O. (2015). *Tijn op de fiets*. Goirle, Nederland: Specialboox.
- Timmers, L. T. (2018). *Aap op straat*. Amsterdam, Nederland: Querido.
- Kuyper, S. K. (2009). *Duurzame oma*. Hoorn, België: Hoogland & Van Klaveren.
- Saudo, C. S. (2015). *De opgeruimde stad*. Hasselt, België: Clavis.
- Snoke Harris, E. S. H. (2009). *Ga voor groen!* Baarn, Nederland: Forte.
- Bonning, T. B. (1998). *Wat een bende*. Mechelen, België: Baeckens.
- Put, D. P. (2016). *Lotta ruimt het op*. Hasselt, België: Clavis.
- Slegers, G. S. (2014). *Het grote avontuur van Bonnie en Slegers*. Leuven, België: Djapo.
- Manning, M. M. (1999). *Oude rommel, nieuwe dingen*. Amsterdam, Nederland: Ploegsma.
- Frith, A. F. (2011). *Meer weten over afval en recycling*. Londen, Engeland: Usborne Publishers.
- Lambert, S. (2017). *Gloob & Teo Verhalenbundel* (Djapo druk). Ellezelles, België : Les îles .
- Schmidt, A. M. G., & Westendorp, F. (2004). *Pluk redt de dieren*. Nederland, Grave: Dedicon.
- Koppens, J., & Engel, A. (2017). *Klimaatjes - Wat is het warm* (1ste editie). Hasselt, België: Clavis.
- Koppens, J., & Engel, A. (2016). *Klimaatjes - Natte voeten* (1ste editie). Hasselt, België: Clavis.
- Booth, A. (2019). *Wolkje* (1ste editie). Amsterdam, Nederland: Ploegsma.
- Ter Horst, M., & Panders, W. (2015). *Hé aardbewoner!* Haarlem, Nederland: Gottmer.
- ter Horst, M. (2018). *Palmen op de Noordpool* (1ste editie). Haarlem, Nederland: Gottmer.
- Koppens, J., & Engel, A. (2017a). *Klimaatjes - Warme truien* (1ste editie). Hasselt, België: Clavis.
- Gallery, W. (2017). *Wie zwemt er in de zee?* (1ste editie). Amsterdam, Nederland: Ploegsma.
- Segers, G. (2014). *Gloob & Teo en het zeemonster* (Gloob & Teo druk). Ellezelles , België: Les Îles.
- Mizielinscy, A., & Mizielinscy, D. (2015). *Onder de grond/Onder water* (1ste editie). Tielt, België: Lannoo.
- Koppens, J. (2018). *Klimaatjes 0 - Plasticsoep* (1ste editie). Hasselt, België: Clavis.
- B., & Barroux. (2016). *Where's the Elephant?* Amsterdam, Nederland: Adfo Books.
- Barr, C., & Williams, S. (2015). *Leven op aarde* (1ste editie). Antwerpen, België: Vries-Brouwers.
- Ferri, G. (2016). *Steen voor steen* (1ste editie). Rijswijks, Nederland: de Vier Windstreken.

Schoene, K. (2018). *Een hoop vrienden, samen sterk* (1ste editie). Wielsbeke, België: De Eenhoorn.

Jeffers, O. (2018). *Samen hier* (1ste editie). Utrecht, Nederland: de Fontein jeugd.

Oldland, N. (2017). *In het wilde woud - Samen sterk* (1ste editie). Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum.

Davies, N. (2019). *Samen sterk voor onze aarde* (1ste editie). Utrecht, Nederland: Veltman Uitgevers B.V.

Bright, R. (2017). *Twee vechtende eekhoortjes* (1ste editie). Haarlem, Nederland: Gottmer.

Schubert, D. (2000). *Samen kunnen we alles / druk 5*. Rotterdam, Nederland: Lemniscaat.

Anholt, L. (2013). *Samen op de wereld* (1ste editie). Utrecht, Nederland: levendig uitgever.

Afbeeldingen gebruikt bij het maken van de kamers of activiteiten

Wiki Kennisnet. (z.d.) *Alsjeblieft*. Geraadpleegd op 1 juni 2020, van <https://woorden.wiki.kennisnet.nl/Alsjeblieft>

123rf. (z.d.) *Kinderen cartoon*. Geraadpleegd op 1 juni 2020, van https://nl.123rf.com/stock-foto/kinderen_cartoon.html

Baboesjka, G. (2014) *Behulpzaamheid*. Geraadpleegd op 1 juni 2020, van <https://raniawbs.wordpress.com/2014/06/13/behulpzaamheid/>

Kinderwoorddienst. (z.d.) *De dood heeft niet het laatste woord*. Geraadpleegd op 1 juni 2020, van <https://www.kinderwoorddienst.nl/jaar-c/tiende-zondag-door-het-jaar-c/verwerking/gesprek-met-de-kinderen.html>

Dreamstime. (z.d.) *Wereld Europa Image*. Geraadpleegd op 1 juni 2020, van <https://nl.dreamstime.com/royalty-vrije-stock-afbeeldingen-wereld-europa-image2058259>

Dreamstime. (z.d.) *De kus van de lippenstift image*. Geraadpleegd op 1 juni 2020, van <https://nl.dreamstime.com/royalty-vrije-stock-afbeeldingen-de-kus-van-de-lippenstift-image23774789>

Freepik. (z.d.) *High Five*. Geraadpleegd op 1 juni 2020, van <https://nl.freepik.com/vrije-foto-vectoren/high-five>

Supercoloring. (z.d.) *Vredesduif*. Geraadpleegd op 9 mei 2020, van <http://www.supercoloring.com/nl/kleurplaten/vredesduif-0>

Averbode. (1877) *Sterretjes aan de hemel: onthaalset platenset*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.averbode.be/Pub/sterretjesaandehemel/sterretjesaandehemel-Onthaalklas/sterretjesaandehemel-Onthaalklas-Platenset.html>

Dreamstime. (z.d.) *Vriendschap*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://nl.dreamstime.com/stock-illustratie-vriendschap-image83539162>

Schoolplaten. (z.d.) *Gevoelens en gedrag*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.schoolplaten.com/kleurplaten-gevoelens-en-gedrag-c509.html>

Woonhome. (z.d.) *Waterkaraf*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.woonhome.nl/brand-new/kannen-flessen/koken-tafelen/overige-kannen-flessen/luminarc-karaf-broc-1-6-liter/>

Weaningweek. (2019) *Nutrition and hydration week*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://weaningweek.co.uk/nutrition-and-hydration-week>

Accu. (z.d.) *Batterij*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.accu.nl/>

Educadora. (z.d.) *Hand*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://educadora-webshop.nl/de/Hand/>

Educadora. (z.d.) *Voet*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://educadora-webshop.nl/de/Satz-F%C3%BC%C3%9Fe/>

Pflegewelt. (z.d.) *Gezondheidsproducten van Giesswein*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.pflegewelt.de/seniorenbedarf/Gesundheitsprodukte/Gesundheitsprodukte-von-Giesswein>

Clipart. (z.d.) *Clipart wind turbine*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.clipart.email/clipart/clipart-transparent-clipart-wind-turbine-480402.html>

Clipart. (z.d.) *Doctors kit clipart*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <http://clipart-library.com/doctors-kit-cliparts.html>

Droomvalleiuitgeverij. (2015) *Help, ik vind dat ik niet kan tekenen: vijf tips*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.droomvalleiuitgeverij.nl/help-ik-vind-dat-ik-niet-kan-tekenen-vijf-tips/>

Bouwmeester, A. (z.d.) *Kleurplaat gereedschap*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://nl.pinterest.com/pin/404338872795582781/>

Elektrozine. (z.d.) *Review ifrogz aurora bluetooth hoofdtelefoon*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://elektrozine.be/review-ifrogz-aurora-bluetooth-hoofdtelefoon/>

Schoenencaramel. (2014) *Schoenen*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.schoenencaramel.be>

Van Zand, Rachel. (2017) *Puzzelstukken maken*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.hartwerken.be/activiteiten-voor-ouderen/2018/4/10/puzzelstukken-maken>

Juf Syp. (z.d.) *Thema ziek zijn*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.pinterest.com/pin/564427765779316000/>

Vlaamse Stichting Verkeerskunde. (2020) *Regels en uitzonderingen snelheid*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.veiligverkeer.be/inhoud/regels-en-uitzonderingen-snelheid/>

Dreamstime. (z.d.) *trabajador-con-sus-iconos-del-equipo-protector-personal-y-de-la-seguridad-ilustration-vector-i*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://es.dreamstime.com/trabajador-con-sus-iconos-del-equipo-protector-personal-y-de-la-seguridad-ilustration-vector-image105498317>

Amazon. (z.d.) *Orsacchiotto peluche 35 cm*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://www.amazon.it/TIAMO-CP3850-Orsacchiotto-peluche-35-cm/dp/B01GZQO5R6>

Mount Dora Pharmacy. (z.d.) *Services*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://mountdorapharmacy.com/services/>

PNGimage. (z.d.) *Symbool recyclage*. Geraadpleegd op 10 mei 2020, van <https://pngimage.net/symbole-recyclage-png-7/>

Clipartstation. (z.d.) *Lotus yoga pose*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://clipartstation.com/lotus-yoga-pose-clipart-2-2/>

Vectorstock. (z.d.) *Cartoon foxes doing yoga poses card*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://www.vectorstock.com/royalty-free-vector/cartoon-foxes-doing-yoga-poses-card-vector-9429249>

Vectorstock. (z.d.) *Collection cartoon cute pig practicing yoga vector*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://www.vectorstock.com/royalty-free-vector/collection-cartoon-cute-pig-practicing-yoga-vector-24802026>

Shutterstock. (z.d.) *Fun cartoon animal yoga pose isolated*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://www.shutterstock.com/nl/image-vector/fun-cartoon-animal-yoga-pose-isolated-485132749>

Shutterstock. (z.d.) *Frog yoga poses exercises cute cartoon*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://www.shutterstock.com/image-vector/frog-yoga-poses-exercises-cute-cartoon-1475311433>

Dreamstime. (z.d.) *Royalty vrije stock foto sport en dier*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://nl.dreamstime.com/royalty-vrije-stock-foto-s-sport-en-dier-image10930798>

iStockphoto. (z.d.) *Franse bulldog staande in warrior*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://www.istockphoto.com/nl/vector/franse-bulldog-staande-in-warrior-drie-oefenen-grappige-hond-praktizerende-yoga-gm921696418-253094261>

Depositphotos. (z.d.) *Stock illustration penguin yoga poses and exercises*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://nl.depositphotos.com/279940972/stock-illustration-penguin-yoga-poses-and-exercises.html>

Barnes, T. (z.d.) *Flamingo crazy exercises*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://www.pinterest.com/tammybarnes106/flamingo-crazy/>

Junique. (z.d.) *Yoga panda posters*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://www.junique.nl/yoga-panda-ii-posters-4032072.html>

Dreamstime. (z.d.) *Stock illustratie dieren actie roofdieren een hand getrokken*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://nl.dreamstime.com/stock-illustratie-dieren-actie-roofdieren-een-hand-getrokken-vectorillustratie-image89841002>

Bosyap. (z.d.) *Cat yoga art*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://bosyap.com/cat-yoga-art.html?r=aHR0cHM6Ly9pLnBpbmltZy5jb20vb3JpZ2luYWxzLzZiLzRjLzEzLzZiNGMxM2YwYmQzN2RjNTZhMTM2ZDU3NmJkMTk5MzYwLmpwZw==>

Society 6. (z.d.) *Bunnies yoga print*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van https://society6.com/product/bunnies-yoga_print?utm_source=Pinterest&utm_medium=Social#1=45

Redbubble. (z.d.) *Elephant yoga bij Huebucket*. Geraadpleegd op 12 mei 2020, van <https://www.redbubble.com/i/poster/Elephant-Yoga-by-Huebucket/17269444.LVTDI?asc=u>

iStock. (z.d.) *Beter sociaal dan slim samenwerken maakt gelukkig*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van https://www.knack.be/nieuws/gezondheid/beter-sociaal-dan-slim-samenwerken-maakt-gelukkig/article-longread-780959.html?cookie_check=1590242851

Kroese, B. (2020) *Tweedehands elektrische auto kopen?* Geraadpleegd op 18 mei 2020, van <https://www.autokopen.nl/aankooptips/tweedehands-elektrische-auto-kopen-996>

Bizburo. (2018) *Ecologische en veilige vrachtwagens worden beloond...* Geraadpleegd op 18 mei 2020, van <https://bizburo.be/subsidie-vrachtwagen/>

Toychamp. (z.d.) *Scooter 200 luxe step*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van <https://www.toychamp.be/scooter-200-luxe-step>

Voltes. (z.d.) *Watt electric fixie - elektrische fiets*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van <https://www.voltes.nl/nl/watt-electric-fixie-elektrische-fiets.html>

Verheyden, K. (2019) *Beroepen ouders, letterlijke verwoording*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van <http://blogs.tinteltu.be/onze-praatrondetafel-3-2-2-2-2/>

Vecteezy. (z.d.) *Kinderen en beroepen Icons set*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van <https://nl.vecteezy.com/vector-kunst/476475-kinderen-en-beroepen-icons-set>

Elenea. (2012). *Kinderen kunnen zelf geld maken*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van <https://hobby.blog.nl/2012/08/26/kinderen-kunnen-zelf-geld-maken/>

Netwerk Bewust Verbruiken vzw. (2018) *10 initiatieven die voedselverspilling tegengaan*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van <https://www.bewustverbruiken.be/artikel/10-initiatieven-die-voedselverspilling-tegengaan>

iStockphoto. (z.d.) *Vuilnisbakken voor recycling van verschillende soorten afval*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van <https://www.istockphoto.com/nl/vector/vuilnisbakken-voor-recycling-van-verschillende-soorten-afval-afval-containers-gm1092504754-293138771>

Pinterest. (z.d.) *Sjabloon toilet*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van https://www.google.be/imgres?imgurl=https://i.pinimg.com/originals/33/dc/3a/33dc3a3c43b7948425848b786c1192b7.png&imgrefurl=https://www.pinterest.com/pin/325033298097710888/&tbid=-nlBfOh8JXjZM&vet=1&docid=0AaRxu3Db4_CjM&w=355&h=500&q=toilet+tekening&hl=nl-be&source=sh/x/im

iStockphoto. (z.d.) *Illustratie kinderen hygiëne*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van <https://www.istockphoto.com/nl/vector/vector-illustratie-van-kinderen-hygiëne-gm1142945265-306755869>

123rf. (z.d.) *Persoonlijke hygiëne*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van https://nl.123rf.com/photo_64951055_ochtend-persoonlijke-hygiëne-en-handenwasprocedure.html

Depositphotos. (z.d.) *Munt toren*. Geraadpleegd op 18 mei 2020, van <https://nl.depositphotos.com/stock-photos/munt-toren.html>

Informatie over gebruikte dieren

Dierenbescherming - Spreekbeurt - geit. (2019). Geraadpleegd op 14 mei 2020, van <https://www.dierenbescherming.nl/spreekbeurt-geit>

Nijlpaarden. (z.d.-b). Geraadpleegd op 14 mei 2020, van <http://www.dieren-en-planten.nl/dieren/zoogdieren/evenhoevigen/nijlpaarden/>

D. (2016, 21 augustus). *Informatie over de ijsbeer.* Geraadpleegd op 14 mei 2020, van <https://www.dierenstuff.nl/informatie-over-de-ijsbeer/>

Waarom zijn bijen belangrijk? (z.d.). Geraadpleegd op 14 mei 2020, van <https://www.weekvandebij.be/waarom-zijn-bijen-belangrijk>

Informatie over mieren, mierenkolonies, hun leefwijzen en verschillende soorten mieren. (z.d.). Geraadpleegd op 14 mei 2020, van <https://www.meneerspoor.nl/mieren.html>

De bever. (2016, 2 oktober). Geraadpleegd op 14 mei 2020, van <https://www.zoo-info.nl/bever>

De natuurlijke eigenschappen van het paard. (2015). Geraadpleegd op 14 mei 2020, van <https://horsefulness.be/de-natuurlijke-eigenschappen-van-het-paard/>

Gedrag konijnen: Omgaan met je konijn en het beter leren kennen. (2011). Geraadpleegd op 14 mei 2020, van <https://varena.infoteur.nl/specials/gedrag-konijnen.html>

Kraaijvanger, C. K. (2017, 23 augustus). *Aap en mens: zoek de verschillen.* Geraadpleegd op 15 mei 2020, van <https://www.scientias.nl/aap-en-mens-zoek-de-verschillen-2/>

Wilde Dieren Encyclopedie: de Kangoeroe. (2018, 12 maart). Geraadpleegd op 15 mei 2020, van <https://hartvoordieren.nl/wilde-dieren-encyclopedie-kangoeroe/>

Alles over de eekhoorn | Vivara. (z.d.). Geraadpleegd op 15 mei 2020, van <https://www.vivara.nl/zoogdieren/eekhoorn>

Pauwen. (z.d.). Geraadpleegd op 15 mei 2020, van <http://www.dieren-en-planten.nl/vogels/pauwen/>

